nisan 2006 sayı: 36

3 YTL. kdv dahil

kaçakyayın

yeryüzüne sürgünlerin dergisi

İyice bakınız
Beni dinleyiniz
Benim, bir kadın
Yalansız bir Füruğ

ISSN 1304-1037-0-6

DEUTSCHLAND 3.40 · OSTERREICH 3.50 EUR · SCHWEIZ 6.50 CHF · NEDERLAND 3.50 · BELGİQUE 3.50 · FRANCE 3.50 · GB 2.70 · KKTC 3.250.000 tl.

MİHRİ BELLİ

Yunus Emre'den Bill Gates'e

90 yılına armağan

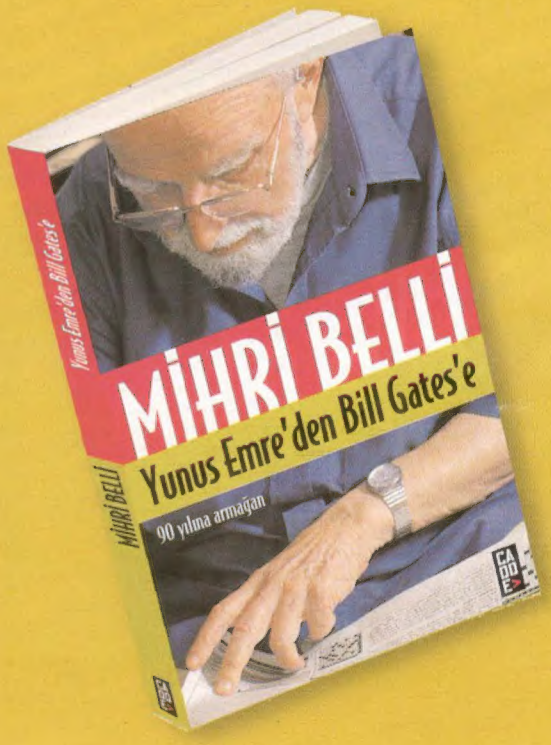

CADDE

Defterdar Yokuşu No: 47 Cihangir-İstanbul
Tel: 0.212.292 95 65 • cadde@leman.com.tr
(Toplu sipariş alınır)

KAÇAK
Sayı | 36
Nisan 2006

Aylık yerel süreli yayındır

Sahibi
LM Basın Yayın Ltd. Şti. adına Tuncay Akgün

Yayın Yönetmeni
Tuncay Akgün

Yayın Danışmanı
Adnan Özer

Editör
Aslan Özdemir
aslanozdemir@leman.com.tr

Sorumlu Yazışleri Müdürü
Ayhan Erdoğan

Grafik Tasarım
Tanzer Ercanpolat

Fotoğraf Editörü
Sinan Göksel

Dizgi
Nurgül Sedef Kıran

Düzelti
Nafer Ermiş

Müessese Müdürü
Ali Yavuz

Baskı Sorumlusu
Ali Polat

Abone-Reklam
Sevinç Selvi
0212 - 292 94 50/119

E-Mail
kacak@leman.com.tr

Telefon
0212 - 292 94 50
0212 - 292 94 51 (4 Hat)

Fax
0212 - 292 44 91

Adres
Firuzağa Mahallesi
Defterdar Yokuşu No:47
Beyoğlu / İstanbul

Baskı
LeMan Matbaası

Telefon
0212 - 858 00 93 (Pbx)

Dağıtım
BBD Merkez

ÖLÜMÜNÜN 40. YILINDA EDİP CANSEVER

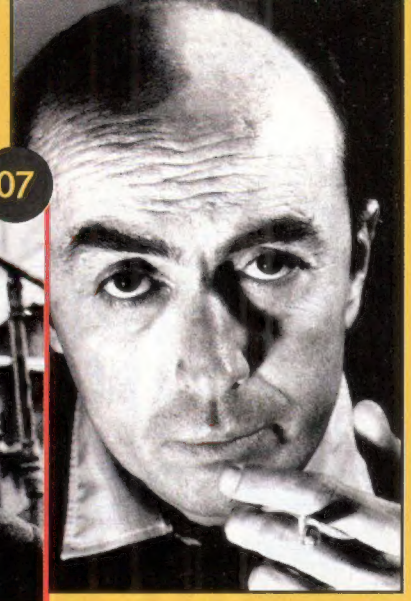
07

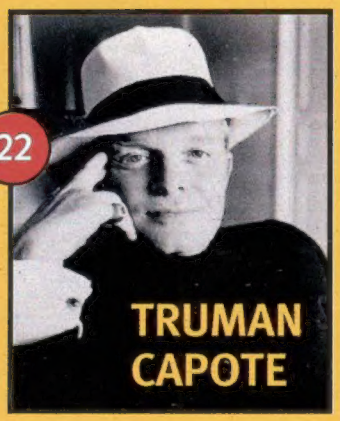
22
TRUMAN CAPOTE

R:M: RİLKE'NİN BİR ŞİİRİNDEN ESİNLENEREK ÖLÜM ÜZERİNE
34

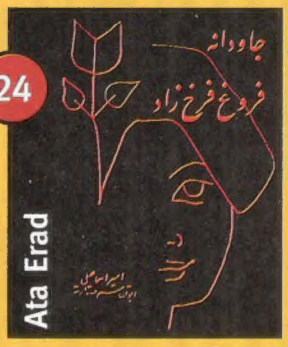
24
Ata Erad

FÜRUĞ, BİR KADIN, BİR ŞAİR, İNSAN

58
Hollanda'dan bir çevirmen: Hanneke van der Heijden

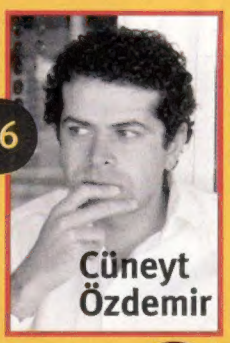
06
Cüneyt Özdemir

Oysa sevgili, bir tek eski sevgili

43
Cezmi Ersöz

26
Nevzat Çelik
Kimlik

18
Oktay Taftalı

Ünlülerin Kısa Aşk Hikayeleri -V

60
George Sand (1804-1876)

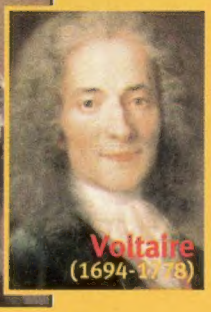
Voltaire (1694-1778)

04 Edebiyatçılar "Matbuattan" Kovuldu! Necati Güngör
20 Canlı Canlı Bunlar Eflatun Nuri
27 Kaçak Şiir Yücel Kayıran
28 Yolcu İle Arabacı Şiir: Faruk Nafız Çamlıbel Çizgi: Aslan Özdemir
29 Avrupa Romanına Dair İlyaz Bingül
31 Kaçak Şiir İbrahim Baştuğ
32 Gözlerini Aç: Karanlık Serdar Paktin
36 Cadı Avına Dönüşen Festival Metin Aksoy
38 Sevgiliyi Unutma Teknikleri-V Nafer Ermiş
39 Irak'ın Sürgün İki Şairi Metin Fındıkçı
45 'EİTYRBİBSOİSYE' Edebiyatı Hasine Şen
45 Kaçak Şiir Mehmet Aycı
46 Düş Kurgusu Atilla Birkiye
47 Kaçak Anlatı Refik Toksoy
48 Almanya Haber Gültekin Emre
50 İzmir İmbatı Savaş Ünlü
52 Kanat Alıştıranlar
56 Kitap Arkası
62 Balkanlar Yayını/Makedonya Aleksandır Prokopiev

Tahran › ataerad@yahoo.com

KAÇAK HABER

Ata Erad

FÜRUĞ, BİR KADIN, BİR ŞAİR, İNSAN

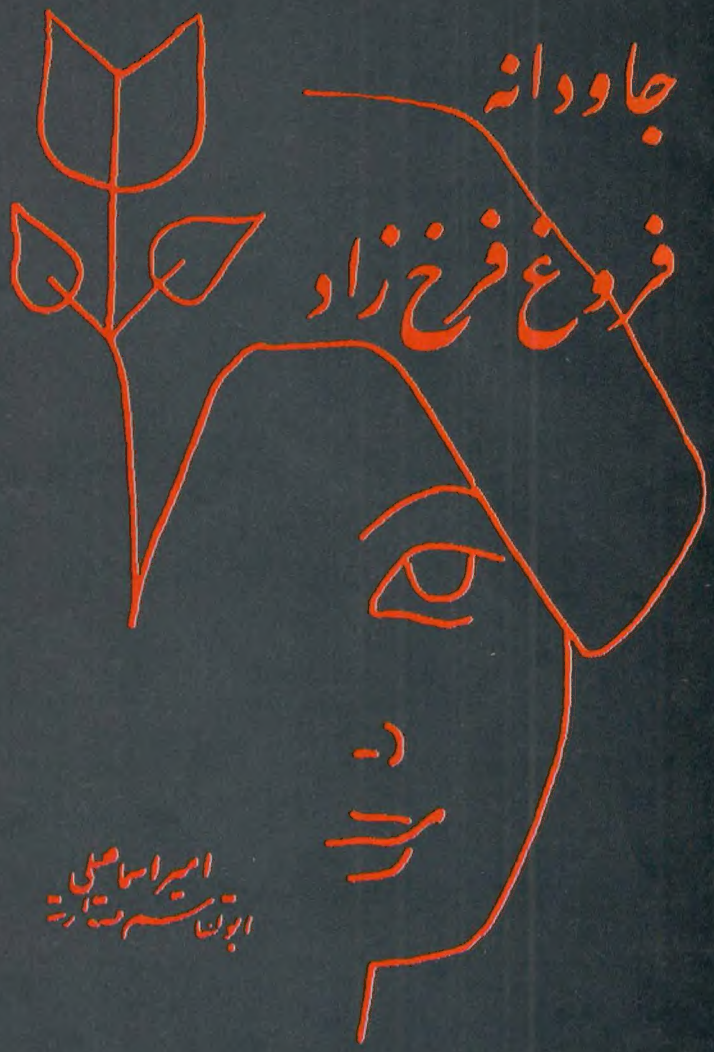

Füruğ 1934'te dünyaya gelip, sadece 32 sene sonra 1966'da vefat etti.

Füruğ yorgun ve sinirlidir tüm yazıları, şiirleri yazıp yazıp yırtıyor. Yüreğinde bir şeyler kımıldıyor ve etrafını bir sürü kâğıt işgal etmiştir; gözleri yanıyor ve kiprikleri iğne gibi gözlerinin içine batıyor. Lakin, kalemi bırakma niyetinde değil ve yazıyor...

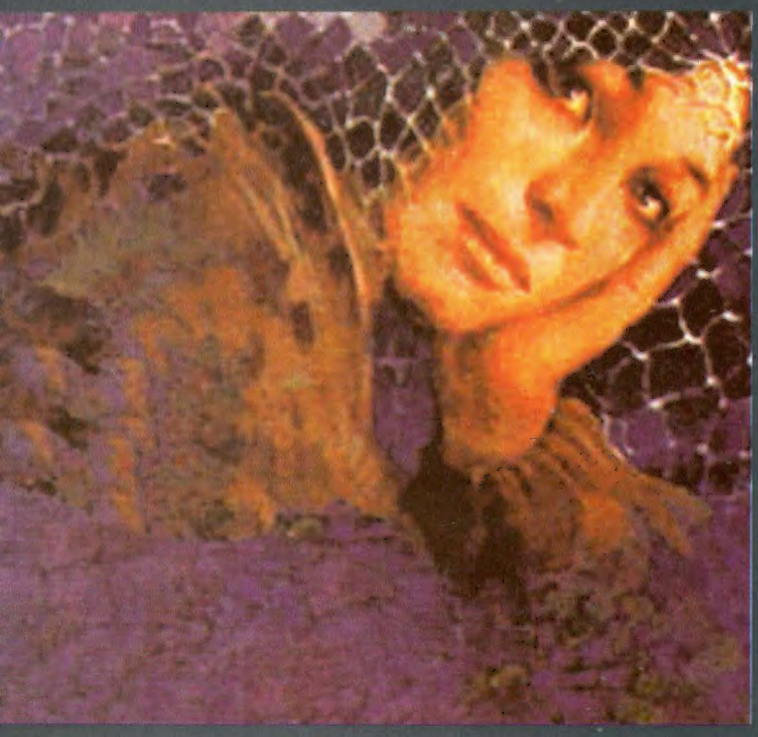

Ev sukûnet içinde; sadece horlayışını duyabiliyorsun. Nefret Füruğ'un içine sığmıyor, sanki dışarıya çıkmak istiyor. Nefret perdeleri kenara itip camlardan dışarıya çıkıyor ve Füruğ'u halka yakınlaştırıyor. Bir şeyler vücudunu ısıtıp kadınlık arzularını hiçbir şekilde önleyemiyor; isteği, arzularını tüm dünyaya tüm halka haykırmaktır, Şöyle diyor:

İyice bakınız
Beni dinleyiniz
Benim, bir kadın
Yalansız bir Füruğ.

Gece ikiye bölünmüş ve hâlâ horlama sesi bu hikâyenin müziğidir, Füruğ bir ağaç kadar uzamış ve yaşlı kocası onu hiç bir şekilde anlamıyor, anlamıyor. Füruğ bir devrimcidir ve kafeste bir kuş gibi sadece çırpınmaktadır. Masumiyeti seviyor, masumiyet güzeldir ama aşkı nasıl inkâr edebilir ki?

Sessiz kalmak, dudakları hiç açmamak, sakin yerinde durmak Füruğ için çok fuzuli ve mantıksız bir hareket sayılıyor, o faal bir kadındır ve önemli tarafı da kendisince kadın olmasıdır. Diğer zamane kadınları gibi aşktan söz etmeden mezara gitmeyi sevmiyor ve aşkını rahatca anlatıyor, isteklerini ve cinsi arzularını şiir şeklinde yazıyor.

Füruğ önemli bir silaha sahiptir, bu silah Füruğ'un şiiridir ve ne güzel, bu silahı kullanıyor, şiir yazıyor ve ne

güzel, hislerini beyan ediyor, fakat Füruğ bununla da yetinmiyor ve şiir devriminde yerinde durmuyor. Kendisinden ve herkesten dolayı sinirlidir ve düşünüyor ki neden daha fazla zamanı yok ve şöyle diyor:

Ben tembelim
Ben kendimden daha fazla bekliyorum
Gece yatarken soruyorum kendime
Bugün ne yaptın?

Füruğ sade ve makyajsız karakterini her yerde gözler önüne seriyor. Bu güçlü karakter Füruğ'un yeteneğiyle birleştiği zaman ortaya harikalar çıkıyor. Füruğ senaryo yazıyor ve filmde oynuyor, yeni arkadaşlar buluyor ve *Ev Siyahtır* filmini yapıyor ve bu sefer herkesi filmiyle düşünmeye çağırıyor. Filmi OBERHAFSEN Film Festivali'nde, Almanya'da birinci oluyor, ama Füruğ hâlâ sakin durmuyor devamlı kadın karakterini keşfetmeye çalışıyor. Kadın olmayı o kadar seviyor ki, bu, kadın ruhunu erkeğin yanında tasvir etmeye başlıyor. Füruğ diğerlerinden çok farklı bakıyor, gizli kalmış ve bastırılmış kadın hislerini çok rahat ortaya koyuyor. O hisler ki, dünya kadınları ve İran kadınları senelerce konuşmaktan acizmişler, Füruğ'un dilinde kâğıt üzerinde şekil buluyorlar. Füruğ sevdiği ve âşık olduğu erkeği şiirinde rahatça tasvir ediyor:

Dağ omuzların güneşin azametli ışınlarında
Terin sıcak ve şeffaf tanelerin altında ışıhyor
Dağın tepesi gibi.

Füruğ'dan önce hangi kadın buna cesaret etmiştir ki? Ama Füruğ tüm kadınların dilidir. Füruğ'dan sonra çoğu kadın şair, Füruğ'u taklit etmeye çalıştılar. Lakin onların işleri ya müstehcen veya seviyeden boş satırlara dönüştü. Bazılarının şiirleri, şiir statüsüne bile giremedi.

Füruğ sade ve tatlı konuşuyor, samimiyet dolu şiirlerle kadını herkese gösteriyor ve bu feminizmde gerçek galip o oluyor.

Füruğ'un şiirlerinde geçen "sütün kokusu", "cenin", "aşk", "çiçek", "ayna", "mürekkebin küçük lekeleri", "çiçeklerin birleşmesi", "küpe", "dikiş makinesinin şarkısı", "bakir tabaklar", "gece kokuları" gibi kelimeler hep aşkı anlatıyorlar. Aşk, Füruğ gibi bir kadın için her şeydir.

Benim yaralarım hep aşktandır.
Aşk arzu ve nefreti
Mezarlığın gece gurbetinde
Ölüm diye bir fare ısırmıştır
Ve benim aşkım ağlarken oluyor.

Evet! Bir kadın bu kadar şiir olabilir ve dünya onu konuşabilir. Füruğ mutludur, zira arzusu olmuştur. Şiirleri tüm dünya dillerine çevrilmiştir, tüm kitap okuyanlar, şiiri sevenler dünyada artık Füruğ'u tanıyorlar.

İnsanın vücudu Füruğ'un şiirlerinde değişik bir misyonu üstleniyor. Kadın, vücuduyla beraber bir eş, bir anne olabilir. Füruğ 17 yaşındayken **Parviz Sapur** ile evleniyor, fakat bu beraberlik kısa sürede boşanmayla son buluyor. Füruğ sadece 3 sene evli kalabiliyor ve bir oğlan çocuğu dünyaya getiriyor.

Füruğ'un eşi Parviz Sapur, "Kariklamatorist" ve "Karikatürist" olup İran ve dünya halkınca tanınmış bir sanatçıydı ama Füruğ için bir şey ifade etmiyordu. Belki de Füruğ, genç yaşta baba evinden kaçmak için bu evliliğe razı olmuştu. Füruğ vahşi ruhuna rağmen, kocasına itaat etmeyi unutmuyor, fakat bu uzun sürmüyor.

Füruğ kocasından ayrıldıktan sonra oğlunu hiç görmüyor, zira Almanya'da yaşamaya başlıyor, annelik duygusunu hiç unutmuyor ve hislerini kaybetmiyor. Eve, engelli bir çocuk getiriyor, evlatlık ediniyor ve şöyle diyor:

Bırak ayın desteğiyle kalayım
Bırak yağmurun tanelerinden dolayım
Büyümemiş kalplerden
Dünyaya gelmemiş çocukların
Hacminden
Bırak dolayım belki benim aşkım
Başka "İsa"nın doğum sebebi olsun.

Füruğ 1966'da fani dünyaya el sallıyor. Şimdi rahatça uyuyor, zira o yorgundur, yorgun, çok yorgun.

Cüneyt Özdemir

OYSA SEVGİLİ, BİR TEK ESKİ SEVGİLİ

"Oysa sevgili, bir tek eski sevgili değiştiremez dünyanın artık gerçeğini"

Bir sonbahar gününde yerde bulduğunuz kuru sarı yaprağın onlarca ağaçtan hangisinde büyüyüp, yeşerip, koptuğunu bilmeniz; Elinize o yaprağı alıp, o ağacın yanına gitmeniz ve bir daha o yaprağı ait olduğu ağaca asla iade edemeyeceğinizi bilmenizdir eski sevgili.

Niyetlenmiş bir orucu bozar gibi zamansız bozmuştur inançlı bir aşkı. O yüzden her türlü öfkeyi haketmiştir. Oysa zaman tüm öfkelerin üzerini örtecektir. Bir gece yarısı gelen beklenmedik 'canı çok acıyan' bir mesaj ile tekrar kanmanız, belki niyetlenmeniz, aşk sahuruna kalkmanız teşvik edilecektir. En azından onu anlamanız icap edecektir hesapta. Bir tepsi duyarlılık üzerinize boca edilecektir gecenin sessizliğinde. Siz düşünmeye başlarken, o da boş durmayacak hemen ertesi gece kendini acılarından dışarı atacaktır. "Her gece barda gönlü hovarda"dır artık ne de olsa eski sevgilinin. Flörtçüdür masum, eski sevgili. Bildiğiniz bir haberi almak gibidir eski sevgilinin yeni halleri...

Eski sevgili sizinle bir kez oynamaya başladıysa bir yoyo'nun orta parmak arasına geçirilmiş ucunda, ,zamana atılan bir oyuncak oldunuz demektir. Sıkılınca uzaklara doğru paranayolarla, yalanlarla fırlatacak, savuracak, acımayacaktır. Sonra yine sıkılacak, sizi geri çekecek, 'aşk' diyecek, 'özledim' diyecek bir mühlet daha gönlünce tüketecektir. Eski sevgili kanmak ve kandırılmak için gönüllü mazoşist bir birlikteliktir. Eski sevgili kanılası bir aşktır sonuçta çünkü. Sizin büyüttüğünüz, onun tükettiğidir. Eski sevgili eski sevgililerini sizden sonra aniden hatırlayacak, onlara koşacak, pansuman olacaktır. Eski sevgili her daim dost kuşatmasında pışpışlanacaktır. Her ayrılık dostlar için yeni bir zafer bayramıdır ne de olsa. Kendi aşklarının başarımetresi, başka aşkların yenilgisidir. Komşu aşktaki bir yenilgi, başka aşklarda zafer ilan edilir. Eski sevgilinin kederi, eski dostlar için bir zafer marşı gibidir. Söylenmez belki, ama bilinir...

Eski sevgili yeni duyguları, yeni bedenlerde ararken cüretkâr, cesur ve yenilikçidir. Utanma duygusu rafa kalkar kısa acılardan sonra. Eski sevgili, olmadığı olamayacağı bir hayat çizmiştir bunca yıl hem kendisine, hem eski aşk hikâyesine... Bunca rol, bunca dayatma, bunca yıldan sonra, kendi olmak hiç de zor değildir sonunda. Acımaz bu yüzden eski sevgili ne eski sevgilisine ne de yeni kendisine. Kendince büyük acılar çekmiş, kanmış, kandırılmıştır. Ne yapsa mübah, ne yapsa az, ne yapsa nafile... Heyhat, o kalbi kim nasıl dolduracak! Perde aralanır, arayış başlar. Ne de olsa aşkı tüketmiş şehvete sınıf atlamıştır. Eski sevgili bu yeni devirde bir **Serdar Ortaç** şarkısıdır. Nihayetinde "O akşam kederleri evde bırakmıştır." Eski sevgili artık başkaları için yeni sevgili adayıdır. Arkadaş bakan gözler kesmeye, yabancılar daha kolay yakınlaşmaya, demir atmaya, limana girmeye çalışır. Başaracakları kuşkusuzdur.

Nihayetinde eski sevgili artık sığındığı huzurlu bir limandan çıkmış, macera aramaktadır. Gelsin korsanlar, gelsin bir zamanlar için rafa kaldırılanlar, ertelenenler, biraz da şartlar itibarı ile göz ardı edilenler... ...gelsin sıradaki. Ayrılık için her harf, her kelime her haber cephane olarak gereklidir. Bu yüzden *Çalıkuşu*'ndan fırlama dostlar o güne kadar söyleyemedikleri yalanları bir çalının ardından kulağına fısıldar. "o zaten şöyleymiş, o zaten böyleymiş... O meğerse şunlaydı, ya da meğer bunlaydı." Nabza göre şerbettir her yeni haber. İhtiyaçtan sinsi bir ayrılık kışkırtmasıdır tek tek bütün yalanlar... Ateşi ateşleyecek çıradır ayrılıkta dostça geç verilen masum bilgiler, bilinip de zamanında söylenmeyenler... O'nun zaten ne olduğunun artık önemi yoktur. Önemli olan o pek de güvenilir dostların tam da böyle zamanlarda jurnale çıkması, omuzlarını uzatıp eski sevgiliyi kucaklamasıdır. Eski sevgili bir maymunun daldan dala atlarken sarmaşıklara tutunması gibi bu yalanlarla atlayacaktır yeni bir sevgiliden, bir yeni geceye... Kendi yalanından, bir başkasının yalanına... Sonra biri oturur böyle bir yazı yazar. Muhtemelen bu yazıyı eski sevgili dostlarına okutur. 'Haklıdır işte' 'delilse işte delili de hazırdır artık yeni bir hayata elbette o da başlamaya hak kazanmıştır' Onaylanır. Etrafını saran ayrılık korosu ayakta alkışlar. Şak şak şak şak şak şak şak... Eski sevgili olmayan bir zaferin sarhoşudur. Bir zamanlar kazandığını sandığı her şeyde fark etmese de artık mağluptur.

ÖLÜMÜNÜN 20. YILINDA

EDİP CANSEVER

"Bir ölü nedir ki bir ölüm nedir
Acıyla kirlenmektir, acıya sevinmektir."

Bir, "insana uyan bir mevsim!.."

Doğanın bana verdiği bu ödülden
Çıldırıp yitmemek için
İki insan gibi kaldım
Birbiriyle konuşan iki insan gibi

Bu topu topu dört dizeden, kocca bir romana, sonu, tabii ki ummana varacak bir nehir romana pek kolay gidebileceğimizi düşünüyorum... ki bu aynı zamanda, adına hayat dediğimiz şu güzeller güzeli ve ama yazık ki çaresiz yolculuğun en veciz özetlerinden birini dillendirmek de olduğu için, söz konusu bu dört dizeyi kocca kocca kitaplıkların kuşattığı deneyimle eş tutmak anlamına da geliyor; kimilerine aykırı gelecekse bu karşılaştırma hemen söyleyeyim ki, karşılaştırma, kesinlikle kitaplıkların-kütüphanelerin aleyhine.

Öte yandan, Edip Abi'nin "çıldırıp yitme" diye tarif ettiği riskin, insan olma yoluna düşmüş her fani için kaçınılmaz bir tehdit olduğunu da düşünüyorum; ki işte bu riski ötelemek, en azından etkisini hafifletmek için, kimimiz bir dil yaratır kendine... kimimiz dünyanın en güzel ekmeğini pişirmeye; kimimiz, en güzel masayı yapmaya; kimimiz, kimselerin dansetmediği kadar güzel dans etmeye; kimimiz de güzeller güzeli bir güzel olabilmeye adar kendini... şu ya da bu, tüm niyet ve girişimlerin yegâne ortak ve âşık olunası paydasının "insan olmak" olduğunu düşünüyorum ben; şiir, ekmek, masa, dans ve bir kavram olarak güzelliğin, ancak bu sonuca, insan olmak amacına hizmet ettiği sürece anlamlı olabileceğine inanıyorum.

Bu manzumeden, Edip Abi'nin de "böyle" bir niyetle yola çıktığına ve sonunda "bunu" başarmış olduğuna inanıyorum... ki bugün bizi buraya toplamış olan da bu: Edip Abi'nin, şu hayat dediğimiz şeyin hem de tüm bileşenlerini elinin tersiyle itercesine, sadece ve sadece insan olmayı seçmiş olması!

Diyeceğim şu ki, şair Edip Cansever için değil, insan Edip Cansever, Edip Abi için burdayım ben bugün; ki bunun böyle olması gerektiğini, doğru ve güzel olanın ancak bu olduğunu bana öğretenlerden biri... abilerimden, kardeşlerimden, arkadaşlarımdan biri, elbette ki Edip Abi!

Bu doğrultuda, Edip Abi'nin, şair olmak gibi bir asgari niyet-hedefinin asla ve asla olmadığını, olamayacağını düşünüyorum... Edip Abi, insan olmaya, sadece ve sadece insan olmaya niyetlenmiş olması nedeniyledir ki, insan olmaya çalışır, insan olmayı öğrenirken, aşkı, kadını, kenti, denizi, yalnızlığı, yazı ve yazıyı her şeyden önce ve herkesten çok kendine kurduğu kendi diliyle anlamaya (bu arada anlatmaya) çalışırken, bize, biz insan olma yolundaki kardeşlerine de, güzeller güzeli bir dil, denilebilirse, binbir pusuladan bir pusula bıraktı.

Şair olmak gibi asgari bir hedefin değil, insan olmak gibi yegâne-yüce bir niyet ve çırpınmanın güdülediği bir dil ve o dilin yarattığı şahane çözümler olduğu içindir ki Edip Abi'nin yazdıklarına Şiir, kendisine de Şair diyoruz bugün... yetmiyor, güzeller güzeli Türkçemizin en büyük şairlerinden biri diyoruz.

Gelgelelim, bu asgari olanın reddedilmesi ve yüce olanı seçiş, niyet, çaba ve hedef ne kadar yüce olursa olsun, gündelik gerçek perspektifinden bakıldığında pek de imrenilesi yaşantılar bağışlamaz kişiye... mesela, kişiye, topu topu şöyle bir kader biçer:

Ve işte bir dip balığı su boşluğunda
Çarparaktan yüzgeçlerini
Hiç kimseye uymayan bir mevsim
öneriyor

Hedef, evet, en yüce'ye, insan olma'ya, insan'a varmak... evet, kararı da karar; ama söz konusu hedefe varmak uğruna ne kadar derinlere inse... orda, olanca çaresizliğiyle ne süre çırpıp dursa da yüzgeçlerini, sonunda önericeği, "hiç kimseye uymayan bir mevsim"!.. Uymayacak

değil, halihazırda uymayan!.. Uymayan, çünkü o ne kadar yüce bir hedef seçmiş olursa olsun, yarası bir ömür kapanmayacak bir sızı halinde biliyor ki, geri kalanların, çoğunluğun, yani işte kalabalığın, bezi yok o taraklarda!.. Öylece, o güzeller güzeli niyet, yücelerden yüce hedef-seçim, trajedisini... kestirmeden gidersek sonsuz-çaresiz yalnızlığını var etmiş oluyor ki sonunda, burda, kaçınılmaz biçimde şu soruyu sorarken yakalıyoruz kendimizi: Değer mi?

Benzer bir soruyu, Edip Abi'nin de, sık sık sormuş olduğunu düşünüyorum... ve ama ne kadar sık sormuş olursa olsun, her seferinde aynı cevabı verdiğini, biliyorum:

Ne çıkar siz bizi anlamasanız da
Evet, siz bizi anlamasanız da ne çıkar
Eh, yani ne çıkar siz bizi anlamasanız da

Ne çıkar!.. Ne çileli bir yolculuk olursa olsun, başta niyetinden, sonra çabasından-çırpınmasından, ve en son, vardığı hedeften, emindir çünkü... Öyle ki, bunu, konuşmanın başında andığım üçlüğün ilk dizesinde söylemiştir daha; ve bu benim buraya kadar sözlerim de, olsa olsa zavallı bir deşifre girişimi olur:

Doğanın bana verdiği bu ödülden...

Edip Abi, ödülü peşin alan bahtlı kişilerden... ki her şeyden önce, avcuna konmuş, ona bahşedilmiş olan bu ödülün ne yüceler yücesi bir

ödül olduğunu biliyordu Edip Abi; hep, bu ödüle yakışmaya çalıştı. Ne mutlu ki, şiiri bilenler arasında onun bu ödüle yakışmadığını düşünen kimse yok... Ve:

Ne mutlu ona!
Evet, ne mutlu ona!
Eh, yani ne mutlu ona!

"Yanıma Neler Almalıyım"

Şiir için: yılgı, sessizlik, yavaşlatılmış uyum
Acı için: bir kandil, bir tütün kesesi, / ... /
Mevsimler için: portakal, böğürtlen, ayçiçeği / ... /
Öfke için: Marx, Lenin, vb.
Okumak için: Dostoyevski, Marquez, Sait Faik,
başkaca kim olabilir düşünmeli / Şiirse, elbet / Akdenizli şairler.

Gültekin Emre

Edip Cansever'in Şiirindeki Şiir

Hüseyin Cöntürk ile **Asım Bezirci'nin Turgut Uyar Edip Cansever** incelemesi yayımlanalı tam 45 yıl olmuş. Hüseyin Cöntürk Turgut Uyar'ı 52 sayfada incelerken, Asım Bezirci Edip Cansever'i 26 sayfada değerlendirmiş. Bu önemli çalışma iki kez basılmış 1961'de. 1947'de yayımlanan İkindi Üstü kitabı okura ulaştığında Edip Cansever 19 yaşındadır. Asım Bezirci'nin onun üstüne yazdığı yazıya kadar da İkindi Üstü'nün dışında Dirlik-Düzenlik (1954), Yerçekimli Karanfil (1957), Umutsuzlar Parkı (1958), Petrol (1959) ve Nerde Antigone (1961) kitaplarını yayımlamış bir şairdir. Daha sonra on bir kitabı daha yayımlanacak bu büyük şairin. Hakkındaki incelemenin yazıldığı yıl ise, o, 33 yaşındadır.

Edip Cansever şiirinin durakları ve gelişmeleri üstünde durulduğunda pek çok ince ayrıntı ve altı kalınca çizilecek özellikle karşılaşırız elbette. 1980'de yayımlanan Şairin Seyir Defteri'nde yer alan ve dört şiirden oluşan "Neler Almalıyım Yanıma" başlıklı şiirindeki Edip Cansever'in üstüne ayrıntılı gitmek isterdim: O, "Şiir için: yılgı, sessizlik, yavaşlatılmış oyun" dizesini şiirinin ilk dizesi olarak uygun gören şair, "Acı için" de "bir kandil, bir tütün kesesi" bir kırık iskemleyle kapı önlerinde oturan ya da oynayan çocukların üstüne düşürüyor imgesinin ışığını. "Akdenizli şairler"i de yanına almadan yola çıkmayacağını dünya âleme ilan etmeyi de unutmuyor. Öyle ya, Edip'in sözlükteki karşılığını bilmeyen mi var: "yazınsal yapıtlar veren, yazınla uğraşan kimse" eş anlamlısı ise, "yazıncı, yazar". Adıyla işi doğru orantılı, ender kişilerden biridir Cansever ve *"Bir Şiir Yazılırken"* nelerin olup bittiğini de bir çırpıda dört şiire sığdırıverir yine Şairin Seyir Defteri'nde. Burada, şiir yazmanın zorluklarından, ya da belli metotlardan, teknikten söz etmiyor o: Haziran'ın susayanlar için bir bardağa indirgendiğini önümüze koyarken, hiçbir şey konuşulmadan geçip giden bir yaza da dikkatimizi çekiveriyor birden; hırsız gibi sevilen bir Haziran'a değinirken bir pencere açar gibi, en çok da şu iki dizeyle var ediyor şiirini: "İşleniyorum dünyaya/Uçsuz bucaksız bir dünyaya işlenir gibi" O bir oya, bir tığ, ya da ipek bir yumak; desenlere buyur ediliyor kasnağın ortasındaki dünyada. Orada yatan imgeleri uyandırıyor dünyada yol alırken: Şiir dururken, "düzyazıya" hiç yüz vermediğini de şu dize kulağımıza fısıldıyor: "Yaklaşıp yaklaşıp itiyorum düzyazıyı." Sonra da şu çarpıcı dize çıkıyor karşımıza yorumuyla aklımızı karıştırarak: "Nerdeyse durduruyorum onu (şiiri)" Düzyazıya teğet geçe geçe yaşayan bir ömrün ürettiği nasıl bir şiir peki bu? "Billurlar gibi tıpkı, titreşen alevlerin üstünde/Saydam, yoğun, dengeli" Kendi şiirinin tarifini veriyor yani: Denizsiz kente nereden geldiği belli olmayan ve saat kulesinin üstüne konan yaşlı bir martı gibi... *"Bir Şiir Yazılırken"* yaşamın görmediğimiz bir yanı da "Onun dile geçme tutkusu" değil midir?

Tragedya'larda yatan acı ve karmaşık dünyadan, mektuplarla örülü bir sevdanın dokusuna, yani tiyatrodan romana, öyküden şiire, resimden otel lobilerine, hayatın tüm aydınlık ve gölgeli yanlarına sözcüklerle sefere çıkıyor Edip Cansever. 20. ölüm yıldönümünde "İçerikler"i bambaşka şiirler yazdığını bilmeyenimiz mi var?

Eskiden şiir kitapları karikatürlerle, ya da desenlerle yayınlanırdı. Petrol (1959) **Ferit Öngören**'in karikatürleriyle yayımlanır. **Metin Eloğlu** da pek çok şiir kitabına desen çizer. Günümüzde desenli, karikatürlü, fotoğraflı şiir kitaplarına pek rastlanmadığını söylemenin bir yararı yok. Hüseyin Cöntürk ve Asım Bezirci gibi, şairleri kapsamlı irdeleyenlere de pek rastlanmıyor. O, evet bir yenilik avcısı, yeniliği yenilik olsun diye şiirine kondurmayan, dünyayı şiiriyle yorumlayan "bir şiir delisi"... kendini de yenilemeyi unutmayan da bir Edip Cansever var karşımızda.

Haydi onun "Mendilimde Kan Sesleri" şiirini yüksek sesle okuyalım ve "Diş değil, tırnak değil, bir mendil niye kanar" sorusuna ulusça bir yanıt arayalım.

MUZAFFER BUYRUKÇU'NUN KALEMİNDEN EDİP CANSEVER

... Edip Cansever'le de aynı günlerde tanıştık Cemal Süreya ile de Yeditepe'de tanıştık. Arada sırada **Ahmet Hamdi Tanpınar'la** buluşuyorlarmış. **Orhan Kemal**'le Cansever'in Fatih'teki evine giderdik. Saatlerce konuşur, müzik dinlerdik. Tahin renginde büyük bir kitaplık yaptırmıştı, ortada bir de küçük barı vardı, çeşitli içki bulunurdu. *Haçaturyan*'ın *Gayane*'sini, büyük bir müzisyene duyulan hayranlık içinde tekrar tekrar dinlemiştik. Bizim folklorumuzdan doğmuş gibiydi. Kendimden geçmiştim. Bir ara, dinlediğim müzik küçük sarı damlalar gibi görünmeye başladı bana. Tavanda dolaştı, beynime girdi, bütün gövdeme yerleşti ve böylece Haçaturyan benim varlığımın, belleğimin unutulmaz bir parçası oldu.

—

..."Zor," dedi Edip Cansever. "Ben oynayamam!" Ayağa kalktı.

"Tabii oynayamazsın, mangal gibi yürek ister," dedi Orhan Kemal.

" O kumda çelik oynar," dedim Orhan Kemal'e.

"Eyvallah," dedi Edip.

"Yarın uğra ha, ben sabahtan burdayım," dedi Orhan Kemal.

"Bir yerde sızmazsam uğrarım" dedi Edip Cansever ve gitti.

...

... Edip Cansever, ben, **Salâh Birsel, Gaskonyalı Toma**'nın Balıkpazarı'ndaki küçük pis, üçüncü sınıf meyhanesine giderdik. Toma bize İtalyanca şarkılar söylerdi, ızgarada pişmiş palamutları getirirken. Edip Cansever'le Salâh Birsel balık yerdi. Ben balığı sevmediğim için çoğu kez pirzola ya da köfte yerdim. Biraz da herkes balık yediği için bilinçsiz bir tepkiyle ve edebiyatçı sayılmanın şartı balık yemektir diye düşünenlerin tersini düşündüğümden, istemezdim balığı. Ama "Balık" bizim edebiyatçıların yaşantısına karışmıştır öteden beri, balık yemeden bir edebiyatçı düşünülemez gibi saçma bir görüş hâlâ yürürlüktedir. **Orhan Veli**'den, Sait Faik'den kalmıştır bu miras.

Cemal Süreya İstanbul'a geldiğinde tanıştık ve o gün **Hüsamettin Bozok**, Edip Cansever, Orhan Kemal, **Agop Arad**, ben, Hüsamettin Bozok'un evinde içki içtik. Hüsamettin Bozok sonradan her içkide tekrarlayacağı, "Ne iyi etmişiz de doğmuşuz," sözlerini o gün her kadeh kaldırışta söylemişti. Cemal Süreya, sonra Fatih'e yerleşmiş, aynı semtte oturan Edip Cansever'le yakın bir ilişki kurmuştu. Her sabah yedi buçukta cadde kenarındaki üstü otel, altı kahve olan geniş yerde buluşurlar, saatlerce konuşurlardı. Cemal Süreya'yla Edip Cansever'in o kahvede sabahları buluştuklarını duyan gelmiş, duyan gelmiş duyan gelmiş ve çevreleri genişlemişti. Hatta öyle ki, ötekiler erken erken kahveye gidiyor Edip Cansever'le Cemal Süreya'nın gelmesini bekliyorlardı.

Orhan Alkaya

Bir Akustik Araştırması İçin (de) Tutulmuş Dağınık Notlar*

1.

Bir şiiri dramatize etmeye çalışmak, ne acıklı bir çabadır. Bunu deneyenler olur. Önce, şiire yazık olduğunu düşünürsünüz. Ama şiir durduğu yerdedir hep. Olan dram sanatına olmuştur. Bir dramatik metni ortaya çıkartırken, usunuz (ratio) size yol gösterir ve bir süre sonra, ne yapacağınızdan "emin" olursunuz. Oysa şiir, usun kapsayamayacağı kadar derin bir algı ve sezgi alanına nüfuz etmiştir daima. *"İnsan şiiri çoğu kez yazdıktan sonra düşünüyor,"* diyen şairi hatırlayın! *"Şiir bir seçme ve gizleme sanatıdır."*(1) Dram ise, daha çok deşifre etme temelinde yapılanır.

2.

Bu yüzden, Bezik Oynayan Kadınlar, benim için "Bir Akustik Araştırması"dır. Ve gene bu yüzden, gösteri iki metinsel yapı içerir. Şiir, ses ve durum akustiği esas alınarak kurgulanır ve sahnede söylenir. Dip metin araştırmasına dayandırılmış dramatik metin sahne üzerinde bu yapıya eklemlenir.

3.

Bu "kurgulama"nın şiire müdahale olduğu düşünülebilir. Hayır. Bu sadece bir yapı araştırmasıdır. Dizeler "diyalog" yapısına büründürülmeye çalışılsaydı, bu bir müdahale olurdu. Şiirsel metin dramatik metin tarafından içerilseydi, bu da bir müdahale olurdu. Bizim yaptığımız, bir anlamlandırma araştırmasıdır sadece. Bir okuma biçimi önerisi de diyebiliriz buna...

4.

"Ben şiirde akustik diye bir şey düşünüyorum, ses dağılımını düşünüyorum: şiiri bir yapı, bir mimari olarak ele almak, seslerin dağılımını, tıpkı konser salonundaki gibi şiirsel yapıda dağıtmak ve ortaya çok değişik bir ses çıkarmak. ***Bunu çok küçük çapta da olsa son kitabımda yaptım, ya da düşündüm hiç değilse.*** *Ses dağılımı, yani akustik. İyi bir dağılım elbettte şiirin içeriğinden gelen biçimdedir, sestedir. Şiirde, şiirin tema'sında bir yavaşlık, bir sessizlik varsa, ses dağılımı da yavaş olacaktır. Şiirde sert, çıkışlı, kavgalı, öfkeli birtakım durumlar varsa, bunun da sesi başka türlü olacak ve şiirsel yapıda dağılacaktır. Böyle bir deney son zamanlarda kafamı kurcalıyor.* ***İnsan şiiri çoğu kez yazdıktan sonra düşünüyor."***(abç)(2) Sözü geçen "son kitap" Bezik Oynayan Kadınlar'dır. Yazgıları birbirine iliştirilmiş insanların, sessiz çığlıkları, öfkeleri, yitik bir düşü hatırlamaya çalışırken, ödünç alınmış düşlerle hemhal oluşları... Pentimentosunda, Beyaz Atlı Prenslerle Meleklerin hep gezindiği bir mazi elejisi. Mazi, ki kalbimizde bir yaradır... Doğrusu; mazi bir yaradır, bu yeter.

5.

Dramatik metin; jestlerin çatışması, sükûna ermesi, karşı karşıya durması, kırılması ve nihayet, kozanın içe doğru sürekli örülmesiyle oluşacaktır. Bu "kırılmış" dört insanın hayatı, ne birbirine geçmiş, ne de apayrıdır. İliştirilmiş, daha doğrusu teyellenmiştir bu hayatlar.

6.

Aynalar, aynalar... Duruşları çoğaltan bir kopya makinesidir bu eğri büğrü aynalar. Aynalar insanları hep görür ve sonsuza doğru çoğaltır. Bu miadını doldurmuş kültürü yaşar kılmanın tek imkânıdır aynalar... Seyirci serüveni izleyecek, aynalar olup bitene tanıklık edecektir. Ve kuşkusuz, gösteri bitmeden bir ayna kırılacaktır. Kırılan Seniha mıdır, Cemile mi? Cemal'in kırılacağını mı haberler yoksa bu? Ester'in nasıl olup kırılmadığını bu kırılan aynadan mı izleriz? Belki de, sadece bir ayna kırılacaktır. Hepsi bu! Seniha'nın Cemile'ye duyduğu dinmez öfke, hayli sevgi de barındırır. Cemile'nin vazgeçmiş yumuşaklığı da hayli sevgisizlik. Ve ikisi için de bu duyguların tam tersi daima mevcuttur. İçinden Eski Ahit geçen bu evde, Cemal'in Ester'e doğru çekilmesi de boşuna değildir. Hayatla ölüm iki kıyıysa eğer, bir kıyıda Seniha ve Cemile; diğerinde Ester durmaktadır. Cemal, bu iki kıyı arasında gidip gelirken, İokaste rolünü üstlenecek tek kadın Ester olduğu için, kendini öper, öper...

7.

Zaten, esas olan Cemal'in çocuk gözleridir. Gördüm. Bu yüzden dağılan, toplanan ve hücrelerine ayrılan, birleşen ve kopan, çarpa çarpa büyüyen ve solan her sesin, her duruşun kerterizi Cemal'dir.

8.

"... bir çoğumuzun sahte gerçekliklere uyumlanmak için sahte bir ben edinmede son derece başarılı olduğunu, 'normal', 'uyumlanmış' durumumuzun sıklıkla vecd halinden vazgeçiş, hakiki potansiyellerimize ihanet olduğunu vurgulamak isterim."(3)

9.

Serçe parmaklardaki küçük şövalye yüzüklerin marköze her değişinde çıkan tını ayrıdır. Aynı olan, bu çıtırtının, zamanın minesini solduran zaman akışını sağlamadaki sevecenliğidir olsa olsa. Ya da, Cemile her beş bin yazışında, Seniha, bir kez daha Cehennemde Bir Mevsim'den tercüme bir dize anımsar. Cemile bu dizenin Fransızcasını geçirir içinden.(4) Ve yalnız Ester'in yitirdiği kozlar bezik kozlarıdır. Ve yalnız Cemal, yitireceği bütün kozları hisseder. Ama her tını ayrıdır.

10.

Ne çıkar Seniha Cemile'yi sevmese de; ne çıkar Cemile Cemal'i sevmese de; ne çıkar Ester sevmek zorunda olmasa da kimseyi... Ya da tam tersi. Sevmek biraz da paylaşmaksa eğer, kimse kimseyi sevmiyor. Ya da tam tersi.

11.

Oyunculara: Yalnız izleyici alışık olmadığı bir pratikle karşılaşmayacak, sizler de, iki metinsel yapıyı aynı anda sahne üzerinde gerçekleştirecek, dolayısıyla, bizim için yeni olan bir pratiği mümkün kılacaksınız. Bunu, on iki provayla yapmaya kalkışmak, bir tür çılgınlıktır, biliyorum. Sizi bu çılgınlığa sürükleyen ben de, yepyeni bir yola başımı uzatmanın korkusunu taşıyorum. Ama unutmayın, bütün yakıcı hamleler, bir anda ortaya çıkan şimşek yüklü bulutlardır. Başaramayabiliriz. Ki ihtimal, yaptığımız iş, bizde bir eksiklik, yetersizlik duygusu uyandıracaktır. Olsun. Cemile, Seniha, Ester ve onları şaire taşıyan Cemal de başaramamıştı. O kırılmış insanları 'hissettiğimizi' anlatabilirsek, pek de kötü bir iş yapmadığımızı hissedebiliriz. Zaten, tükenmekte olan bu yüzyılın, en fazla hislere ihtiyacı var...

Son söz: "O da (Edip Cansever) bir temsil şairiydi. Temsil ne midir? Biraz günün içinde ve dışında olmaktır... Zamanınsa tam içinde."(5)

(1) Chateaubriand böyle söylemiştir.

(2) Edip Cansever'le Yaşamı Besleyen Ölüm Üstüne / E. Cansever, T. Yücel, N. Kutlu, A. Benk. Çağdaş Eleştiri Haziran 1982, S.4

(3) Bölünmüş Benlik (The Divided Self) / R.D. Laing, Pelican (1964) Baskısına Önsöz'den

(4) *"Un soir, j'ai assis la Beauté sur mes genoux. —Et je l'ai trouvée ameree. —Et je l'ai injuriée."* Arhur Rimbaud, Une Saison En Enfer

(5) Bir Çehrenin Şiiri İçin Önsöz / O. Alkaya, Cumhuriyet Kitap, 9 Kasım 1990, S.38

* Bu yazı, Orhan Alkaya'nın 1993 yılında kurgulayıp yönettiği İstanbul Şehir Tiyatrosu yapımı "Bezik Oynayan Kadınlar" gösterisinin Reji Notları'ndan alındı.

Başlangıç

Doğanın bana verdiği bu ödülden
Çıldırıp yitmemek için
İki insan gibi kaldım
Birbiriyle konuşan iki insan.

(Şairin Seyir Defteri)

Yerçekimli Karanfil

Biliyor musun az az yaşıyorsun içimde
Oysaki seninle güzel olmak var
Örneğin rakı içiyoruz, içimize bir karanfil düşüyor gibi
Bir ağaç işliyor tıkır tıkır yanımızda
Midemdi aklımdı şu kadarcık kalıyor.

Sen o karanfile eğilimlisin, alıp sana veriyorum işte
Sen de bir baskaşına veriyorsun daha güzel
O baskaşı yok mu bir yanındakine veriyor
Derken karanfil elden ele.

Görüyorsun ya bir sevdayı büyütüyoruz seninle
Sana değiniyorum, sana ısınıyorum, bu o değil
Bak nasıl, beyaza keser gibisine yedi renk
Birleşiyoruz sessizce.

(Yerçekimli Karanfil, 1957)

Kirli Ağustos

O da var olanın ağır ağır yokluğu
Şurda bir gündüz kımıldamakta
Dağılmanin beyaz organı: tuz birikintileri
Gibi bir gündüz
Kalın kabuklarını kaldırır doğa.

Düşer bir balıkçının tersi olan şey
Kirli ağustos! beni ordan oraya götüren eşya
Aklımda üç beş otel ya kalır
Ya kalmaz üç beş otel aklımda
O da değil bir otelin kendisi
Yalnızlığın kahverengi organı: düş birikintisi
Bir de kahverengi alevlerden yapılma.

Başka değil, yokluğu görmek için
Kirli ağustos! gözkapaklarımı da yaktım sonunda.

(Kirli Agustos)

Hiç Bir Pul Hiç Bir Zarfa Yakışmıyor

Hiçbir pul hiçbir zarfa yakışmıyor
Hiçbir zarf üç beş satıra
Ne zaman yanyanayız işte o zaman
Doyamıyoruz tenlerimizin bitmez tükenmez sorgusuna.

Bırakmak bırakılmak demeyelim
Durmadan yer değiştiriyor anlamlar da
Ben ki bir boşluk kadar büyümüşüm bu yüzden
Sanki kış aylarında bir uçurumda.

Anlarım sedir ağacının dilinden
Ve usta bir aslan terbiyecisinin ruhundan da
Hiç anlamaz olur muyum öpüşünü de kalbimi
O öpen sensen bir de dalgaları çekiştiren bir kız çocuğuyla.

Hepsini biliyorum, hepsi aklımda
Hepsi de hiç kımıldamayan bir duman gibi havada.

(Sevda ile Sevgi)

Yeşil gömleğinin yakası
Büyük zamana düşer.

Her şeyin fazlası zararlıdır ya,
Fazla şiirden oldu Edip Cansever.

Cemal Süreya

"Bundan sekiz on yıl önce Tünel'de bir meyhanemiz vardı bizim. Oraya gider, yuvarlak masanın etrafında toplanırdık. Edip Cansever, Cemal Süreya, başka arkadaşlar, kim kalkarsa onun aleyhinde konuşulurdu, 'Şu giden var ya' diye. Bu yüzden hep beraber kalkılırdı."

Ece Ayhan

SOYUT SOMUT

Şiirin soyutluğu somutluğu sorunu çok tartışıldı. Gene de belli bir sonuca varılamadı. Kapalı şiir için soyut, anlamsız şiir için soyut, toplumcu olmayan şiir için soyut, hatta yeni şiirlerin tümü için soyut denildi. Gerçi soyut şiirle somut şiir arasındaki ayrım kesin olarak belirlenmiş değil. Değil ama, işe bu yönden bakanlar da yok denecek kadar az. Soyut kavramı, giderek, sanatta, felsefede kullanılan anlamından da soyutlanarak, konuşma dilimize yerleşen bir basitlik simgesi oluverdi. Yergiler, suçlamalar bile hep aynı kavrama başvurularak yapılıyor.

Bir şiirin "nedir"liği, "nasıl"lığı kadar, o şiire bakan kişinin şiir ekini, algısı, deneyleri, yorum gücü de önemlidir. Yani şiirin soyut ya da somut bir izlenim bırakması, yazarı kadar okuyucuyu da ilgilendirir. Ama ben bu konuyu ters yönden, yalnızca ozanın tutumu bakımından incelemek istiyorum. Yapacağım iş -ama doğru, ama yanlış- soyut-somut ikilemesini kaldırmayı denemek...

İlkin şöyle bir soru soralım kendimize : Şiiri şiirden soyutlamak mümkün müdür? Yani ilk günden bugüne dek yazılmış şiirlerle ortak bir düzen kurulmuştur da, bu düzenin dışında kalabilen şiirler olmuş mudur? Olmuşsa, bunlar canlılıklarını, etkinliklerini, işlevlerini sürdürebilmişler midir? Hiç sanmıyorum. Yıkıcı bir şiir akımı bile yıktığı değerlerle beslenmek, geride bıraktığı dil, biçim, yapı özelliklerini kaynak yaparak güçlenmek zorundadır. Bırakalım dünya şiirini, kendi ozanlarımızı, örneğin bir **A.Haşim'i**, **Y.Kemal'i** yadsıyarak, onlarla ilgimizi büsbütün keserek ozanlık katına erişebilir miyiz? Şiir tarihi içinde yer alan, çağdan çağa uygulanabilen, kendi öz gerçeğini yitirmeden değişebilen bütün şiirler, canlı, yaşaması olan örgensel (organik) bir bütünlük kurarlar. Şiirin somutluğu da önce bu örgensel bütünlüğe bağlılığıyla orantılıdır. İşte şiirin şiirden soyutlanması, ozanın bu bütünlüğe boşvermesi; şaşırtıcılığa, dayalı bir gösteriyle yetinmesi demektir.

Ayrıca şiirler şiirlere eklenerek, dil, yapı v.b. bakımından nasıl bir düzen yaratılıyorsa; çeşitli şiirlerdeki çeşitli öğeler de, duygular, düşünüler de birbirleriyle kaynaşıp çözülerek bu düzenle çakışırlar. Örneğin daha önceki dönemlerde yazılmış bir şiirin anlamını, bugün için küçümseyebiliriz ama, o anlamdan koptuğumuzu, hiç mi hiç etkilenmediğimizi söyleyemeyiz kolayca. Çünkü ozanlar salt yeni duygular, yeni heyecanlar peşinde değillerdir. Onların gerçek çabaları, kamusal duyguya, kamusal isterlere bir yön vermek, buna bir çeşitlilik, yeni bir biçim, en önemlisi de yeni bir kişilik kazandırmaktır. Diyeceğim, örgensel bütünlük adına yapılan ya da yapılacak her türlü işlem, kendiliğinden bir somutlama eylemine geçiştir.

Şiir, insani değerlerden, ölümsüz özlerden, yaşam koşullarından, çağını yansıtmaktan kopmazlığıyla da somut bir olgudur. Ama kimi dönemlerde şiirin bu niteliği fark edilmeyebilir. Dil zorluğu, soyut araçlar, yeni şiir öğeleri bir engel olarak dikilebilir karşımıza. Soyut araçlar dedik; evet, bu bizim çelişmeye düştüğümüz sanısını uyandırmamalı. Bilimler bile, insanın salt bir yanıyla ilgilenmekle , insanı insandan soyutlayarak, gerçekte ona somut bir nitelik kazandırmıyorlar mı? Felsefe için de durum aynı : O da yaşamımıza yepyeni anlamlar katmakla kalmıyor, ortaya attığı düşünce biçimlerinin dizgelerinin birbirlerini etkileyip değerlendirmesiyle somut bir görünüme kavuşuyor. Soyut araçlardan yararlanması bakımından şiir de, bu mantık kurgusunun dışında kalamaz. İşte şiirin şiiri, düşüncenin düşünceyi somutlaması da budur, bence.

"Örgensel bütünlük" diye betimlediğimiz bu şiir ortamı, dural bir durum da değildir. Çünkü sürekli olarak şiirler arası bir savaştan söz açılabilir; tıpkı canlı varlıklarda olduğu gibi, şiirler de zamanla ya birbirlerini yok ederler, ya düzeltip değerlendirirler. Başka şiirlerin hışmına uğramış bir şiir ya tükenip yerini boşaltır, ya da yıllar sonra ötekilere baskın çıkabilir. Bu aynı zamanda bir somutlaşma savaşıdır -kimi dönemlerde soyut diye nitelendirdiğimiz şiirlerin, sonradan somut bir nitelik kazanması gibi-. Bu işlem, bu arınma bir ozanın kendi şiirleri arasında da olabilir.

Öyleyse soyut dediğimiz şiirler ne kapalı, ne anlamsız, ne de toplumcu olan şiirlerdir. Soyut şiir olsa olsa daha yazılmamış bir şiirdir; bir de dediğimiz gibi yazılmış görünüp de, belli bir şiir düzeninde yer almamış, geleneğinden kopuk, geleceğe yönelmemiş, salt ozanını ilgilendiren her türlü şiir soyuttur.

Edip CANSEVER

EDİP CANSEVER (1928-1986)

8 Ağustos 1928'de İstanbul'da doğdu. İstanbul Erkek Lisesi'ni bitirdi. Kapalıçarşı'da turistik eşya ve halı ticareti yapmaya başladı. 1976'dan sonra yalnızca şiirle uğraştı.

İlk şiiri 1944'te İstanbul dergisinde yayımlandı. *Yücel, Fikirler, Edebiyat Dünyası, Kaynak* dergilerinde çıkan ilk gençlik şiirlerini *İkindi Üstü* kitabında topladı. Bu şiirlerde varlıklı, her şeye yaşama sevinciyle bakan bir gencin avarelikleri, duyguları ön plandaydı. 1951'de *Nokta* dergisini çıkardı. Bu dergi genç şairlerle ve yazarlarla tanışmasını sağladı. İlk kitabından 7 yıl sonra yayınladığı *Dirlik Düzenlik* bu dönemin ürünüdür. Bu kitaptaki şiirlerde düşünceyi dil içinde eritmeye yönelen, özlü bir söyleyiş ve çarpıcı biçim arayan, toplumsal eleştiri için mizah aracını kullanan bir tutum görüldü. 1957'de yayımlanan Yerçekimli Karanfil ile kendisine özgü bir şiir evreni kurdu. İkinci Yeni akımının özgün örneklerini verdi. *Yenilik, Pazar Postası, Yeni Dergi* gibi dönemin sanat yayınlarında şiirsel canlılığı besleyen şairlerden biri oldu. Şiirinde zamanla sevinç yerini bunalıma, toplumsal dengesizlikleri eleştirme kaygısı yerini yıkıcı bir umutsuzluğa bıraktı. "Dize işlevini yitirdi" gerekçesiyle yeni arayışlara yöneldi. Şiirde tiy[illegible] esinlenen diyaloglar kullandı. *Nerde Antigone, Tragedyalar, Çağrılmayan Yakup* bu dönemin ürünleri. Yine de İkinci Yeni içindeki bazı şairler gibi anlamsızlığı sa[illegible], anlaşılması güç, yine de anlamdan ayrı[illegible] kullanmaktan da [illegible] ve yaşama biçi[illegible]

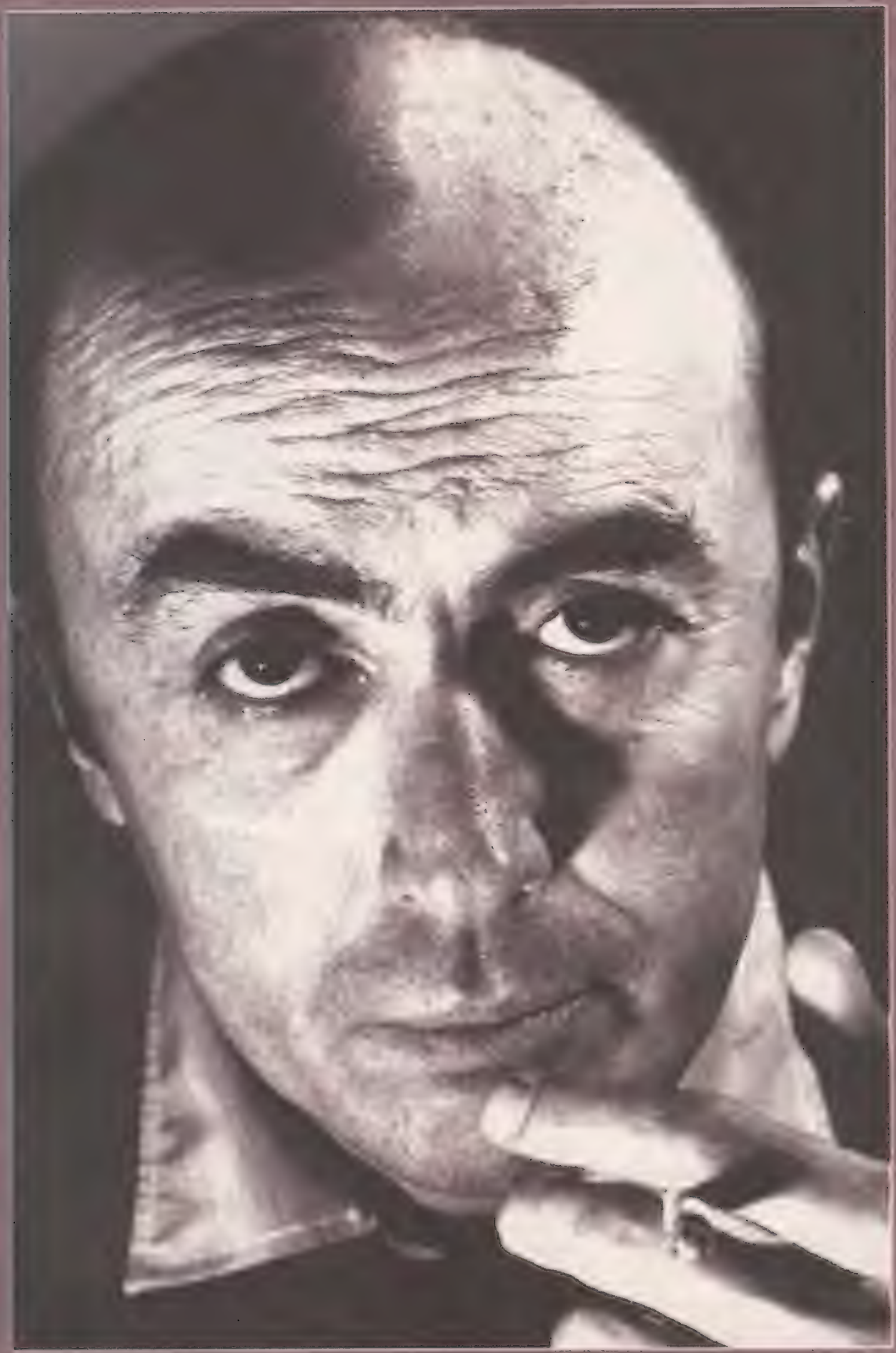

Doğan Hızlan

Şairin Seyir Defteri (Edip Cansever)

Seçkindir okuru Edip Cansever'in. Onun şiir çizgisini izlemişse anlayabilir ürünlerini. Çizginin bir yerindeki kopukluk, okur için onulmaz bir anlama eksikliğini doğurur. Edip Cansever, edebiyat içi modaları gözlemiş, onları irdelemeye çalışmış, ama hiçbirini şiirinin asıl öğesi yapmamıştır. Tek tek dizelerin şairi değildir o. Bütünleşme sürecini tamamlamış şiirlerdir onun yazdıkları. Şiir üzerine çok düşünmüş, biçiminden içeriğine uzanan çizgide çok emek harcamış ender şairlerden biridir.

Cansever'in şiir kavramının belirgin bir niteliği, onda düzyazı ile şiirin aynı odakta bir bileşkeye ulaşmasıdır. Edip Cansever'in son şiir kitabı Şairin Seyir Defteri, bir şairin düşsel bir gezisinde tutulmuş bir seyir defteridir. Şairin yolculuğu yalnız düşsel bir yolculuk mudur? Edip Cansever'in her şiirinde düşselin karşısında nesnel bir şiirsellik vardır. Şairin Seyir Defteri'ndeki şiirler Cansever şiir dünyasının belli başlı özelliklerini taşımaktadır. O, alışılmış tatların, eprimiş beğenilerin, kalıplaşmış klişelerin karşısına dikilen şiiri yazmıştır.

Onun doğa karşısındaki tavrı da diğer şairlerle arasındaki ayrımı belirler. Cansever, doğadan algıladıklarını yansıtırken bir Akdeniz şairi kadar coşkuludur ama bunun yanı sıra Anlglosakson şairlerinin bilinçli şiir kuramının esintileri her dizesinde sezilir. Cansever, alışılmışın dışında bir şiir evrenine yolculuk yaparken hep "Beşinci Mevsim"i arar. "Beşinci Mevsim", onda kalıplara karşı başkaldırışın bir simgesidir.

Şairin Seyir Defteri'ndeki ürünlerin bir bölümü, bir ana başlığın kanadı altındadır. "Neler Almalıyım Yanıma", "İçerikler" şiir kümelerinin en büyüklerini barındırıyorlar.

Cansever'in Şairin Seyir Defteri'nde yer alan şiirleri, salt şiir olma özelliğini -ya da başka deyişle işlevini- taşıyamıyorlar, onun şiir kavramı üzerine düşündükleri konusunda da anahtar işlevini üstleniyorlar. Bu şiirler, Cansever'in şiir kuramı üzerinde yapılacak bir yorumun tohumunu taşırlar. Onun için susmayan, her dizesinde içten içe bize sesini duyuran, şairin yüreğinde esen bir sorusu vardır: Şiir niçin ve nasıl yazılır? Her dize onda bu sorunsalı barındırır.

"Ölü Bir Deniz Yıldızı," "yolculuk"un niteliğini ortaya koyar:

Ey sonbahar! ey düşsel yolculuk! seni
Dolaştım yaz sıcaklarında, bekledim
Duydum ki benim değildi artık doğanın
Kalbiydi uçurumlar toplamı kalbim.

"Kuşatma"da; Cansever, nesnel gerçeklikle düşsel olanın arasındaki ayrımı sergiler;

Bir gün akıp gitmeye her yerim
Suyundan içmeye alışık.

Cansever'de sıfatlandırmalar da dikkati çeker:

Bir çeşit dilsizliği, bir çeşit beraberliği; neler almalıyım yanıma?

Bu yolculuk bu soruyla başlıyor. Bir şair için gerekli avadanlıkları almalıdır. Şiir evreninde ancak böyle yolculuk yapılır.

"Neler Almalıyım Yanıma" şiirinin birinci bölümünü aktarayım buraya. Şairin Seyir Defteri'ndeki şiirler, ustalığını simgelediği, ayrıca onun şiir kuramının önemli ipuçlarını verdiği için, bu ürünün ayrı bir özelliği vardır:

Şiir için: yılgı, sessizlik, yavaşlatılmış uyum
Acı için; bir kandil, bir tütün kesesi,
bir iskemle kırık - çocuklar kapı önlerinde
otursunlar, oynasınlar ya da-
Düş için kendini denizde sanan o bunak kaptan -gerekli çok-
Şarkı için: kalmadı usumda tek dize -ama o dizelerin sesi var,
ilk ağızdan çıktıkları günkü gibi,
pespembe renkleriyle-
Zaman için yer değiştiren gölge -yeterli-
Mevsimler için: portakal, böğürtlen, ayçiçeği
Aşk için, unutkanlık ya da
Dikkatli kullanılan ve değiştirilebilen birkaç anı
Öfke için: Marx, Lenin, vb.
Okumak için: Dostoyevski, Marquez,
Sait Faik -başkaca kim olabilir düşünmeli
Şiirse, elbet
Akdenizli şairler.

"Yaklaşıp yaklaşıp itiyorum düzyazıyı": Cansever şiirinin yukarıda söylediğimiz düzyazı şiir bileşkesini açığa kavuşturan bir dize.

Edip Cansever son şiir kitabı Şairin Seyir Defteri ile, şiir ortamımıza kendine özgülüğün, orta malı olmayan güzelliklerin otağı bir şiir dünyasını yaşatıyor bize. 1980

(Şiir Çilingiri'nden)

SENİ GÜNLERE BÖLDÜM....

Seni günlere böldüm, seni aylara
Daha yıllara, yüzyıllara böleceğim
Ve her zaman söyleyeceğim ki beni anla
Böyle eskitilmiş de olsa bu kalbi
Minesi çatlamış bir diş gibi durduracağım karşında.

Şiirler söylenir, şiirler biter
Biz bu sevdayı neresine sakladıktı sen ona bak da
Kahverengi avuçlarına mı gozlerinin
Tam oradan mı kahverengi yağan bir aydınlığa.

Bütün günler yenileşir her bekleyişte
Ve bütün dünler, bütün geçmişler
Kapını açarsın ki bir de, hiç kimseler yok
Çaresiz, benim sana gelişim de hep böyle.

Dün akşama doğru turuncu bir bulut geçti
Sonra bütün bulutlar hep birden geçti
Anılar, anılar, belki hepsi bir kelime.

MASA DA MASAYMIŞ HA

Adam yaşama sevinci içinde
Bakır kâseye çiçekleri koydu
Sütünü yumurtasını koydu
Pencereden gelen ışığı koydu
Bisiklet sesini çıkrık sesini
Ekmeğin havanın yumuşaklığını koydu
Adam masaya
Aklında olup bitenleri koydu
Ne yapmak istiyordu hayatta
İşte onu koydu
Kimi seviyordu kimi sevmiyordu
Adam masaya onları da koydu
Üç kere üç dokuz ederdi
Adam koydu masaya dokuzu
Pencere yanındaki gökyüzü yanında
Uzandı masaya sonsuzu koydu
Bir bira içmek istiyordu kaç gündür
Masaya biranın dökülüşünü koydu
Uykusunu koydu uyanıklığını koydu
Tokluğunu açlığını koydu
Masa da masaymış ha
Bana mısın demedi bu kadar yüke
Bir iki sallandı durdu
Adam ha babam koyuyordu.

(ilk şiirlerinden)

ŞİİR ÜSTÜNE SÖYLEŞİ NOTLARI

1.

Benden veya benim kuşağımdan önce yazılmış şiirleri kendi değerleriyle baş başa bırakarak araya kesin bir çizgi çizdiğime inanıyorum. Bu çizginin başlangıç noktasına, oluşumuna, bugüne gelişine, kısacası belli bir şiir sürecinin ayrıntılarına değinmek istemiyorum.

Oteller kenti, şiirimin vardığı son durak değil elbette. Ne var ki, bundan sonra şunu şunu amaçlıyorum da demiyorum. Çünkü amaçlamak, özel olsun, biçimsel olsun şematizmin şiirde geçerli olduğunu kanıtlamak anlamına gelir ki, bu da şiirin özgül işleyişine ters düşer.

2.

Bireyi toplum içinde somut olarak görünür duruma getirmek, giderek daha da derinlerine inerek, onun içsel dramını kurcalamak cabasındayım.

3.

Şiirle düşünmek! yalnızca buna inanırım. Şiirle düşünmenin karşıtı felsefe yapmaktır. Felsefe ise şiirin temeli olan imgeyi dışlar. Gene felsefe duygusallığa da karşıdır.

Uzun şiirlerimdeki öykü öğesine gelince, öyküden çok bir "anlatma" söz konusudur burada da. Ayrıca her şiir önünde sonunda (az ya da çok) bir "anlatma" değilse nedir?

Ekleyeyim: **Sait Faik**'in "Hişt Hişt" öyküsünde ne kadar şiir varsa, benim şiirlerimde de o kadar öykü vardır.

Diyebilirim ki, bütün sanatsal türler, şiirin potasında eriyebildiğince, şiirin doğal gereçleridirler.

6.

Dünya yazınında bütün yazın türleri iç içe geçebiliyor. Bizde ise bu tutum yadırganıyor nedense. Bence bu karşılıklı trafiği yadsımak, şiirimizi alışkanlıklardan kurtararak çeşitlendirememekten, onu dünya şiirinin süreci dışında düşünmekten başka hiçbir anlama gelmiyor.

7.

Şiirlerimdeki kişiler satranç taşlarına benzerler. Onlar, düşsel ya da gerçek, bende olup bitenlerin toplamıdırlar olsa olsa.

Gene de...

Şair kendi özel kişiliğini şiirinin ardında gizlemesini iyi bilmelidir. **Forster**, "Yazarın yüzü okuyucunun yüzüne çok yaklaşıyor," der.

"Her insan biraz ölüdür
Biz de biraz ölüyüz"

Şu da var: Uzun şiirlerimde hiçbir sorunsalı yanıtlamaya kalkışmam. Sorular sormaya, bu soruları çoğaltmaya (ama yanıtsız bırakmaya) çalışırım hep. Nedeni, yazdıkça bilmediklerime, tanımadıklarıma, daha önce duyup düşünmediklerime rastlarım da ondan. Zaten insanın iç dünyasını kesin olarak tanıtlamak demek, saltık insanı yokken var etmek anlamına gelmez mi?

4.

Büyük büyük sorunlara el atmak şiiri küçültebilir kanımca. (Ayrıca büyük sorunlar nedir, küçük sorunlar nedir, bu da başlı başına bir tartışma konusudur.) Örneğin pek yaygın olan Hamlet tipini günümüz aydınıyla karşılaştırdığımızda , Hamlet'in kişiliğinde daha bir büyüklük ya da derinlik bulabileceğimizi hiç sanmıyorum. Şair yetinmesini bilmeli; büyüklüğü, derinliği dilde aramalıdır.

5.

Bütün sanatların şiire, şiirin de sanatlara katkısı vardır elbette. Örneğin *Oteller Kenti*'nin "Sera Oteli" bölümündeki düzyazısal şiirler dikkatle okunduğunda görülecektir ki, dizelerden daha yoğun bir dizeler bireşimi ön plana geçmektedir. Bu böyleyse, bir düzyazı örgüsü, bir düzyazı dokusu şiiri çerçevelemiyor, bunaltmıyor, onun özgür yapısını kısıtlamıyor demektir.

8.

Güzellik düşündürücüdür. Bu yüzden de lirizmle hiçbir ilişkim olmadı diyebilirim. "Liriği söyleyen kimse, kendi duygulanışının bilincinden çok, duygu anının bilincindedir," der **James Joyce**.

9.

Oteller Kenti'nde yalnızca insanlar insanlara yaklaşıp kopmuyor. Onların yedeğinde nesneler de aynı işlemi sürdürüyorlar.

Üçüncü bölümdeki üç kavas, zaman kavramını ortadan kaldırmakla görevli. Acılarını iyi tanıyan Bayan Sara ise, cin kadehlerinin eşliğinde değişik bir orkestraya katılıyor; "Dişi bir İsa gibi" kendi kendini yaşama ya da ölüme çiviliyor. Doğrusu iyi bilmiyorum, yaşama mı, ölüme mi? Bütün bildiğim bilemediklerimden sızan bir kan gibi kitabı kendi rengine boyuyor.

10.

Köklerinden aldığı suyun yeterliliğini ya da yetersizliğini bir ağaç ne kadar bilebilirse...

Edip Cansever

EDİP CANSEVER

BİTİŞ

Esterin söyledikleridir
Yalnızlığına korku verme
~~Kimseye~~

Esterin söyledikleridir
Ve gelsin ve geçsin bütün sözlerim
~~Gelsin ve geçsin~~

Esterin söyledikleridir
İnsanların içinden
Kendim olup taşıyorum

Esterin söyledikleridir
İnsanlara ~~ayrılık~~ verme
düşmanlık
Ama Herkes kendisi olsun
Sonra herkes kendisi olsun
Bir gün herkes kendisi olsun

~~Metelim yeni değildir~~
~~Ki değildir~~

Esterin söyledikleridir
Dünyada bakınıp durma
Bütün ol ve aynı tut ki kendini
Zaten öyledir
Çünkü öyledir

KAÇAK ELEŞTİRİ

Necati Güngör

EDEBİYATÇILAR "MATBUA

Kim ne derse desin, onu bilir onu söylerim: Edebiyatçılar, "matbuattan" kovuldu! Tuhaf değil mi oysa, bizde "matbuat"ın kurucuları edebiyatçılardır... **Agâh Efendi,** çevirmendi. **Şinasi,** şair ve tiyatro yazarıydı. **Namık Kemal,** şair ve yazardı. **Ahmet Mithat Efendi,** hikâyeci, romancı, makale yazarıydı. **Ali Suavi,** ansiklopedi, tarih, makale, inceleme ve araştırma yazarıydı. **Basiretçi Ali Efendi,** yazardı. **Çaylak (Mehmet) Tevfik,** muhabir, yazar, mizahçıydı. **Ebüzziya Tevfik,** yazar ve yayıncıydı.

Onların açtığı yoldan yürüyen sonraki kuşaklar da öyle, hepsi kalem erbabı üstatlar değil miydi? **Hüseyin Cahit,** Yunus Nadi, **Hakkı Tarık ve** Asım Us kardeşler, **Falih Rıfkı,** Sedat Simavi, **Nadir Nadi,** Bedii Faik, **Ahmet Emin,** Naim Tirali... Bu kişiler gazeteci olmanın ötesinde yazar kimlikleriyle tanınır, bilinirlerdi. Kalemleri sayesinde, yazdıkları kitaplar nedeniyle, adlarını edebiyatçılar sözlüğüne yazdırmış kimselerdi.

Eski dönemlerde, ne kadar kalem ustasi olursa olsunlar, gazete yazarları, edebiyatçılarla kendilerini bir tutmazlar; bu konuda şöyle bir incelik gözetirlerdi: Gazete yazarlarına "muharrir" denir, edebiyatçı yazarlara "edip" sıfatı layık görülürdü. Her gazete olabildiğince fazla sayıda, kalemi güçlü edibi kendi kadrosunda görmek ister, bunu reklamında kullanırdı. Bir romancıyı yazarları arasına katan gazete, bunu hemen okurlarına duyurur, o yazarın okurlarını da kazanarak satışını artırırdı!

Öte yandan gazeteler, kesinkes yazarların ekmek kapısıydı. Başlangıçta başka mesleklerde hayata atılmış olsalar bile, yazarlık yetenekleri keşfedilen kimseler, artık geçimlerini basından, o zamanki deyimle "matbuattan" sağlamayı yeğlerlerdi. Yalnızca gazetelere hikâye, roman yazarak geçinen kalem sahiplerinin sayısı hiç de az değildi. Genç yaşında ölmesine karşın, ne kadar çok hikâye yazmış olmasına şaşırdığımız **Ömer Seyfettin,** her ay sekiz yazı yazmayı hedef edinmişti son yıllarında. Çünkü oturduğu yalının kirası ve hizmetini gören kişinin aylığı da dahil, ayda sekiz lira kazanması gerekiyordu! Bu nedenle ayda sekiz tane hikâye ve makale yazıyor, yayımlatıyordu. Yazı başına da bir lira... Bir dönemin gazetelerinde böyle sayısız yazarın imzasına raslamak mümkündü: **Ahmet Rasim,** Ahmet Hikmet, **Aka Gündüz,** Sermet Muhtar, **Sadri Ertem,** Hüseyin Rahmi, **Refik Halit,** Yakup Kadri, **Ercüment Ekrem,** Ulunay, **Cevat Şakir,** Nâzım Hikmet, **Mahmut Yesari,** Necip Fazıl, **Sabahattin Ali,** Rıfat Ilgaz, **Aziz Nesin,** Peyami Safa, **Suat Derviş,** Ömer Rıza, **Naci Sadullah,** Ahmet Haşim, **Orhan Seyfi,** Kenan Hulûsi, **Abdi İpekçi,** Mustafa Baydar, **Yaşar Kemal,** Yılmaz Çetiner, **Fikret Otyam,** Mehmed

Kemal, **Şahap Sıtkı,** İlhan Engin, **Tarık Dursun,** Cengiz Tuncer, **Refik Erduran,** Haldun Taner, **Ali Gevgilili,** Orhan Duru... Saymakla bitmez! Bu adlarını andıklarım, rasgele anımsadıklarım... Kalemi işlek, dili kıvrak, gözlemleri güçlü olan edebiyatçıları gazete sayfalarına özellikle çekmeye çalışırlardı. Örneğin, döneminin cevval kalemi **Sait Faik**'e insan röportajları yazdırmak için eteğinden çekenler olmuştu. Üstadın *Mahkeme Kapısı* adlı yapıtı, söz konusu yönlendirmenin ürünü, hikâye tadında röportajlardır. Ancak adliye muhabirliği ya da bir yere, birtakım konulara bağlı kalarak yazmak üstadı pek sarmadığı için, işin ardını bırakmıştı... Aynı işi, yani röportaj yazarlığını, bir başka hikâye ustasına, **Orhan Kemal**'e de yaptıracaklardı. Ne var ki işi asıl benimseyen, zaman zaman parlak örnekler sergileyerek bu türde ödüller alan bir başka hikâyeci vardı: **Tarık Dursun K.** Ustası Orhan Kemal'in aracılığıyla başladığı röportaj yazarlığını, emekli olduktan sonra bile sürdürecekti. (Son yıllarında, unutkanlıkla aynı yazıları yeniden yayına verecek, bu yüzden ona bir daha yazdırılmayacaktı!) Koltuğunun altında taşıdığı şiir defteriyle Adana'dan yola çıkıp Ankara üstünden İstanbul'a gelen ve de "göynünde" hep bir gün "böyük bir yazar" olma düşlerini barındıran **Yaşar Kemal** de röportaj yazarı olarak epeyce kalem bileyecekti. Bundan altmış yıl önce, şiirin balına bulayıp yayımladığı röportajları, bugün terütaze bir tatla hâlâ okunmakta ve her okurun damağında doyulmaz bir Türkçe tadı bırakmakta... Üstadı kiram **Fikret Otyam**'ın röportajları da öyle değil mi? Kitaplarının, dönem dönem yeni basımları yapılır, yeni okur kuşakları bu kitaplarda yazılanları su içer gibi okurlar... Peki ya, onlardan sonrası? Bana sorarsanız, sonrası büyük bir boşluk...

Ahmet Rasim'in, Ahmet Haşim'in, gazete sayfalarından sonradan derlenmiş gündelik yazılarını açın okuyun. Hepsi de ayrı lezzette, ayrı tatta yazılar. Eskimeyen bir tılsım var bu adamların kalemlerinden çıkma yazılarda... Bunun nedenini sen ben biliyoruz da, "nev-zuhur" editör taifesi bilmez ve anlamaz! Bırakın kitaplarını okumayı, adlarını bile duymamışlardır. Şu anda çocuklara yönelik bir dergi grubunun başında bulunan Robert Kolejli bir "yayın koordinatörü" şöyle sormuştu bir gün: "Ömer Seyfettin hikâye mi yazıyormuş?" Meslek yaşamım boyunca, "müdür" konumunda bulunan böyle ayarı düşük daha ne örnekler tanıyacaktım... Okunacak dergi değil, bakılacak dergi ol-

TTAN" KOVULDU!

makla övünen bir yayın organında gezi röportajları yayımlanıyor... Dergide yayımlanan yazılar kötünün kötüsü! Ya, elindeki pahalı makinenin deklanşörüne basmakla sanatçı olduğu vehmine kapılmış heveskâr takımı yazıyor bu yazıları, (Dikkat buyurunuz: **Ara Güler** kendini onlardan tenzih etmek için, "*Ben fotografi sanatçısı değil, foto muhabiriyim*" der ısrarla.) ya da torpil yapılarak tatile gönderilen ayrıcalıklı müdür sekreterleri... Bir gün toplantıda, Türkçeyi adam gibi kullanan üslup sahibi yazarlara neden yazdırılmadığını sordum. Nev-zuhur dergi müdürü, alaylı bir ses tonuyla, sorumu soruyla yanıtladı: "Kimmiş o yazarlar?"

Gerçekten kimdi o yazarlar? Neden anadillerini kendine özgü bir lezzetle yeniden yaratma becerisine varmışlardı? İki tümcelik resim altı yazılarını bile düzgün yazmayı beceremeyen yüzeysel magazin editörleriyle ne işleri olabilirdi?

Bir çevirmen arkadaş anlatmıştı: Robert Kolej'i pekiyi dereceyle bitiren bir grup genç, Abdi İpekçi'yi ziyaret ederek gazete çeviri yapabileceklerini söylerler. İpekçi'nin yanıtı ilginçtir: "Peki ya, Türkçe biliyor musunuz?"

Abdi İpekçi'nin kaygısını taşıyan gazete yöneticileri kalmadığı için, şimdiki zamanın tüm gazeteleri Türkçe dersinden sınıfta kalacak bir düzeyi temsil ediyorlar!

Evet, gün geldi, gazete ya da dergi yönetenler, erbabı kalemden, vebadan kaçar gibi kaçmaya başladılar! Kendi sığlıklarıyla örtüşmeyen bir şeyler vardı belki yazarlarda! Gazete ve dergilerin başına, kendini kalemiyle kanıtlayarak gelme yolu tıkanmıştı da, belki o yüzdendi... Aynı zamanda gazetenin başyazarı olma niteliğine sahip kişiler, gazete patronluğundan el etek çekeli çok zaman olmuştu, orası da malum! Daha önce de söyledim, artık gazete patronları, güçlü bir yazar değil, güçlü bir "promosyoncu" arar oldular kendilerine... O promosyon sihirbazları da kendi çaplarına (ya da çapsızlıklarına) uygun kişiler görmek stiyorlar çevrelerinde! Zurnanın zırt değı yer, işte burası!

Ellili yıllarda *Hürriyet* gazetesinin birinci sayfasında, **Yahya Kemal'**in en yeni şiirleri yayımlanırmış. Yahya Kemal öldüğünde cenazesinin ardında bir insan seli halinde akmış insanlar. İstanbul'da dükkânlar kapanmış. Kitapçılar, vitrinlerine üstadın resimlerini asmışlar... Toplum, toprak gibidir; ne ekerseniz o filizlenir. Bugün, gazetesinin birinci sayfasından şiir yayımlayacak bir genel yayın müdürünü ben tanımıyorum; siz tanıyor musunuz? Ama şarkıcı, türkücü, popçu, arabeskçi ya da dizi film ünlüleriyle ilgili pespaye magazin haberleri gırla gidiyor birinci sayfalarda... Niye? Okurlar istiyor diye mi? Külliyen yalan! Gazete yönetenlerin su içtiği ana kaynak orası da, o yüzden yahu!

Bugünün gazete sayfalarında, kelaynaklar gibi kaldı birkaç kalem ustası. Bunların hepsi, eski zamanlardan kalma "dinozor" takımı! Bir **Oktay Akbal**, bir **Hasan Pulur**, bir **Çetin Altan**, bir **Doğan Hızlan**... Şimdilerde "Hürriyet" gazetesi sanat ve edebiyat haberlerine geniş yer ayırıyorsa bunu üstat Doğan Hızlan'a borçluyuz mesela... Gazino sanatçıları dururken opera sanatçıları kimin umurundaydı yoksa? Bazen bir kişinin varlığı bile, bir camianın yararına kapı açabiliyor kurumlarda... Bunun örneğidir Hızlan. (Hayır, şimdi Sezar'ın hakkı Sezar'a!)

Oktay Akbal, bilindiği gibi, edebiyatımızda kısa tümcenin ustalarından biri. Özellikle yeniyetmelerin bu konuda ondan yararlanmalarını öneririm. Çünkü kısa tümce, yazan kişiyi dil yanlışlarından korur. Uzun tümcenin altından kalkmak güçtür. Bu işin ustası değilseniz, tümcenizi toparlayamaz, yüzünüze gözünüze bulaştırırsınız! Yazma işinin başındaysanız, uzun tümceden kaçınacaksınız.

Geçenlerde bir belgeselde, Çetin Altan'ın Yassıada duruşmalarıyla ilgili bir izlenim yazısı okunuyordu. Tek sözcükle enfesti! "Menderes, çenesindeki mevhum sivilceyi kaşıdı, kaşıdı, kaşıdı..." diye anlatıyor. Bilmeyenler için söyleyeyim: "Mevhum" *olmayan* demek. Hayatı kaymış bir insanın aklının çok başka yerlerde olduğu, bundan daha kestirme nasıl anlatılır, bilemiyorum. Yeni kuşak heveskâr gazetecilerin, alacağı o kadar çok var ki Çetin Altan'ın yazılarından... Özellikle benzetme (eskilerin deyimiyle *teşbih*) sanatının çarpıcı örnekleri açısından okunmalıdır derim.

Hasan Pulur'un yazılarıysa, tam bir "fıkra" örneğidir. Burdaki *fıkra* mizahla ilgili değil. Günlük bir konuyla ilgili, yazarının görüşünü yansıtan, kısa gazete yazısı... Bazıları bunu makaleyle karıştırır. Kısa ve öznel oluşuyla makaleden ayrılır fıkra. Bu işin duayen ustası da Hasan Pulur, bize göre.

Bu kelaynak kuşlarının soyu tükenince yerlerini başka tür kuşların alacağı kesin; ama onlar karga mı olur, yoksa akbaba mı, orasını bilemem... Ama, basının büsbütün fukaralaşacağı, kökenine yabancılaşacağı kesin! Baksanıza bugünkü gazetelerin sayfalarına: Eski gazino şarkıcıları, vedet dansözler, çalgıcılar, elden düşme sunucular, mütekait magazin muhabirleri, meddahlar, elifi görse mertek sanan âlimler, kerameti kendinden menkul hacı hocalar, gazino kapısına afiş yapıştırır gibi asmışlar vesikalıklarını... Peki ya, yazdıkları? Okur mektubu düzeyinde, sade suya tirit! Allah kabul etsin.

CANLI CANLI BUNLAR

Vilayet konağının karşısındaki İzzettin Hanı'nda, **Orhan Müstecaplı**'nın küçük bir atölyesi vardı. Burada küçük matbaalardan gelen afiş, kitap kapağı, etiket, fatura başlığı, kutu, lastik mühür için klişe resimler yapıyordu. 1947 Eylül'ün ilk günlerinde *Marko Paşa* adlı siyasi, mizah gazetesinin hazırlıkları sürerken, karikatür çizmem için yazar **Şahap Balcıoğlu** aracı oldu. **Sabahattin Ali** de, **Aziz Nesin** de götürdüğüm karikatürleri çok beğendiklerini söylediler. Yalnız Aziz Nesin'le anlaşamadık; o: "Esprileri biz vereceğiz!" demişti. Daha sonra *Marko Paşa* için hazırladığım karikatürler, dokuz ay sonra, 3 Nisan 1948 **Hamiyet Yılmaz**'ın çıkardığı *Lala Paşa* siyasi, mizah dergisinde çıkmaya başladı. Orhan Müstecaplı'nın atölyesiyle, *Lala Paşa*'nın idarehanesi aynı katta, karşı karşıyaydı. Ona sık sık uğrardım. Çoğu kez yetiştiremediği işlerini ben yapardım.

Müşteriden aldığı parayı da aynen bana verirdi. Amcam, Türkiye Sosyalist Parti'sini lideri Avukat **Esad Adil Müstecaplı**'ydı. O yüzden onunla arkadaşlık yapmak hem çok zor, hem de cesaret işiydi. Çok dürüst, yalansız, arkadaşı için canını verecek kadar fedakârdı. Çevresindeki insanlarla sıcak, içten ilişkiler içinde olmasına karşın güvendiği, inandığı düşüncelerini paylaştığı çok az insanın yanında olurdu. *Fakirin Dostu* adında siyasi haftalık bir gazete çıkarmayı kafasına koymuştu. (Yıllar sonra bu düşüncesini gerçekleştirdi.) Bir hafta evvel Üsküdar vapur iskelesinde **Mehmet Fuat**'la karşılaştım Mehmet Fuat, **Tuna Baltacıoğlu** ile beraber, savaşa karşı bir kitap yazdıklarını, bu kitabın kapak resmini yapmamı istemişti. İkisi de çok sevdiğim arkadaşlarımdı. Atölyede kitabın kapak resmini yapıyordum.

Atölyenin kapısı açıldı, kahveci **Kıvırcık Ali** içeri girdi, askıdaki kahveyi Orhan'ın önüne koydu çayı da ben aldım Kıvırcık:

- *Marko Paşa* gazetesinin odasını polisler bastı, odadan gürültüler geliyor! dedi.

Orhan dışarıya çıktı, arkasından da kahveci gitti. Haftalık siyasi mizah gazetesi *Marko Paşa* ufak boy dört sayfaydı. Sabahattin Ali'nin, Aziz Nesin'in, **Rıfat Ilgaz**'ın, **Mucap Ofluoğlu**'nun kelle koltukta yazdığı yazılar yüzünden sık sık gazetelerri kapanıyor, toplatılıyordu. Polisle başları dertteydi. Bir çok matbaa gazeteyi basmaya korkuyor, bazı matbaalar da polis baskısı yüzünden *Marko Paşa*'yı matbaalarına sokmuyorlardı. En son sayıyı basmışlar hepsinin de elleri davul gibi şişmiş, su toplamış diye, Kıvırcık Ali Orhan'a anlatmış.

Biraz sonra Orhan içeriye girdi:

- Yahu Eflatun, bu ne zulüm be! Teksir makinasını da, Aziz Nesin'i de sürükleyerek götürdüler, dedi. İki elini başına götürdü, masa da öylece kalakaldı!

Memnu Meyva !.

Sonra başını kaldırdı:

- Eflatun bir an çıldırır gibi oldum, yumruklarımı sıktım polislerin üzerine doğru az kaldı atılıyordum, o an Aziz'le göz göze geldik "Sakın haa!" der gibi kaslarını, başını yukarı kaldırdı, beni sanki yere mıhladı! dedi. Biraz sonra kahveci Kıvırcık Ali baskıları almaya gelmişti:

- Orhan Ağabey *Marko Paşa* gazetesinin idarehanesinin içinde üç polis var, biraz evvel kahve istemişlerdi kahvelerini verdim bana. "Sabahattin Ali kaça doğru gelir acaba?" dediler ben de saati belli olmaz bazı günler de gelmiyor, dedim. O zaten Asmalımescit'deki bürosunda bulunuyor.

- İyi demişsin! dedi. Ben de:

- Ali o zaman dış kapıya dikkat et Salahattin Bey'i gözle, yukarda polisin onu beklediğini söyle, belli mi olur belki uğrayıverir! O:

- Ayıp ettin abi, hanım hammalına bir gazoz açtım, kapıyı arslan gibi bekliyor! dedi.

Orhan yerinden kalktı, benim çalıştığım masaya geldi yaptığım kapak resmine uzun uzun baktı:

- Eflatun çok güzel ama; şu lamba yağdıran Alman uçaklarının kanatlarına gamalı haç işareti koy ki iyice belli olsun, şu yıkalan, yanan binalar, kaçışan insanlar çok iyi yalnız ön planda etrafa savrulmuş, kopmuş bir kol ayak, hatta öne doğru fırlamış bir insan başı çiz, savaşın korkunç yüzünü ortaya koy, dedi. Orhan'ın dediklerini ben de düşünüyordum.

Fakat bir sürü insanı resimde de olsa, öyle parçalamaya kıyamamıştım.

Orhan'a:

Geçenlerde Aziz Nesin'le aramızın iyi olmadığını, dargın olduğunu söylemiştin, ama biraz önce onun için neler yapabileceğini gördüm, bu nasıl bir duygu?

- Yahu Eflutun o iş ayrı, bu iş ayrı! Onunla bir anlaşmazlığımız oldu. Ben sana bunu söylememiştim! Marko Paşa'yı çıkaracaklarını amcama söylemişler; amcam da "madem mizah ağırlıkı olacak, benim yeğen iyi bir karikatüristtir, onunla konuşsun" demiş. Sonra da Aziz "bana yaptığı karikatürlerle uğraşsın," demiş. Gittim karikatürleri beğendi ama; şunun çeketi siyah olsun, bunun paltosu da siyah olsun diye bana ders vermeye kalktı. Bir de sana dediği gibi, esprileri bir vereceğiz deyince, benim de kafam attı, ağzıma geleni söyleyip çekip gittim.

Sonra Aziz, amcama telefon etmiş: "Esad Bey Orhan'la anlaşamadık, yahu senin yeğen çok sinirli, benimle tartıştı ağzına geleni de söyledi!" demiş. Olay bu, geçmişte kaldı tabii üzgünüm, dedi.

***

Bir kaç gün sonra, Altunizade de *Tophanelioğlu Camii* karşısında, büyük bir bahçe içinde **İmayıl Hakkı Baltacıoğlu**'nun ahşap köşkünün yanındaki çamlıca yolu sokağında Mehmet Fuat'la annesi Piraye hanım oturuyorlardı. Mehmet Fuat büyük bir ağacın altında, demir oymalı yuvarlak masa da kahvaltı yapıyordu. Beni görünce masadan kalktı tokalaştık, bana:

- Eve uğradım, akşam üzeriydi, Sevim, (kardeşim) "daha gelmedi," dedi. Bizim kitabın kapağını merak ediyorum da, ha-

ni belki cumartesi evdesindir diye düşündüm.

Güldüm koltuğumun altındaki cantayı açtım, iki mukavva arasına koyduğum kapak resmini çıkarıp ona uzattım. O kapağa baktı, sarıldı yanaklarımdan öptü:

- Eflatun, valla çok güzel olmuş, eline sağlık, otur kahvaltı ettin mi?

- Kahvaltı ettim bir çay içerim, dedim.

Mehmet kapak resmini alıp eve girdi.

Biraz sonra yanıma geldi:

- Kapak resmini anneme gösterdim, o da çok beğendi "Savaş ancak bu kadar ifade edilir! Pes doğrusu ne kadar canlı, çok da ürkütücü olmuş!" dedi.

Piraye Hanım, elinde bir tepsiyle bahçeye geldi:

- Eflatun, sıcak süt getirdim, şu üzümlü kekten de yiyin, biraz evvel fırından çıkardım, dedi.

Mehmet Fuat, *Marko Paşa*'nın yine toplatıldığını söyledi. Ben de Aziz Nesin'in nasıl götürüldüğünü, bir gün sonra da han sahibinin bütün eşyalarını koridora çıkartıp, *Marko Paşa* gazetesinin yazıhanesini boşaltıp, odalarına asma kilit taktırdığını anlattım. Ayrılırken:

- Önümüzdeki pazar Altunizade Millet Bahçesinde saat öğleden sonra üçte, girişteki havuzun karşısında; Orhan Müstecaplı, **Metin Eloğlu**, **Neriman Hikmet** buluşacağız, geliyor musun? dedim. O:

- Ooo!.. O gün 1 Mayıs, gelmezmiyim hiç gelirken de Nazım'dan yeni şiirler var ilk kez size okuyacağım, sen şimdi onlara söyleme sürpriz yapalım! dedi.

O gün Millet Bahçesinin alt kapısından içeri girdiğimde Metin Eloğlu ile Mehmet Fuat büyük havuzun kenarında eğilmişler; havuzdaki kırmızı balıklara, ellerindeki simit parçalarını avuçlarında ovalayarak serpiyorlardı. Onlara yavaşça yaklaştım:

- Kolay gelsin, erken gelmişsiniz, dedim. Sonra havuza, simit parçalarını didikleyen kırmızı balıklara baktım o an aklıma **Sabiha Sertel** için faşist nümayişcilerin korkunç planları aklıma geldi. Kocası **Zekeriya Sertel**'e *Tan* gazetesinin avukatı telefon ediyor: "Sakın sokağa çıkmayın" demiş, nümayişçilerin matbaaya geldikleri gün büyük kırmızı mürekkep şişeleri getirip, Sabiha Sertel'i kırmızı mürekkebe bulayıp "İşte Komünist böyle olunur" yaftasını boynuna takarak, sokaklarda gezdireceklerini söylemiş. Tartışma alanında yenemediklerini, matbaalarını yakarak, sahiplerini yok etmek suretiyle zafer sağlamak isteyenler. Bugün 1 Mayıs'da da ortalarda, kırmızı balıklara gözlerim öyle dalıp gitmiştim ki, Mehmet Fuat'ın beni dürtmesiyle kendime geldim:

- Balıklara öyle dalıp gittim ki aklıma annemin **Nâzım Hikmet**'e yazdığı kırmızı balıklar hakkında yazdığı bir yazıdan, yalnız kelimelerin yerlerini değiştirerek, gönderdiği şiiri okumak istiyorum, dedi.

Dört çocuklu bir kadın var.
Ah şekerim,
bilsen dediklerini.
Kaçıyor çocuklarından:
"Anne, açız," diye feryadediyorlarmış.
Ona ayda iki buçuk lira veriyorum,
o da bana su taşıdı bütün kış
kolayladı işlerimi.
Fakirler hiçbir şeyin altında kalmak istemez.
Çocuklar Millet Bahçesi'ne gidiyor geçen gün,
bahçıvanlar izinli,
yalnız bir tanesi orda
kolluyorlar onu
ve havuzun kırmızı balıklarından tutup getiriyorlar eve.
Fatma'nın anlatması:
pişirilirken yetişmiş.
Ama ben şüpheliyim,
yarı pişmiş,
yarı diri
bir kısmı çocukların karnına gittikten sonra yetişiyor anneleri
ve kalanları fırlatıyor sokağa.
Balıklar başlayınca toprakta kıvranmaya
alıp küpün içine atıyor.
Gelip bana anlatıyor.
Çocuklara yemek yolladım
ve istedim balıkları.
Fevkalâde şeyler:
üç tane.
En büyükleri çok ağır yaralı,
bir türlü gelmiyor kendine
ölmüyor da.
Öldürmeyim diyorum bazan
kurtulsun ıstırapsın,
sonra kıyamıyorum iyi olur diye belki.
Öyle kocaman kırmızı ve yaşamak hırsıyla öyle güzel ki.
Ortancası bu sabah öldü.
Bahçede yanaşma köpek Tomar'a verdim.
Onun da gıdaya ihtiyacı vardı.
Nefes aldığı müddetçe tedavi edeceğim büyüğünü.

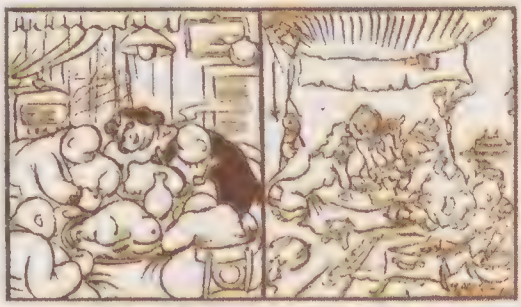

Parazitler *Para... zitler*

Ama sonra
o da ölürse
onu da vereceğim Tomar'a,
bir kutuya koyup bahçeye gömeceğim, demiyorum,
harp kurtardı insanları züppelikten.
En küçükleri dünyanın en şirin şeyi.
Kulağı ve kuyruğu yırtık
ve pulları dökülmüş sırtıyla kavanozda geziyor.
Şimdi ona bir isim bul,
öyle bir şey olsun ki
Alamanların elinden kurtulsun:
bir şehir
bir gemi
bir insan.
Hayır olmaz:
aç çocukları Alamanların yerine koyuyoruz.
Halbuki Alamanların öldürmesi açlıklarından değil
her canlı şeye düşman olduklarından.

Amerikan kirli gerçekçiliği akımının ve gazeteci yazarlar kuşağının en önde gelen isimlerinden bir 'huysuz':

TRUMAN CAPOTE

1940lardan sonraki Amerikan romancılığı, daha önceki dönemlerden oldukça farklı bir şekilde gelişmiştir. Eskiden çok yer verilen efsanevi temalar ve öncüllerin modern denemeleri bir kenara bırakıldığı gibi, Steinbeck tarzı yazarların iyimser natüralizmi de terkedilmiştir. Bu dönemin yazını manevi belirsizlik ve metafizik karmaşa ile çok daha ilgili olduğu için, bazı bakımlardan Avrupalı çağdaşlarına da yabancılaşmıştır. Kimi zaman "yeni liberalizm" olarak adlandırılan bu karamsar ruh; ideoloji sonrası dönemde; soykırım, atomik endişe ve insanın kötü olduğu gerçeğinin farkedilmesi ile sarsılmıştır. Eleştirmen **Lionel Trilling**, Liberal Imagination (1950) 'deki makalelerinde dönemin ruhunun, salt ideolojiden sıyrılıp daha manevi bir karmaşaya doğru kaydığını, insanın iyi ile kötünün bir karışımı olduğu gerçeği ile yüzleşildiğini belirterek buna "manevi realizm" adını vermiştir. Trilling 1947 yılında yazdığı The Middle of the Journey isimli romanında da, 30lu yılların ideolojik dünyasına geri dönerek sadece bu temayı inceler. Burada Trilling, "akıl ve iradeye öyle katıksız bir tutku ile bağlıydı ki, buna karşı olan hiçbirşeyin dikkate alınmaması gerektiğine inanırdı" diyerek tanımladığı **Nancy Croom**'un katıksız radikalizmini, eski bir Komünist Parti üyesi iken dönüp Katolikliği seçerek, proleter sınıfın masumiyeti hakkındaki vizyonunu insanoğlunun evrensel günahı ile değiştiren **Maxim Gifford** ile karşı karşıya getirir. Romanın kahramanı John Laskell, bu ikisi arasında sıkışıp kalmış, yaşamın genelde şekillendirilemez, belirsiz bir yanı olduğunu kabul eden, insanın içindeki iyi ile kötünün sonsuz bir çatışma halinde olduğuna inanan bir karakterdir. Tıpkı Trilling'in "romanın" kendisinin bu şekilde olması gerektiğini savunduğu gibi. Dönemin manevi ve ideolojik karmaşasını yansıtan bir başka örnek de **Mary McCarthy**'nin muhteşem taşlamalarla yüklü eserleridir. Bir çok romanında Amerikan radikal liberalizmi ve ütopik iyimserliğine safça bağlananlara yüklenir. 1947 tarihli The Oasis, iyi insanlardan (high-minded kelimesinin karşılığını tam olarak oturtamadım) oluşan ütopik bir koloninin, insanın içindeki şeytan ve kötü

davranışlarla karşılaşmasını anlatır. The Groves of Academie (1952) ise işinden olmamak için liberallerin koruyuculuğuna sığınan ve Komünist Parti'yi suçlayan bir öğretmenin öyküsünün anlatıldığı muhteşem bir kampüs romanıdır. 1963 tarihli The Group'ta Vassar Class '33'e giden bir grup kızın, ilerleme..ile ilgili saf umutları kadın bakış açısı ile anlatılır. Bir diğer meşhur Amerikan hiciv ustası **Alison Lurie**'de olduğu gibi, McCarthy'nın ironileri de o dönem yazınında büyük yer bulan manevi gerçekçiliğin keskin göstergesidir. Bu tavır, saf ideolojik çözümlemelere bir karşı çıkış olarak görülebilir. Ancak burada liberalizm bir inanç olarak savunulmaktan çok insanın karmaşıklığını ifade eden bir bakış açısı olarak kullanılır. Yergi ve ironi kullanılarak içinde yaşanılan dönem incelenir. Liberal gerçekçilik Amerikan romancılığına geri dönmüşse daha karmaşık ve şüpheci bir yapıda dönmüştür.

Amerikan Eşcinsel Edebiyatı

Her şeyin "açıkça" söylendiği bir dönemde, eşcinsel edebiyatın güçlü ancak – AIDS'in salgın halinde yayılmasından dolayı – sorunlu bir sese sahip olması şaşırtıcı değildir. Lezbiyen romancılığı Marge Piercy, The Female Man (1975) romanının yazarı Joanna Russ ve cinayet romanlarının güçlü yazarı Patricia Highsmith ile gelişmiştir. Gay yazını ise **Tennessee Williams, James Baldwin, Gore Vidal, Truman Capote** ve tüm serbest formların ötesine geçip deneysel gay fantazilerini anlatan **William S. Burroughs** ile kendine has bir gelenek oluşturmuştur. Burroughs özellikle John Rechy'yi etkilemiştir. Rechy'nin City of Night (1963), This Day's Death (1970) ve Bodies and Souls (1983) isimli eserlerinde, Burroughs'nu fantastik ve Gotik duyarlılığının etkileri güçlü biçimde hissedilmektedir. **Colemann Dowell**'ın One of the Children Is Crying (1968) ve Too Much Flesh and Jabez (1977) adlı eserlerinde gay erotizmi açıkyüreklilikle anlatılırken, **David Leavitt** 1984 tarihli Family Dancing isimli öykü kitabında modern Amerikan aile yaşamında eşcinselliğin keşfinin etkilerinden bahseder. 1982 tarihli A Boy's Own Story'de Edmund White bir eşcinselin büyürken yaşadıklarını son derece titiz ve usta bir dille anlatır. Yine White'in 1988 tarihli The Beautiful Room Is Empty adlı romanı ise AIDS'in ortaya çıkmasından sonra tahrip olan gay yaşamların uğradığı kayıp ve yaşadıkları acıları birebir yansıtmaktadır.

Derleyerek çeviren: **Özlem Can Onursal**

BİR HAYAT ALANI OLARAK AİLE

Oktay Taftalı

İçinde doğup büyüdüğümüz aile ortamı hakkındaki algımız çoğunlukla zayıftır. İnsanın, hayatı mümkün kılan atmosferi, balığın, içinde yaşadığı suyu algılayamaması gibi bir durumdur bu. Henüz hayatın başlarında, özellikle ilk gençlik yıllarında bu algı belki en zayıf noktasındadır. Hayatın en büyük öğretmeni olan ölümlülük bilinci, gençlik çağlarında hemen hemen hiçbir şey ifade etmez. Bu, iyiki böyledir. Gençliğe özgü gözüpekliğin, isyankârlığın, başeğmezliğin, adalet tutkusunun ve tarihte sıkça rastlandığı gibi, bu uğurda ölümü kolayca göze alabilmenin imkânı, gençliğin ölüme uzak olmasındandır. Yine bu nedenle olsa gerek, genç şairler ölüm imgesini şiirlerinde çok kolay ve sıkça telaffuz ederler. Ancak yaş ilerledikçe, içinde ölüm geçen dizeler yazmak gittikçe zorlaşacaktır.

İşte bu delikanlı çağlarda, aile de benzer bir duyguyla algılanır. Kadın veya erkek, genç ve yiğit bir „delibaş" için, ailesini bir gecede terk edip profesyonel bir devrimci olmak işten bile değildir. Yine gençlikte, sık sık öteki aile bireyleriyle çatışmak, eve misafirliğe gelen amca, dayı, hala gibi, öteki aile bireyleriyle karşılaşmamak için kendini içerki odaya kilitlemek, hatta bir gün, aileden uzakta yaşamayı, denizaşırı ülkelere maceralara koşmayı hayal etmek, çok sık rastlanan bir durumdur.

Bazı istisna veriler dışında, özgürleşmek isteyen genç insanın önündeki ilk engel, en yakınları, yani ailesidir. Özgürlük tutkusu ve aile ikilemi arasındaki çatışma hayli yorucu, ama bir o kadar da heyecan vericidir. Ve nedense gençlikte, bu sürecin tahripkar etkileri üzerinde fazlaca düşünülmez. Biz henüz gençken, anne ve babalarımızın da genç olması, bizi, onlar için kaygılanmaktan ve anlayış göstermekten alıkoyar...

Aile, çoğu kez yokluğunda farkına varılan, ırak düşüldüğünde veya yitirildiğinde önemi anlaşılan hayat alanlarımızdan birisini oluşturuyor. Henüz içindeyken, ayrı düşmemişken aileyi, üstelik ortalama ve sıradan bir aileyi, bir hayat ve sevgi alanı; bir varoluş imkanı olarak algılamak ve öyle yaşamak büyük bir zenginliktir. Gelgelelim genç insan, aynı zamanda kısmetini tepebilen bir gözüpekliğe sahiptir.

BİLİMSEL VE İDEOLOJİK AİLE

Sosyolojiden antropolojiye, tarihten psikolojiye kadar aydınlanmacı Batı bilimleri, yerli yersiz her şeyi bilimle açıklama, bilimsel temellere oturtma, kategorize etme, sınıflandırma eğilimlerinin bir sonucu olarak, aile hayatını da içinden çıkılmaz bir muammaya dönüştürmüşlerdir. İlerlemeci Batı aklı aile kavramını, bir kurum olarak tasarladığı andan itibaren, tarihte bu kurumun oluşumunu, tarımın, köleliğin ve sömürünün ortaya çıkışıyla açıklamaya çalışmıştır. Bilimsel antropolojik verilere göre, tarihin derinliklerinde ilkel komünal bir hayat süren toplumlarda aile yoktur. Kadının ve erkeğin ortak olduğu bu toplumlarda çocuklar da topluma aittir. Babaları belli olmayan farklı kuşaklar ve aynı kuşaktan karındaşlar arasında yatay ve dikey anlamda cinsel ilişki, yani ensest söz konusudur. Bu durumda ve anılan toplumlarda aşk, yani hayatını tek bir insana adayarak, onunla birlikte yaşayıp ölme duygusu yok muydu acaba, kim bilir?

İnsanı ve tarihi, „ilkel olan'dan gelişmiş olana'a" doğru yol alan bir tren gibi tasarlayan aydınlanmacı akıl, aşkı da herhalde tarihin ilerlemiş dönemlerine ve ileri toplumlarına özgü bir veri olarak düşünüyordu.

Bu durumda özetle: mülkiyetin ve miras kuralının ortaya çıkışı, ailenin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Mülk sahibinin, üretim etkinliğini ve iş bölümünün konumuna göre aile, anaerkil ve ataerkil şekiller almış ve mülkiyetin oluşum süreci içinde, çocukların babalarının da belli olması zorunlu hale gelmiştir. Miras hukukuna göre ebeveynlerin belirli olması, giderek ensest ilişkilerin de yasaklanmasını öngörmüştür, vs.

Fikir üretme enerjisini çatışma kültüründen alan Batı aklı, öte yandan da aileyi kutsallaştırmak; ama ille de bir kurum olarak kutsallaştırmak için olağanüstü çaba harcamıştır. Kilise tarafından aile düzeninin kutsanarak, tek eşliliğin yüceltilmesiyle, mülkiyet sistemi arasında doğrudan bir bağıntı olduğu elbette su götürmez. Ancak mülkiyet ilişkileri esas alındığında, çok eşli feodal aile yapısının da tarihin bir başka döneminde kutsandığını varsaymak gerekiyor.

Yanısıra hıristiyan misyoner biyologlar tarafından, Yunuslar, çeşitli maymun türleri gibi yüksek memelilerin, aile yaşamlarını anlatan sayısız araştırmaların yapıldığına, belgesellerin çekilerek, bu yoldan dünyaya belli mesajlar verilmeye çalışıldığına da tanık oluyoruz.

Batı'da, bir taraftan her türlü sömürüyü gizliyerek, kutsal ve dokunulmaz aileyi dayatan kilise, öte yandan ise 18. yüzyılın Avrupa merkeziyetçi antropologları ve onların günümüzdeki uzantılarının iddia ettikleri gibi, enseste dayalı çok eşli insan türü öne çıkarılıyor.

Bu birbiriyle çelişen biyolojik, antropolojik ve ahlaki çıkarımların hangisinin doğru veya hangisinin yanlış olduğu üzerinde durmuyorum. Beni, günümüzde ortaya çıkan daha da acımasız bir bir sonuç ilgilendiriyor: Şimdi, modern toplumlarda giderek geleneksel ailenin çözüldüğünü, hatta neredeyse ortadan kalktığını görüyoruz, güzel. Fakat kilisenin bir sömürü mekanizması olarak korumaya çalıştığı

geleneksel ailenin ortadan kalkması, yeryüzünde kadın ve çocuklar üzerindeki modern sömürünün, tarihin en acımasız düzeyinde seyrettiği bir döneme denk geliyor. Yani sömürü sisteminin bir yapı taşı olduğu varsayılan aile dağılırken, yeryüzünde sömürü katsayısı amansız biçimde artıyor. Muhafazakârlığın merkezi olarak kabul edilen ailenin dağıldığı yüzyıl, yeryüzünde muhafazakarlığın doruğa tırmandığı bir dönemle örtüşüyor. Üstelik modern toplumda aileden soyutlanarak yalnızlaşan birey, ekonomik sömürünün ötesinde, bambaşka tehditlerle ve ruhsal açmazlarla karşı karşıya kalmıştır. Anlaşılan ister sağdan, isterse soldan, Batı aklının aileyi açıklayarak, bu konuda herhangi bir sorunu çözdüğü oldukça tartışma götürür.

Tarihte ve günümüzde, aile içinde ciddi bir sömürünün varolduğu elbette söylenebilir. Ancak memeli canlıların da önemli bir kısmının sürdürdüğü aile yaşamını, insan örneğinde sömürü mekanizmasıyla **gerekçelendirmek / nedenlendirmek** pek ikna edici gelmiyor. Bana kalırsa sömürü, sosyo-ekonomik bir veri olmasına karşın, ailenin mevcudiyeti **korunma içgüdüsü ve güvenceyle ilgili biyolojik** bir veridir. Bu bağlamda aileyi sömürüyle gerekçelendirmek, bir insanın orta boylu veya kıvırcık saçlı olmasını sömürüyle gerekçelendirmeye benziyor. İnsanın, sömürü ilişkilerinde yer almasıyla saç şekli arasında bir bağıntı olmadığı gibi, aile denen toplu yaşam şeklinin de, sömürü ilişkilerinde yer almasında sebep sonuç ilişkisi aramak, biraz zorlama görünüyor.

Biyolojik verilerin ekonomik yaşamla bağıntısı, her zaman ve her koşulda sebep- sonuç ilişkisi içermeyebilir. Belki de aile, biyolojik varlığın, tabiattan gelen fiziki dış tehditlere karşı korunması ve soyun devamını öngören irade sayesinde, küçük bir dayanışma birimi olarak ortaya çıkmıştır.

Aslında çoğu insani durumda olduğu gibi, aileyi de bilimsel ve mantıki olarak açıklamaya çalışmak can sıkıcıdır. Çünkü aile salt maddi bir birliktelik değil, aynı zamanda tinsel / manevi bir birlikteliktir. İnsanın tinsel durumlarını bilimle açıklama çabası çoğunlukla büyüyü bozar. Ve büyünün bozulduğu yerde dünya renksizleşir. Tıpkı aşk gibi, aile de bilimin değil, sanatın, şiirin konusu olmalıydı.

AŞK VE AİLE

Aşk'da tutku vardır, aile'de de. Tutkusuz bir aşk biter, tutkusuz bir aile ise dağılmak zorundadır. Aşk'da acı vardır, aile'de de. Acı yaşamamış bir aile, zaten aile olmamıştır. Aşk kimi zaman otorite, kimi zaman da isyan içerir. Aile'de otoritesiz ve isyansız gün geçmez. Aşk umut ve umutsuzluk içerir. Her aile umut ve umutsuzluk üzerinde sayısız inişler çıkışlar yaşamıştır. Aşk şiddet, öfke ve hatta nefret içerir. Şiddet ve öfke barındırmayan, nefrete bulaşmamış aile ise yok gibidir. Aşk sevinç ve coşku içerir. Birçok olumsuzluklarına rağmen, ailemizle birlikte yaşadığımız tek bir sevinç, tek bir coşku, bir ömre bedel değil midir? Parasızlık bir aşkı bitirebildiği gibi bir aileyi de dağıtabilir. Ama bazı toplumlar, hâlâ toplum olabiliyorlarsa, parasızlığa direnen aşklar ve aileler çoğunluktadır. En başından itibaren bazı aşklar yalan olabildiği gibi, yalan üzerine kurulu aileler de olabilir. Aşk'da vefa ve dayanışma esasdır. Ailede vefasızlık ve dayanışma eksikliği felaket getirebilir. Aşk'ın merhametle bütünleşmiş şekli sevgidir. Aile için ise merhamet, olmazsa olmaz bir dayanaktır. Aşk özveri ister, emek ister. Kendi içinde özverisiz ve emeksiz bir aile artık dağılmış demektir. Aşk'la aile arasında bu denli belirgin bir özdeşlik olduğu için, aileyi aşk'ın örgütlenmiş şekli olarak ifade edebiliyoruz.

Görülüyor ki; batılı aydınlanmacıların aileyi bilimle açıklamalarına karşın, onu aşk'la açıklamak, hatta anlamak ve anlamlandırmak da mümkündür. **Engels**'e göre, sınıflı toplumlarda, sınıflar arasındaki eşitsizlik, aşk'ı, gerçek aşk olarak yaşamanın önünde engel oluşturmaktadır. Ama bu açıklama doğrultusunda, yaşanması mümkün olmayan bir şeyin, çoktan yok olup gitmesi; unutulması gerekirdi. Oysa insanlık, dile getirdiği şeyi yaşıyor demektir. Mutluluk ve mutsuzluk ayrı konu. Ama maddenin ve hareketin kaynağı olan enerjinin, evrensel bir çekim gücü şeklinde yansıması olan aşk, vardır. Ve o, tam da bu haliyle aşk'tır.

Birbirine aşık olmayan, hatta aşk'ı hiç tanımamış insanların, bir araya gelerek aile kurdukları durumlarda; görücü usulü evliliklerde dahi, yukarda saymaya çalıştığım aşk'a ait bütün nitelikler, mutlaka gelir ve insanı bulur. Çünkü ailenin ve aşk'ın ortak niteliklerini aşk getirmese bile, aile getirip insana sunar. Onları alabilmek, içselleştirebilmek ise kişinin yeteneğine kalmıştır. Aşk ve aile yetenek ister.

İDEAL AİLE

Yukarda, aşk'la birlikte birçok olumsuz yönlerini vurgulamaya çalıştığım aile olgusunu, bir ideal olarak değil, bir yaşam alanı ve yaşam imkanı olarak ele almak gerekiyor. Tıpkı doğduğumuz ülke, karnımızı doyurduğumuz şehir, konuştuğumuz dil, kültür, arayıp da bulamadığımız hukuk, yeterince hazzını alamadığımız bir sanat eseri gibi. Tüm yorucu niteliklerine karşın, aile hayata karşı güvence ve dayanışma içeren bir yaşam alanıdır.

Beri yandan insanın varlığını borçlu olduğu ve vazgeçemeyeceği yaşam alanlarının olumsuzluklarını görmezden gelmesi, onları idealize etmesi anlaşılabilir bir durumdur. Sıkça yenilediğim gibi, insan idealize eden, değerler ve anlamlar üreten bir varlıktır. Hayatı idealize ettiğimiz ölçüde, onun olumsuzluklarıyla başa çıkabiliyoruz. Çünkü, idealize etmek bize yaşama direnci verir. Örneğin, bir açıkhava hapishanesine çevrilmiş dahi olsa, vatanımız dünyanın en güzel ülkesidir. Dolayısıyla aile denildiğinde, ilk aklımıza gelenin namus cinayeti olmaması da doğaldır.

Çocuktum, yağmurlu bir kış günüydü ve hava erken kararmıştı, okuldan henüz gelmiştim, karnım hayli acıkmıştı, üstelik o gün ayakkabılarımın su çektiğini de anımsıyorum. Eve girer girmez oturma odasındaki sobanın yanında yer minderine kıvrıldığımda, birden gözlerim kapanmaya başlamıştı. Babamın, arka bahçedeki kömürlükten, akşam için biraz daha yakacak getirmek üzere olduğunu ayrımsıyordum. Mutfaktan annemin tıkırtıları geliyor ve bir yandan da, top sahasından çamur içinde gelen abime söyleniyordu. Yanına kedi gibi kıvrıldığım sobanın ısısıyla, gözlerim giderek ağırlaşırken, içerden, misafir odasındaki lambalı eski radyodan, yurttan sesler korosunun türküleri duyuluyordu... Dalmışım...

KAÇAK ÖYKÜ

YAŞANMIŞ HİKAYELER 2

nevzatcelik60@hotmail.com
Nevzat Çelik

KİMLİK

Sıcak bir yaz günü İstiklal Caddesi'ne normal yürüme hızıyla girdim. Yıl 1998 olmalı. Amacım Cihangir'deki ofise gitmek. Yani kulağımı tersinden tutarak yolu uzatıyorum. İstiklal'de yürümeyi oldum olası sevdim. Her an bir sürprizle karşılaşma ihtimali ayaklarımı oraya sürükler. Yeni açılan bir mekan, binalarda yeni fark edebileceğim bir ayrıntı, sevdiğin biriyle karşılaşmak, yeni biriyle tanışmak... Aklımda görüntüsünü bir süre taşıyabileceğim bir iki güzel kadın görmek.., Ve daha binlerce neden sayılabilirim ayaklarımın beni caddeye sürüklemesine.

O yıllar anketçiler aracılığıyla devre mülk satmak çok modaydı. Hatırlanırsa anketçiler yirmi otuz metre arayla sıralanır ve caddeyi slalom pistine çevirirlerdi. Ne mümkündü onlara yakalanmadan yürüyebilmek. Ben de ilk bir ikisini atlattıktan sonra Dünya-Fitaş sinemalarının önündeki genç bir oğlana yakalandım. Bir iki peyk attım, yemedi. Göğüs göğüse geldik. Bir şey demesine fırsat bırakmadan devre mülk satın almayacağımı söyledim. Delikanlı hakarete uğramış gibi tepki verdi.

"Devre mülk satmıyorum!"

"Her ne satıyorsan almayacağım!" diyerek kestirip atmak istedim.

"Ne kadar önyargılısınız. Nereden çıkarıyorsunuz satıcı olduğumu?"

Hazırlıksız olduğunuz bir anda hiç beklemediğiniz birinden ummadığınız bir kelime, kavram duyarsınız ve hemen kapılarınızı açarsınız. Kapısı kilitli ol(a)mayan ben zaten hazırdım! Daha sonra hatırlayacağım ilk kazığı böyle yedim! Hemen akrabalık kurarak terbiyemi takındım:

"Nerden bilebilirim. Vaktim yok da... arkadaşım. O yüzden..."

Delikanlı kendini bir satıcı olarak aşağıladığımı düşünmüş ve alınmıştı. Niyetimin o olmadığını, sadece acelemin olduğunu söylemeye hazırlanırken,

"Hem hayat bu kadar aceleye gelmez ki abi!"

Gülümseyerek şöyle bir baktım yüzüne. Hoşuma gitmişti kurduğu cümle. Büyük olasılıkla üniversiteye hazırlanıyor, kurs parasını çıkarmak için çalışıyordu. İçten ama otoriter bir sesle,

"Peki sor bakalım, ama çabuk ol!"

Başına neler geleceğini o da bilemezdi.

Büyük bir ciddiyetle sorularını sıralamaya başladı. Yanıtlarıma göre dosyasına işaretler koydu. Sorularında epeyi yol aldıktan sonra mesleğimi sordu. Bu soru karşısında her zaman bocalamışımdır. Ondördünde devrimciliğe başlamış, ondokuzunda içeri düşmüş, yirmisekizinde dışarı çıkmış, grafik bölümünü 3. sınıfta terk etmiş, şairlikten başka elinden pek fazla bir şey gelmeyen ben ne yanıt verebilirdim ki bu soruya?

"Şair.. Şairim ben." dedim çok da kararlı olmayan bir sesle.

Genç kardeşim de, az önce benim yaptığım gibi, yüzüme gülümseyerek baktı. Pek de bir şeye benzetememişti beni.

"Kim abi?"

"Nevzat Çelik," dedim ayıp bir şey söyler gibi sesimi alçaltarak.

"Kim Çelik dedin abi?"

"Nevzat Çelik!"

Bana ilk kez anket yaptığı herhangi birinden farklı baktığını hissettim.

"Şu bizim bildiğimiz Nevzat Çelik mi?"

Tekrarlatmasına rağmen çocuğun beni tanımış olması bir ayla gibi kuşatmıştı beni. Aylalanmış bir şekilde,

"Evet!"

Çocuğun dosyayı ve kalemi tutan elleri her iki yanına sarktı, sonra nasıl kaldırdıysa sol elini omzuma koydu. Omzuma bir el konmuştu. Alışık değildim. Dokunan ellerin anlamını kovalamıştım yıllar boyu.

Ben de tuttum sağ elimi onun omzuna koydum. Birdenbire yağlı güreşe tutuşmaya hazırlanan iki pehlivan görüntüsü oluşturmuştuk. Ben kendime göre bir şeyler düşünürken o omzuma koyduğu elin hakkını verdi:

"İyi de güzel abim, onu astılar!"

Eli enseme doğru kaymış ve beni kendime getirmek istercesine hafiften sarsmıştı.

"Yok lan asmadılar!" dedim ben de onu hafiften sarsarak.

"Astılar abi, astılar!"

Sanki o günlere geri dönmüş gibi gözleri buğulanıp omzumun üzerinden uzaklara dalıp gitti. Belli belirsiz kafasını sallayıp duruyordu.

O kadar çok karşılaşmıştım ki bu durumla fazla şaşırmadım. Genellikle imzama, söyleşime gelenlerin bir kısmı, seni içerde biliyorduk, seni asıldı sanıyorduk vb. derlerdi. Bir kişiyi daha sevindirecek ve hayata kazandıracaktım!

"Yok güzel kardeşim asmadılar. İdamla yargılandı ama..."

Ben de kendime yabancılaşmış ve çocuk gibi üçüncü çoğul şahısla konuşuyordum. Bunu fark edince bir kez daha yabancılaştım kendime. Üstelik çocuk buğulu gözlerini uzaktan almış, sen ne diyorsun gibilerinden bana bakıyordu. Yazdı, sıcaktı, hızla yürürken durdurulmuştum, terlemiştim. O benim, bak yaşıyorum demek o halimle pek inandırıcı olmayacaktı. "garsonların bile ciddiye almadığı sesim"i bir imgeye de dönüştürmemiştim henüz! Ve çocuk çok ciddiydi.

"İdamla yargılandım ama on yıl önce tahliye oldum. Sen hiç gazete, dergi..."

"Bırak abi ya, bana hikaye anlatma!"

Bozulmaya başlamıştım. Geçmişte sevgili halkım pek umursamasa da kendilerini kurtarmaya çalışırdık. Gerçekler anlatılınca gerçeklerin görüleceğini varsayardık. Oysa gerçekler kendi somutlukları içinde değil kodlandığı gibi okunur ve algılanırdı. Öğrenmiştim ama alışkanlıklardan kolay vazgeçilemiyordu. Yaşadığımı kanıtlayacak ve çekip kurtaracaktım çocuğu yanlış bilgilendiği hayattan! Ama nasıl? On metre yanımızdaki kitapçıya girip bir kitabımı göstermek aklıma gelmiyordu.

"Bak abi ben o süreci çok iyi biliyorum."

"Senin yaşın kaç ki?"

"Ben bilirim," dedi bozularak.

O yaptığı işi, ben gideceğim işi unutmuş tartışmaya başlamıştık. İstiklal Caddesi çok kalabalıktı ve sağımızdan solumuzdan geçen insanlar tarafından itilip kakılıyorduk. Benden çok çocuk sıkılmıştı bu tartışmadan.

"Peki," dedi, "madem bu kadar iddia ediyorsun, oku bakalım 'Şafak Türküsü'nü!"

Abi demekten vazgeçmiş sen diyordu artık bana. Anket yaptığı biri olarak bile saygısını kaybetmişti bana. Bozulmuştum ama belli etmiyordum. Çünkü o ara 'Şafak Türküsü'nü hatırlamaya çalışıyordum. Zaten ezberimde değildi, olanı da uçup gitmişti aklımdan. Ben çaresizlik içinde kıvranırken, esas cümlesini şak diye yapıştırdı yüzüme:

"Ama dikkat et, ezbere biliyorum ha!"

İşte şimdi şapa oturmuştum! Hayır ezbere bilsem kesin okuyacaktım! Değil onu aklımda olan olmayan bütün şiirleri okuyacaktım! Gerçi durum yine tehlikedeydi; tek kelime atlasam sınavdan yine çakacaktım! En güçlü argümanını ortaya koymuştu, 'ezbere biliyordu!' Tahtaya kaldırdığı bir öğrenci gibi süzüyordu beni. Ve ben dersine çalışmamış her öğrenci gibi terliyordum.Tam bana "Otur sıfır!" diyecekti ki aklıma yazarlar sendikasının kimliği geldi. Evraka! diye bağırmasam da çok sevinmiştim. Şimdi sen gö-

rürsün gibilerinden başımı sallarken elim arka cebime doğru uzandı. İlk ateşi o etmişti, sıra bendeydi. Görecekti o! Delikanlıyla olan ilişkim onu hayata döndürmekten çoktan çıkmış, neredeyse bir kişilik savaşına dönmüştü. Cüzdanımdan kimliğimi çıkardım ve delikanlıya uzattım, o da aldı. O kimliğe bakarken ben dışardan kendime baktım; komik ve acıklı haldeydim. Polislere bile kolay kolay kimlik göstermediğim için kimi 'merkezlere' çekilen ben, genç bir anketçiye kimlik beyan ediyordum! O arada beni tanıyan birilerinin caddeden geçmemesi için dua ediyordum içimden.

Çocuk bir kimliğe bir bana bakıp duruyordu. Sanırsın GBT'den geçiriyordu kimlik bilgilerini ve kimliği. Yüzünde hiçbir iyileşme belirtisi yoktu! Umutsuzluğa kapılmıştım. O da sıkılmış olacak ki ilgisiz bir tavırla kimliği elime tutuşturdu. Beni ne oyalıyorsun be adam der gibiydi. Yarım dönüp yürümek üzereyken, son bir umutla çocuğun yüzüne baktım. Yorulmuş ama anlayış gösteren bir edayla sırtımı pışpışladı.

"Hadi abi sen yürü!"

Ben de yürüdüm. Sırtımdaki pışpışlanmışlığın sıcaklığı 1978'de yediğim kurşundan daha yakıcıydı. Canı sıkılmış, yorulmuş ve yenilmiş bir halde ofise doğru vurdum adımlarımı. Yenilgiyi de kabullenmek istemiyor, bir koşu geri dönüp, ikna çabasına devam etmek için dayanılmaz bir istek duyuyordum. Kendimi zor zapt ettim. En kısa zamanda bu hikayeyi birilerine anlatmalı ve kurtulmalıydım. Bu hikayenin burada bitmediğini, devam edeceğini bilemezdim. Bunun için de üç beş günlük bir zaman geçmesi gerekiyormuş!

2

Birkaç gün sonra ÖDP'nin Beşiktaş İlçe binasında söyleşi yapıyorum. Konu mitleştirmeye, kahramanlaştırmaya geldi. Tabii ki benim de aklıma İstiklal Caddesi'nde yaşadığım olay geldi! Özellikle 1990-1998 yılları arasında, kahramanlaştırarak bir anlamda beni canlı canlı gömmeye çalışan algıyı kırabilmek için, kendimi ideolojik bir reddiye temelinde geri çekmiş biri olarak bu konuda söyleyecek çok fazla sözüm vardı. Bir süre konuştuktan sonra buharı üzerinde tüten hikayeyi anlatarak bağladım konuyu. Gülüştük. Henüz gülümsemelerimiz yüzümüzdeki gezintisini tamamlamamıştı ki, genç bir arkadaş elini kaldırarak söz istedi.

"Abi ben bu hikayeyi biliyorum!" Hepimizden daha çok gülüyordu.

"Nereden bilebilirsin ki?" diye sordum şaşırarak. "İlk kez burada anlatıyorum!"

"Abi hikayedeki kişi benim arkadaşım. Ben de anketörüm. Aynı yerde çalışıyoruz."

Ve arkadaşının anlattıklarını bize aktardı. Ve biz asıl o zaman koptuk.

Ertesi sabah ofiste bir önceki günü değerlendiren bir toplantı yapıyorlarmış. Bu arada bir tüyo vereyim: Anket yaptıkları kişiye 'hap' diyorlarmış. 'Senin şu kadar, benim bu kadar hapım var' gibi...

Neyse hap mevzusu değerlendirildikten sonra bizim oğlan, "Başıma dün neler geldi hiç sormayın?" diyerek sazı eline almış ve hikayeyi neredeyse bire bir anlatmış ve sözü şöyle bağlamış:

"Abi herif abartmış bir de kimlik çıkartmış, iyi mi?"

Arkadaşı, yok lan doğrudur, adam yaşıyor, bak şurada söyleşisi var... filan dese de para etmemiş.

Bence çocuk haklı. Yaşayan kahraman mı olurmuş? Hazır ölmüş 'gül gibi kahraman' varken; sokaklarda dolaşan, terleyen... kendi şiirini bile ezbere bilmeyen birini karşısına çıkarıp, 'bak bu senin kahramanın!' demek çocuğu oracıkta öldürmekten daha iyiydi herhalde!

21.03.2006

Yücel Kayıran

Köpeklerin Yaşamı

1.

terk edilebilir bir dünya bu
hiç gitmedim oysa betonarme tapınağa
büyüdükçe içimdeki girdap
manasızlıkla gezerdi yüzüm

dünyaya doğru çıkıyordum bir beden
cep telefonumu iptal ettirdiler
tırnaklarım çok uzamış, kil değil kirle
iftira urganıyla çekiyorlardı beni içimdeki ipe

Birtan'ı da böyle öldürdüler
zaman aşımına bıraka bıraka
yoktu sessizlikten başka bir serinlik
her ben bir virüs olmuşken ötekine

sırla sırtlanırken hırsları algı alanında
kutsallıktan yoksundu dudaklarındaki dua
hatırlamadan olma oysa her sözcük
kendinden önce yokluğunu gönderdi daima

[illegible]
ama yalnızlıktan içimdeki kanama
gerilimdi dünyada bulunduğum eşik
elimi kaldırsam bulutlar, ama neden uzak Mançurya

iki ağzım olsa gelmez dilime içimdeki sözcük

Yolcu ile Arabacı

Şiir: Faruk Nafız Çamlıbel - Çizgi: Aslan Özdemir

Çinileme şenliğine zevkle katılan Bahadır Boysal'a teşekkürler.

İlyaz Bingül

AVRUPA ROMANINA DAİR

Amerikalı kadın romancı **Mary McCarty**, 1960 ve 61 yıllarında *Partisan Review*'da yazdığı iki yazıda, yirminci yüzyılın ikinci yarısında romanın öldüğünü söyler ve bunun nedenlerini inceler. McCarty'ye göre roman gerçeklikle çok yakın bir ilişki içinde var olur ancak. Eski romancılar, romanla olgular dünyası arasındaki bu zorunlu bağa karşı çıkmamış, hatta ondan özel bir şiir bile çıkarmışlardı. Bugün, dünya gitgide inanılmaz hale geliyor. Hiroşima'ların ve Auschwitz'lerin olduğu ve Bağdat'ın yakıldığı bir dünyada, gerçeklik nedir? "Sağduyuya dayanan roman, başlıca özelliği gerçekdışılık olan modern dünyayı kapsamaya en az yatkın olan edebiyat biçimi. Anladığım kadarıyla romanın ölmekte oluşunun nedeni de bu. Bugün yazılmakta olan, malzemesini yükseltmek ya da 'derinleştirmek' için içine mitler veya simgeler şırınga edilmiş şişirme romanlar bir kaçmadan ya da kendini övmeden başka bir şey değil" (aktaran Belge; 1994; 43).

Strauss

Mallarme'den **Seferis**'e, **Valery**'den **Breton**'a, romana burun kıvıran edebiyatçılar kervanına, "iki avuç romanı ayıracak olursam karşıma çıkan romanların çoğunda mürekkebe su katıldığını, şişirildiğini "düşü"nen **Enis Batur** da katılır; öyle ki, romanı edebiyatın dışında bir yere yerleştirir, çok sayıda roman yazarının edebiyatın çemberinin dışına çıktığına inanır (Batur, 2004; 123-124). **Claude Levi-Strauss** doksan iki yaşına bastığı yıl, bir şöyleşisinde kesin bir dille "roman çağımızda ölmüştür," der. **Eliot**, Avrupa edebiyatının son iki yüzyılının en tipik edebi biçimi olan romanı "artık işe yaramaz" diyerek bir kalemde siler atar. "Avrupa edebiyatı birkaç yıl zarfında en mükemmel ürünlerini (romanın, İB) verdi; önünde yeni, uçsuz bucaksız ufuklar açılmış gibiydi. Ama ne oldu? Öldü" (**Moretti**, 2005; 249). Uzmanlık alanlarına roman yazıcılığını da katan **Umberto Eco** da bir şöyleşişinde, 19. yüzyılda, dergilerdeki tefrikaların çoğalmasıyla birlikte romanın bir bataklığa gömüldüğüne değinir ve ekler: "Çağdaş romanın kendi yok oluşunu hazırlamasından sonra, şimdi farklı bir anlatıcılık için yeni bir iştah var" (Eco, 1992; 19). Bu bir başka yazının, "Roman ve Felsefe"nin konusu.

"Roman"ın ölümünden söz ediyorsak, bu ölümün bir de doğumu olmalı:

Northop Frye'ın edebiyat teorisi, bütün metinlerin yerinden edici güçlerinin son tahlilde *İncil*'in yerinden edici gücünden kaynaklandığını açıkça ortaya koyar; *İncil*, merkezi konumu, kudreti ve mütehakkim önceliğiyle bütün Batı edebiyatına şekil vermiştir (**Said**, 2000; 136-137). Romanın görkemli dönemi 19. yüzyıla gelindiğinde, **Balzac**, **Auerbach**'ın **Mimesis**'inde belirttiği üzre "her engellemeyi tumturaklı biçimde trajik, her ısrarı da büyük bir tutku olarak alır; talihsiz her kişiyi bir aziz ya da bir kahraman olarak beyan etmeye hazırdır; kahraman bir kadınsa onu bir melek ya da **Meryem** ile kıyaslar; her güçlü, alçağa ve sonuçta her figür sınırsız kötü olan şeytana dönüşür: Ve, yoksul ve yaşlı Goriot'yu **İsa** olarak adlandırır" (aktaran **Orr**, 2005; 42).

Balzac

Ortodoks Hıristiyanlar'la rekabet eden en güçlü grup olan Gnostikler Tektanrıcılık kavramını sorguluyor, Tanrı'yı hem eril hem de dişil biçimleri kucaklayacak bir çift olarak tarif ediyor ve kadınları rahip ve piskopos olarak atıyorlardı. Özetle, güçleri giderek artan Ortodoks müminlerin örgütsel ve teolojik yapısını tehdit ediyorlar ve öfkelerini üzerlerine çekiyorlardı. İsa hakkında onların anlattığı hikâye susturulmalıydı. Kanona dahil olan ve olmayan kutsal yazılar ayrımı yapılırken temel ilke İsa Mesih'in hayatıydı. Yalnızca İsa'nın hikâyesini anlatıyormuş gibi görünen belgeler kanonlaştırılıyordu.

Gnostiklerin yazdıkları metinler gerçekten de yakıldı. Hıristiyan kanonunun tarifi ve kilisenin tesisi ancak Gnostiklerin yazıları etkili bir biçimde engellendikten sonra gerçekleşti. Gnostik metinlerin yok edilmesi; Sofistlerin felsefi yapıtlarının ortadan kaldırılması gibi, Batı tarihinde egemen bir geleneğin kendisine rakip bir anlatıyı örtbas etmesinin en meşum örneklerinden biridir. Ortodoksluğun kuruluş süreci bütün diğer seçenekleri ortadan kaldırmıştır. Keza, edebi ve felsefi kanonların da çoğulculuğa tahammülü yoktur. Hayatta kalmasına izin verilen metinler seçme işini yapanların çıkarlarını yansıtır. Roman da bu seçmecilik üzerinden iş görecektir. Dahası, **Kitabı Mukaddes** ile *Odysseia*'yı karşılaştırdığı *Mimesis* adlı kitabının ilk bölümünde Erich Auerbach'ın saptamaları; **Kitabı Mukaddes**'in doğruluk iddiasının **Homeros**'unkinden daha ısrarcı olmaktan öte, diğer iddiaları "zorbaca" dışlaması ve anlattığı hikâyeler dünyasının tarihsel bir gerçek, dahası tek gerçek olduğunu dayatması (Jusdanis, 1998; 93-95), özellikle "gerçekçi roman"ın da temel savları arasında yer alır.

İnsanın yokluğu düzyazıda temel bir sorun ise, bu, yalnızca Türk edebiyatının değil Batı edebiyatının da sorunuydu aynı zamanda. 16, 17 ve hatta 18. yüzyılların kültürlerinde 'insan'ın yeri yoktu. O dönemde kültür, Tanrı'yla, dünyayla, şeylerin benzerliğiyle, uzayın yasalarıyla, bedenle, tutkularla, imgelerle meşguldü, **Foucault**'nun dediği üzre, "fakat insanın kendisi kesinlikle yoktu" (2004). Fransız 16. yüzyılı ve 17. yüzyıl başı alabildiğine bir yazınsal dil bolluğu gösterir, çünkü henüz bir insan özünün anlatımına değil, doğayı tanımaya girişilmiştir. 1650 dolaylarına kadar Fransız yazını dil sorunsalının üstesinden gelemediği için henüz yazıyı bilmiyordu. Burjuva sınıfının ideolojisi egemenliğini kurunca Fransız toplumu tek bir yazı kullanmaya başlayacaktır (**Barthes**, 1989; 57-58). 19. yüzyılı, önceki dönemlerden ayırt eden özellikler 1830 yıllarında belli olmuştu: Burjuvazi büyük bir güç olmuştu ve bunun bilinceydi. Aristokrasi, tarihsel olayların yer aldığı sahneden çekilmiş, orta sınıfın kesin zaferi kabul edilmişti. Romana psikolojinin girmesi, o dönem kültürünün içinden geçtiği tinselleşme ve öznelleştirme olgusunun en çarpıcı örneğidir. Üslup olarak çağın en önemli edebiyat tarzı olan gelişim romanı (Bildungsroman), bu tinselleştirme eğilimine daha güçlü bir ifade kazandırır. Bir kahramanın gelişim öyküsü, aynı zamanda dünyanın biçimlenmesinin de öyküsü olmuştu. **Goethe**'nin Wilhelm Meister'ı Bildungsroman'ın en somut ve bilinen örneği olmuştu. Şaşırtıcı olan, bir başka disiplinde kalem oynatan **Hegel**'in *Tinin Görüngübilimi* de tam bir Bildungsroman çatısında kurulur. Burada bir mim koyalım: Gadamer'e göre "Hıristiyanlık öğretisinin bütün hakikatini kavram halinde toparla"yan Hegel felsefesinin amacı, Hıristiyan iletinin hakikatini kavramsallığa dökmektir. Bu, insanlığın akıl sınırlarını aşan söz verme olarak, Batı'da insan düşüncesinin akışını sürekli ve canlı kılar (**Gadamer**, 2005; 4-5).

Foucault

Ancak:

"Bir zamanlar, rekabetçi kapitalizmin klasik döneminde, çekirdek ailenin ve burjuvazinin egemen toplumsal sınıf olarak or-

taya çıktığı altın çağda bireycilik, birey özneler vardı. Fakat bugün, şirket kapitalizmi, sözde örgütlü insan, devletteki gibi iş dünyasında var olan bürokrasiler ve demografik patlama çağında artık eski burjuva birey özne yoktur" (**Jameson**, 2005; 18). Onun ruhu da, Avusturya burjuvazisiyle doğrudan ilintili "ruhçözümlemesi" adlı toplumsal oyun da, burjuva sınıfıyla birlikte yıkıldı. Bu "ruh"un buharlaşmasıyla birlikte roman ağırlıklarından kurtuldu.

Peyami Safa

19. yüzyıl sonu ila 20. yüzyıl başında, Batı kapitalizminin doğasında önemli bir değişime yol açan tröstler, monopoller ve yatırım kapitallerinin gelişmesine tanık oluruz. Bu dönüşüm, bireyin ve bireysel hayatın öneminin yok olmasına, bireyin toplumsal yaşamdaki önemini yitirmesine yol açar –toplumsalın sonu. "Çünkü yüzyılın dönüm noktasında Batılı bireyler tekilliklerini kaybettiler ve bölünmüş benlik için bir dil bulmak gerekiyordu" (Moretti, 2005a; 204).

Bireycilik, 19. yüzyılın sonlarında başlayan ama çoğu ekonomistin dönüm noktası olarak 1900 ila 1910 yılları arasını gösterdikleri ekonomik değişimler ile serbest rekabet ekonomisi yerine getirilen monopol ve kartel ekonomisi yüzünden yok olmaya yüz tuttuğu zaman, buna paralel bir başka değişimin gerçekleştiğine, yani çürümenin başladığına ve bireysel insanın, kahramanın, "insan"ın yok olduğuna tanık oluyoruz (Goldmann, 2005; 32). **Peyami Safa** 1932'de yazdığı "Kahramansız Roman" adlı yazısında "asrımız karakter sahibi ve tipik vasıflara haiz insan yetiştirmiyor mu?" diye sorar, "Evet," der. Dahası, bundan çok daha önemli bir konuya, roman ve roman tarihine ışık düşürür: "Fakat bugün yetişmediği gibi, **Shakespeare** veya Goethe, Balzac, **Flaubert** ve **Tolstoy** zamanında da, böyle şahsiyetleri sabit ve değişmez insanlar, hakikatte yoktu. Fakat o zamanın muharrirleri, var sanıyorlardı; şahsiyeti yekpare bir şey, donmuş bir kalıp, hilkatin eliyle yontulmuş, taş gibi katı bir şey farz ediyorlardı. Onların kahramanları, kendi kafalarında yoğurdukları şahsi bir terkipten ve basit bir külçeden ibaretti" (Safa, 1976; 247). *Bir Goriot Baba, Madam Bovary, Julien Sorel, Anna Karanina, Robinson Cruose* yoktu. "Robinson Crouse gerçek bir birey değildir, ama en önemli özelliği gerçek yerine geçebilmesi olan bir birey sunma girişimidir" (**Scholes-Kellogg**, 2005; 94). "Laissez Faire", bırakınız yapsınlar kuralının egemen görüş olmasıyla biçimlenen, belli bir sınıfa bağlı birey, bireyciliğin "özgür" istenciyle her şeyi yapabiliyordu. Bunun tipik örneği Robinson Cruose kabul edilmiştir.

'İnsan'ın edebiyata ayakbağı olduğu, bir adım daha ileri gidip 'insan'ın romandan 'kovulması' gerektiği ileri sürülebilir pekâlâ. Avrupa kültürünün tüm genişliğiyle ideoloji haline gelip yozlaşmasından dem vuran Adorno'nun kültür dediği yerde, roman diyorum: "Roman ancak, yozlaşıp kendi karşıtına dönüşmüş olan bir pratikten, yani durmadan hep aynı şeylerin üretilmesi pratiğinden, kendisi de manipülasyoncuya hizmet eden tüketiciye hizmet vermekten uzaklaştığı oranda ve dolayısıyla İnsandan uzaklaştığı oranda insana sadık kalabilir" (**Adorno**, 2004; 165). Roland Barthes'a kulak verirsek: "Değişmesi gereken şey önvarsayımlardır, maksadın kendini dönüştürmesi gerekir. Bireyi edebiyattan çıkarmak! Bu tam bir kesip biçme olur açıkçası, hatta bir paradoks. Ancak bir edebiyat tarihi, ancak bu bedeli ödemeyi göze alarak mümkündür" (Barthes'tan aktaran Moretti, 2004; 218). Modern edebiyatta insan bir kenara atılmış, bir oyuncağa dönüşmüştür. **Robbe-Grillet**'ye göre eskiden insan "dünyanın anahtarı" idi; artık değil (Baldıran, 2002; 98).

Proust

Yazının tam da burasında gedik açıp bir böbrek taşı bırakalım: "Tanrının ve insanın öldüğü konusundaki tumturaklı tartışmaların hiçbir köktenci yanı yok; bu tartışmalar, temelde hâlâ teolojik ve dolayısıyla kurbansaldır, çünkü intikam sorununu gizlemektedir. Söz konusu intikam, her tür tanrının öldürülmesi durumunda insanların üstüne çökeceği söylenen o sonu gelmez türden ve bir seferliğine de olsa tümüyle somut olup hiç de felsefi olmayan bir intikamdır" (**Girard**, 2003; 32-33).

Türk romanında burjuva (Bingül, 2004), birey, özne, 'insan', figür, resimsel tasvir, yalnızlık, İncil vb. ikincil oturgalar yoktur. Dolayısıyla ne "öznenin ölümü"nden ne de bununla ilişkilendirilecek romanın/edebiyatın ve de burjuvazinin ölümünden söz edilemez. Tersine, kendi geleneği içinde handiyse boğulmuş, hayat hakkında, dünya hakkında pek fazla söyleyecek sözü olmayan "roman" bugün, kendisinin ilineksel öğelerine dönüşen romanın ikincil oturgalarına yaslanmaksızın da yazılabildiği için ve yazabildiğine göre Türk romanı ile 'roman'ın doğumundan söz edilebilir (Bingül, 2005). Ne var ki bu yazının konusu Avrupa romanı. Devam edelim:

Zamanı yalnızca bir çerçeve olarak değil tekil insan eylemlerinin gelişimine koşut bir öğe olarak kullanan romanda, insanın bu dünyada başından geçen olaylar her şeyden çok daha önemli ve anlatılmaya/yazılmaya değer görülmüş; insanın yaşamı kalem kardeşliğiyle seyahat motifine dönüştürülmüştür. Hıristiyan geleneğinde Kurtarıcının ve azizlerin dünyadaki seyahati (yaşamı), kutsal bir tarihi oluşturan olaylar olarak değerlendirilmiştir. Yahudi-Hıristiyan geleneğinde kutsal bir tarihin aracısı (medium'u) olarak değerlendirilen zaman, seçilmiş bir halkın başına gelen özel bir olaylar dizisi olarak düşünülmüş ve zamanı ebedi bir dönüş olarak değerlendiren paganist, döngüsel görüşlere karşıt olarak, kutlanmıştır. Romancı yolculuk motifiyle sözde dünyevi, sıradan, olağan olayları ve kişileri anlatarak kurtarıcının ve ermişlerin kutsal tarihini oluşturan olayları anlatır. 18. yüzyılın oturmuş burjuvası için seyahat "felsefi", laik bilginin kaynağı olacaktır (Bingül, 2004). Dini seyahat dini merkezlere, kurtarılacak ruhlara yapılırken, laik seyahat öğrenme ve güç merkezlerinden, insanın kendinden başka hiçbir şey bulamayacağı yerlere yapılır. İnsanın kendini, kendi kaderini gerçekleştirmesinin bir aracı olması anlamında seyahat motifi "zamanın laikleşmesi" yönünde evrilir (**Fabian**, 1999; 20-27). Yahudilik ve Hıristiyanlıkla birlikte, zaman son derece belirgin bir biçimde keskinleşerek çizgisel bir ilerlemeye dönüştü. Bu radikal kopuş Roma'nın çöktüğü bir dönemde, **Agustinus** tarafından özetlenmiştir. Geri döndürülemez bir biçimde zaman içinde ilerleyen tekil bir insanlık tablosu tasavvur eden Agustinus, açıkça döngüsel zamana saldırmıştır.

Shakespeare

Roman'ın tarihi, ortaçağın şövalyelik söylenceleriyle başlatılabilir. Bu roman türünün modern romanla pek az ilgisi olmasına karşın, bir serüvenin olaylarının art arda dizilerek bir süreklilik sağlayan anlatım yöntemi, yalnızca Rönesans ve Barok'un pikaresk, yiğitlik veya pastoral romanlarında değil, 19. yüzyılın serüven romanlarına, hatta bir yanıyla, **Proust** ve **Joyce**'un romanlarındaki yaşam ve denetim akışının anlatımlarında da süregelen bir geleneğin kaynağıdır. Böylesi bir anlatım, art arda gelen olayların anlatımına duyulan genel eğilimin dışında, yaşamı birçok evrelere sahip bir yolculuk olarak gören Hıristiyan düşüncesinin yanısıra, "hepsinden önce, ortaçağ şiirinin okunuş biçiminden ve Ortaçağ toplumunun yeni gereçlere duyduğu budalaca bir ilgiden doğmuştur" (**Hauser**, 1984; 230).

Dinin hizmetine giren seyahat ardından da romanın hizmetine girecek ve romanların ana temasını yolculuk oluşturacaktır. "Modern gerçekçi romanın ilk büyük çağı, yani İspanyol pikaro romanı ya da Elizabeth dönemi romanı, ilk büyük deniz yolculuklarının yapıldığı döneme rastlar kesinlikle (**Butor**, 1991; 65)." Ortaçağın şövalye romanslarının kahramanları yola çıkar. Yol, rastlantının kurucu öğe olduğu olayların resmedilmesinde en uygun araçtır. 20. yüzyılda sandalyede oturan adamın roman

kahramanı olma olasılığı vardır, ama ilk romanlarda bu olanaksızdı.

Romancılar insanın "zaman" okunun işaret ettiği olaylardan bağımsız, doğrusal olmayan nice kesik, bölüntülü değişkenin cirit attığı düzlemsel bir zamana sahip olduğunu görmemekte ayak dirediler. Romanı kesintisiz, bütüncül bir öykünün aracı kıldılar; insanı, romanın akışı için gerekli şeyleri eyleyen bir "ipleri kalemden kukla"ya çevirdiler. Onların bu saplantısı romana yol açan bir öykünün sonuna varmak için seçilmiş bir kişinin başına gelen, yazılışıyla özel bir olay(lar dizisi) olarak düşünülmüş, çoğu kez de bu amaçla yazmaya değer görülmüştür. Sonuçta roman, düzlemsel zamanın durumlar niteliği olarak görülemez, bir hareket ölçü birimi olur. "Bir kafesten başka bir şey olmayan olay örgüsünce oluşturulan yüzeysel dramatik eylemler" (Sarraute, 1985; 8) romanın oturgası olur çıkar.

Roman kahramanları, tıpkı pek çok masalda, destanlarda ve romansda olduğu gibi, sonunda öykü kişisinde önemli bir gelişmenin olacağı küçük ya da büyük bir yolculuğa çıkar. Kişilerin eylemleriyle hareket ölçer aygıtına dönüşen roman, okuyucuya "yolculuk anılarının insanda uyandırdığı o çocuksu merakı harekete geçiriyor ve ona meçhul bir dünyaya kaçışın o enfes tadını veriyor"du (Sarraute, 1985; 44). Derlediği bu "egzotik besinler" anlatıya otantik görünüm katarken okuyucu da merakını tatmin ediyor, öte dünyalar karşısında duyduğu tedirginliğini dindiriyordu. Ne var ki, tarihsel gelişimi içinde roman, "eskimiş tekniklere olan inatçı bağlılığı yüzünden önemsiz bir sanat haline" gelir (Sarraute, 1985; 49).

*Alıntılanan Yayınlar

Adorno, Theodor W. (2004) Edebiyat Yazıları, çev. Sabir Yücesoy-Orhan Koçak, Metis y., İst.

Baldıran, Galip (2002) Alain Robbe-Grillet ve Yeni Roman, Çizgi kitabevi, Konya

Barthes, Roland (1989) Yazının Sıfır Derecesi, çev. Tahsin Yücel, Metis y., İst.

Batur, Enis (2004) Mürekkep Zaman, Sel y., İst.

Belge, Murat (1994) Edebiyat Üstüne Yazılar, YKY, İst.

Bingül, İlyaz (2004) "Patlayan Roman mı, Burjuvazi mi?", Adam Sanat, Ekim, say 225

Bingül, İlyaz (2004) "Avrupa Romanına Dair", Kitap-lık, YKY, Eylül sayı 75

Bingül, İlyaz (2005) "Roman Öldü?" Adam Sanat, Nisan, sayı 231

Eco, Umberto (1992) "Umberto Eco İle Söyleşi", Sanat Dünyamız, sayı 47, YKY

Foucault, Michel (2004) Felsefe Sahnesi, çev. Işık Ergüden, Ayrıntı y., İst.

Girard, René (2003) Şiddet ve Kutsal, çev. Necmiye Alpay, Kanat y., İst.

Goldmann, Lucien (2005) Roman Sosyolojisi, çev. Ayberk Arkay, Birleşik y., Ank.

Hauser, Arnold (1984) Sanatın Toplumsal Tarihi, çev. Yıldız Gölönü, Remzi y., İst.

Jameson, Fredric (2005) "Sanatın Sonu Mu Yoksa Tarihin Sonu Mu?", Kültürel Dönemeç, çev. Kemal İnal, Dost y., Ank.

Jusdanis, Gregory (1998) Gecikmiş Modernlik, çev. Tuncay Birkan, Metis y., İst.

Moretti, Franco (2004) "Edebiyat Tarihinde Modeller", New Left Review 2003-Türkiye Seçkisi, Agorakitaplığı, İst.

Moretti, Franco (2005) Mucizevi Göstergeler: Edebi Biçimlerin Sosyolojisi Üzerine, çev. Zeynep Altok, Metis y., İst.

Moretti, Franco (2005a) Modern Epik, çev. Nurçin İleri-Mehmet Murat Şahin, Agorakitaplığ, İst.

Orr, John (2005) Trajik Gerçekçilik ve Modern Toplum, çev. Abdullah Şevki, Hece y., Ank.

Safa, Peyami (1976) Sanat, Edebiyat, Tenkit, Ötüken y., 2. Bs., İst.

Said, Edward (2000) Kış Ruhü, çev. Tuncay Birkan, Metis y., İst.

Scholes, Robert-Kellogg, Robert (2005) "Gerçeklik Sorunu Betimleme ve Temsil", çev. Mehmet H. Doğan, Kitap-lık, sayı 87

İbrahim Baştuğ

KAÇAK ŞİİR

Gezgin Üçlükler

Çerçeve
Doğaya çizdiğimiz çerçevelerle anlamlandırıyorsak
yaşamı; Fishimi İrari Tapınağı da Güney Kyoto'da
bir çerçevedir kuşkusuz, yaşama çizilmiş

Step
Atların yelelerini yalayan rüzgâr ve koca mazi
Bir devre damgasını vurmuş Cengiz Han'ın torunları
Moğolistan'ın ıssız steplerinde yalnız şimdi

Ali'nin Güvercinleri
Bazen bir efsane gelir oturur yaşamın orta yerine
Mezar-ı Şerif'te bütün güvercinler beyazdır ve bu
Afganlar için bir işarettir Hz. Ali'nin türbesine

Baobab
Suda başlamıştır yaşam. Madagaskar'ın ölümsüz
"baobab"ları da bilir bunu. Tonlarca suyla yüklü
iri gövdeleriyle binlerce yıldır yaşamalarından belli

Hamsi
O, balıktan öte bir şeydir Karadenizli için; hamsidir
kısaca ama uzunca bir macera. Ve allı yeşilli takalarla
işlenen verimli bir "ova"dır Karadeniz

Kiremit Ten
Namibya–Angola sınırında yaşayan Himbalar modern
dünyadan uzak duruyorlar. Vücutlarını kiremit tozu
kattıkları tereyağı ile boyamaktan vazgeçmiyorlar

Av
Yaşam; zehirli okun değdiği avda bitecek, avcıda
iştahla sürecek olan. Av, Kalahari Çölü'nde bir yaban
Avcı, Kung kabilesinden silahlı üç adam

Arınma
Kir ve günah, tortusu bedenin ve ruhun. Günün
ilk ışıklarıyla yıkanırken Varanasi, arınma umududur
Ganj şifalı suyuyla pek çok Hindunun

Sarı
Van Gogh'un deli sarısıyla yarış halindedir
Katmandu Vadisi. Ve ışıltılı oraklarla gezer
Nepal kadınları çılgın sarıyı biçerek bu tuvalde

Perde
Koca bir sahnedir dünya. Yaşam iç içe geçmiş
oyunlar toplamı. Ve zaman denen yönetmen
seslenir; "perde". Oyun: Butan'da Thetshu Festivali

Ekmek Gölü
Tuz, en eski katığı ekmeğin. Ve adresi
ekmeğini tuzdan çıkaran minik ellerin. İşte bu
nedenle Tuz Gölü biraz ekmek gölüdür de

Maske
Her yüz bir maske değil mi? Ve her maskenin ardı
bir dünya! Venedik Karnavalı'ndasınız, maskeli bir
rüyada. Kimi düşlüyorsanız o var maskenin arkasında

KAÇAK
DENEME

Serdar Paktin
paktin.roman.com.tr

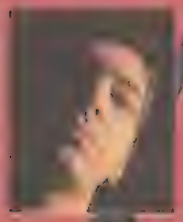

GÖZLERİNİ AÇ: KARANLIK

[gecenin de gözü vardır,
sözü kandır]

O kşamın girişinde o koca adamla neden belirsiz gibi canlı bir gerginlik yaşamamın önünde uzun süreli ama sevimli bir arkadaşlığa gideceğini tahmin edememiştim ama o herife karşı arıza yaratma isteğinin içimde koca bir yangın çıkarıp o gece bünyemden yaşamasına izin vermeme yol açmak üzere olduğundan hiç şüphem yoktu. Neden olduğunu bir türlü anlayamasam da benim bildiğim bazı şeyleri onun da bildiğini sezmiş gibiydim. "Gecenin karanlığında Valkür on [illegible] gününüdedir" dediler. Herkes onunla bir süre konuşabilseydim o koca adamın gözünde nasıl küçük bir çocuğa dönüşebileceğimin sanrısıyla yaşadım [illegible]. Gece başladı. Müzik sesi ve bedenimi doldurabileceği en güzel [illegible] hafta sonunun başlangıcını müjdeledi yeni yeni uyanmakta olan hücrelerime. Gün bitti, gece başladı. Alkol damarlarımda gezerek güzel geleceğimin sinyallerini taşımaya devam ediyordu.

Bir süre sonra bir haftaya yakın süredir bitkisel hayatta olan bünyem alkolün sinyalleri ile biter biter hayata dönmeye başladı. Etrafıma bir daha bakım. "Hmmm... gecenin sanki bünyemi beni güzel bir yerde uyandırdı." dedim. Kafamı sağa çevirdim. Evet, müdavim dostum da yanımda. Eğlence nerede aralık diye güvenlikle sahneye döndüm. O şişeler ve o gitar. Evet, ben de buradayım, tamam. Ah o zaman fırsatı kaçırsın.

[illegible] bitmiş. Bir kapı[illegible] Bugün de giymiştim 'araba' niye cebimde bir şey var. [illegible] gelmiş hehe... 'Gimpğ gimpğ gimpğpğh...' [illegible] 'Şu, bak burada için var ister misin?' [illegible] gecenin eğlencesi gitaristimizin solosuyla başladı. Sağ bileğimde bir [illegible] hissettim. [illegible] damarlarımda [illegible] hissettim. [illegible]

Cumalardan pek haz etmiyorum aslında, hâlâ insanların üzerinde bürokrasi kokusu var ve bu benim iştahımı hayli kapatıyor. Zaten bünyem de pek beslenemiyor. Geçenlerde doktora gidip kan testi yaptırdıktan sonra bana kansızlık çektiğimi söylediği ve o küçük tüplerde o kana benzer vişne şurubunu reçeteye yazdığı zaman gülmemek için zor tutuyordum kendimi ama şu ana kadar aklımı hep başka şeylere yormakla meşgul olduğumdan bünyemin aslında aklımın bünyemi düşünemeyecek kadar meşgul olmasından dolayı zayıf düşmüş olduğunu anladım. Kan beynime hücum etti. Kafam karıncalandı. Yakınlarımda bir kız var, sevimli, kısa saçlı. 'Hey, merhaba! Senin bu kısa saç modelinin bir çeşit Oedypus kompleksinden kaynaklanıyor olması sakın?' Kız bozuldu, bakışları değişti. Tiksindi. Hep bir an için tiksinirler zaten. Buna alıştım çoktan. Durdu bir daha tiksindi. Bu olağan bir şey değildi. Belki de üzerine gitmemeliydim. 'Senin [illegible] Hmm herr führrrrr......' Kız nazikçe uzaklaşmak istedi. Bünyem, ben ve damarlarımdaki asıl kan ise duramıyorduk. Kan, seks ve beyin tepkimesinin bir çok amacı için kullanılan ve zaten her anlamda yetersiz dövülen bir bünyenin bütün bu tinsel ağırlığın altında ezilmesi pek normaldi. Durmadım. Kız en sonunda dönüp: 'Benim babam, ben altı yaşımdayken öldü.' dedi. Çok üzüldüm. Yine de ona sahip olmanın sanrısı dolaşıyordu damarlarımdaki alkolün yanına adrenalin taşıyan yuvarlar.

Gitaristimiz dişlerini düşlerine bileyerek çıkmış sanırım sahneye. Ara verdiler. O zaman bir votka daha içtik. Kısa bir gece [illegible] ve insanların bir şekilde uzaklaştıkları masaya dirseklerimiz dayalı konuşmayı dişlerimizin arasından [illegible] sigara dumanıyla süslüyorduk ki gırtlağımızı yakan o kanın tadı etraftaki fanilerin burunlarına girmesin, girmesin de faniler cadıları görmesin diye. "Bize de bir şarkı çal. Onu duyunca eğlencenin neresinde olduğumuzu anlayalım. Ona göre biz de hazırlanalım." Bu bünyemin etkileyici gözlerinden birini kırptım. Zaten bana gözler ve ağız yeterli bütün işimi yapabilmek için. O koca adamı sadece bunlarla [illegible] küçük bir çocuk gibi [illegible] ama "Ah işte o konsey yok mu, konsey!" Müdavim dostum [illegible] bir yudum alıp "Ne o anı 'Kurtlar Vadisi'ne mi başladın?" diye dalgaya geçip beynime akıttı. Şarkıya falan ihtiyacım kalmayıp da eğlenceye [illegible] kan [illegible] beslenebilecekken. "Ya bırak, ben olmuşum zaten 'Kurtlar Vadisi'" diye geçiştirdim. Karanlığın [illegible] derinliklerine kadar nüfus ettiğini sanıyorken bedenimin her bir parçasının alkol ile dövmüşlüğüne bile aldırış etmeden sıradım. Kapının çağrısına kulak vermem gerekiyordu. Müdavim dostumu da alıp dışarı çıktım. İlk defa bana [illegible] söylenmemiş bir kişiyi, bir dostumu öldürecektim. Dişlerim daha o an kamaşmıştı. Çıkmadan biraz içki daha almalıyım." Artık. (arkası var...)

R:M: RİLKE'NİN BİR ŞİİRİNDEN ESİNLENEREK ÖLÜM ÜZERİNE

Andreas Agreiter Çeviren: **Nafer Ermiş**

Görünüşe bakılırsa ölüm her yerde: Kitle iletişim araçları her gün ölümle sonuçlanan kazalardan söz ediyor, Üçüncü Dünya ülkelerindeki açlık ve sefaleti anlatıyor. Sık sık bir çok insanın hayatını kaybettiği savaş haberleri veriliyor. Ama tam da bu "medyatik" ölüm aslında hiçbirimizi pek etkilemiyor; daha çok "insandır, ölür" şeklindeki klasik durumu gösteriyor. Bu, *Heidegger*'in *Varlık ve Zaman*'da (kişinin) kendi varolma-yetisinden, yani ölüme-varoluş durumundan bir çıkışı, bir kaçışı olarak ortaya koyduğu şeydir.

Ölüm; özellikle de sevilen bir insanın ölümü, böylece, meydana gelen ama bize dokunmayan, bizim başımıza gelmeyen herhangi bir olay konumuna indirgenir. "Ölmek, varlığı ilgilendiren, ama hiç kimseye ait olmayan bir olay düzlemine çekilir. [...] Varlık açısından benim olduğu kabul edilemez olan ölüm, kişinin karşılaştığı, toplumsal düzlemde meydana gelen bir hadiseye dönüşür. [...] Bu da kişiyi kendini ölüme-varoluştan gizleme çabasında haklı çıkaran ve onun çabasını güçlendiren şeydir. [1]

Peki ama bu "ölüme-varoluş" (nasıl dile gelmekte?) nasıl vücut bulmaktadır? Bu anahtar kavramın arkasında yatan nedir ve onu nasıl ele almak gerekir? Yaşayan biri olarak ölüme açılan bir yol nasıl bulunacak? Çelişkili bir şekilde ölümden ancak başkasının ölümünü kastediyorsak konuşabiliriz. Başkasının ölümü –bunu burada biraz erken söylemiş olsak da- bana sadece kendi "ölüme-varoluş"umu bildirmekle kalmıyor, aynı zamanda benim kendi-varolma-yetimi de bildiriyor. Buna göre ölüm sorunsalı benim kendi varoluşumun olanaklarımı da içeriyor. Yaşam ve ölümün bu çelişkili içiçeliği, varoluşun ölüm yoluyla "anlamlandırılması" **Rilke**'nin Ölüm-Deneyimi şiirinde çok iyi bir şekilde ifade edilmiştir.

Bir şey bilmiyoruz bizimle paylaşılmayan
bu çekip gidişe dair. Hiçbir nedenimiz yok
bu ölüme hayran olmaya ve sevmeye onu
ya da nefret etmeye, bu hüzünlü yakınmanın

tuhafca çarpıttığı bir maske ağzından.
Dünya oynadığımız rollerle dolu henüz.
Kaygılansak da biz beğenilmek uğruna
ölüm oynuyor oysa, kimse beğenmese de.

Ama sen gidince, bu sahnede ansızın
bir tutam gerçeklik belirdi, senin gittiğin
o aralıktan. Yeşili gerçek yeşilin,
gerçek gün ışığının, gerçek ormanın.

Oynuyoruz hâlâ. Korku ve güçlükle
öğrendiklerimizi söyleyerek ezbere
ve eyleyerek zaman zaman. Ama senin
bizden ırak ve oyunun dışında duran varlığın,

yıkılan gerçeğe dair bir bilgi gibi,
sarabilir bizi kimi zaman,
öyle ki hiç düşünmeksizin alkışları
bir süre kapılıp, oynayabiliriz hayatı.

Bu şiir Rilke'nin 1907 yılında –o sırada otuz iki yaşındaydı" yayımladığı Neue Gedichte (Yeni Şiirler) serisi içinde yer almaktadır. Şiir daha ilk dizeden itibaren okurunu ortaklaşa bir "biz" kavramıyla sarıyor, yani ölümü diğerlerinden yalıtılmış bir bireyin deneyimi olarak değil, insanların, öznelerin ortak bir deneyimi olarak ifade ediyor. Ve derhal, hepimizin başına gelen bir şey olsa da bizim ölüme dair hiçbir şey bilmediğimizi ileri sürüyor. Ölüme dair hiçbir şey bilinemeyeceği, onun idrak edilemeyeceği burada, bir keyfiyet [2] hakkında dogmatik, kategorik bir beyanda bulunmaktan çok, kendini ölüm hakkındaki sorgusuz sualsiz kabul edilegelen geleneksel görüşlerin dışında tutmayı ifade eder. Adeta fenomenolojik bir çabayla Rilke bizim "bu ölüme hayran olmaya ve sevmeye ya da nefret etmeye" hiçbir nedenimizin olmadığını itiraf ediyor.

Burada yapılmaya çalışılan şey ölüme kayıtsız bir konuma, sanki böyle bir şey olabilirmiş gibi, bu doğalmış gibi bir konuma ulaşmak değildir, bilakis ölümün ne anlama gelebileceği hakkında saf ve mümkün olduğunca çarpıtılmamış bir kavrayış elde etmektir, zira onun anlamı ya da anlamsızlığı üzerinde henüz hiçbir anlaşmaya varılmamıştır.

Peki öteden beri kabuledilegelen ve bizim ölüme bakışımızı çarpıtan ölüm yorumları nelerdir? Felsefe tarihi açısından, ölümle ilgili en etkili görüş kayıtsızlık'tır. Bu görüş, ölümün bizi ilgilendirmediğini, bir ölüm deneyiminin hiçbir şekilde mümkün olmadığını söyler. Ölüm burada duyuların tümüyle ortadan kalktığı bir düzleme çekilir; o ne iyi ya da arzulanan bir şey ne de kötü bir şeydir, o her türlü ahlakın dışında, onun ötesindedir. Bu tutumu **Epikur**, zamanında klasik tanımına oturtmuştu, ona göre biz orada olduğumuz sürece ölüm orada değildir ve o orada olur olmaz biz artık biz değilizdir. Bu kısa ve öz saptama ölüm deneyimini ve ölmeyi dışlar, ama burada söz konusu olan tam da budur. Epikur deneyimi o anda yaşanan (tecrübe edilen) bir şey olarak yalıtır, onun zamansal yapısını, deneyimin yaşamdaki önsel ve sonrasal bağlamını dikkate almaz. Bunun tam tersine insanın yaşamında sürekli olarak ölümle yüzyüze olduğu olgusu kaçılınılmazdır. Bunlar tehlikeler, hastalıklar ya da başka insanların ölümüyle ortaya çıkan yaşantılardır (Media vita in morte sumus).

Rilke'nin ölümden "nefret etme" dediği şey "ölüme hayır" anlamını taşır. Bu anlayış ölümü, olmaması gereken, olmasına izin verilememesi gereken bir şey olarak görür. Ölüme öfke ve hiddetle tepki verilir:"kesinlikle ölemezsin!" Ölüm insanın tümüyle yıkımı ve aşağılanması olarak algılanır, insanın varoluşu duyumsama beklentisine bir karşı çıkış olarak. Bunun temelinde, insani duyumsama (yaşama) beklentisinin ölümün absürdlüğü tarafından tehdit edildiğini düşünen bir insan anlayışı yatar; bunun da altında insani duyumsama beklentisinin daha ayrıntılı bir açıklaması yapılmaksızın belirli bir şekilde önceden kabul edilmesi yatmaktadır ve bunun gerçekleşmesi de ölüm tarafından sona erdirilecektir. Ölüm insan varoluşunun tamamlanması değildir burada, bir insanın yaşamındaki, onun davranışlarını, eylemlerini ve ilişkilerini nihai olma damgasıyla damgalayan ve onları bireysel, biricik ve asla geridöndürülemez yapan –ölümü adeta son principium individuations haline getiren- kategorik bir hadise değildir, bilakis ölüm varoluşu temelinde anlamsız gösteren bir skandaldır.

Ölüme karşı "hayranlık ve sevgi" beslemek ölümü doğal ve gerekli bir vukuat olarak olarak gören bir anlayışa işaret eder, dolayısıyla onu yaşamın ciddiyeti olarak algılar şiddetini azaltır. Yaşamın yalın anlamda kesintiye uğraması –bitmesi- yaşam sürecinin sonuçlandırılması olarak ölümün muhtemel bir olumlu yanına tekabül eder ve böylece yaşam bir kesinliğe ulaşır. Din bağlamında kişi ölüme karşı bağışıklık kazanır, teselli stratejileri aracılığıyla onu doğanın gereği bir süreç olarak algılar ve sanal umutlarla onu alt eder. Ölümü bertaraf etmek için bir öte dünya (Cennet) gereklidir, ki ölüm rezaleti tekrar düzeltilebilsin.

Ölüm karşısında takınılan çeşitli tavırlara yönelik bu kısa sapmanın ardından şiir, ikinci dörtlüğünde (hâlâ) yaşayanların dünyasını betimler. Yaşadığımız sürece kaçınılmaz olarak çok çeşitli sosyal rollere bürünürüz. Herkes az ya da çok zengin bir maske ve kıyafet repertuarına sahiptir ve bunlar toplumsal taleplere ve ihtiyaçlara göre giyinilir. Bu yaşam oyunundaki amaç beğenilmektir; kişi hem oyuncu hem izleyicidir ve bu theatrum mundi içinde en başarılı olanlar maskelerini ve kıyafetlerini başkalarını en çok hoşnut edecek biçimde takmayı başaranlardır. Rilke –henüz ölümün tecrübe edilmediği- yaşamı bir tiyatro oyununun sahnelenmesine benzetiyor; oyun etik açıdan tamamen bağımsız ve değerden arındırılmıştır. Her oyunucunun metin hâkimiyeti oranında çeşitli rolleri canlandırabildiği tiyatrodaki gibi insan yaşamının sosyal boyutu, birlikte yaşamak da, diğer insanlarla karşılaşmak ve kendini onların taleplerine göre ayarlamaktır ve bu çok çeşitli tarzların oluşturduğu yegâne sonuçtur. Rilke diğerleriyle birlikte yaşamanın ilksel bir tarzından söz etmez; diğerlerine yaklaşma tarzı kişinin o anda oynadığı role göre değişir. Yaşamı resimlemek için "oynadığımız roller" imgesi nedensiz yere seçilmemiştir; yaşama büyük bir oyun mertebesi atfedilmiştir burada, bu büyük oyunun katılımcıları bir tek şey için çabalar: bu maskeli baloda "iyi bir görüntü" çizmek. Bu esnada da birbirleriyle cömertçe ve isteğe bağlı olarak oynarlar. Bu toplumsal oyun içinde ölüm küçük bir rolle sınırlandırılmıştır, o bu rolü içinde gerçi kendini ifade etme iznine sahiptir, ancak oyunu kökten değiştirmesine ya da etkilemesine izin verilmez.

Bunu izleyen üçüncü dörtlük şiirin doruk noktasını oluşturur ve onun temel fikrini içerir. Yani kelimenin tam anlamıyla felaketi, eylemin değişimini, dönüşünü, dönüm noktasını. Felaket (katastrophe) sözcüğünün Yunancası ( ) başka anlamlara daha gelir: çıkış yolu, çıkış noktası, son, ölüm. Biçim açısından bakıldığında üçüncü dörtlük şiirin tam ortasına denk gelir, bu nedenle Rilke'nin burada dile getirmek istediği şeyin konunun özü olduğunu düşünebiliriz. Bu anlamın bir başka göstergesi de çoğuldan (biz) tekile (sen) geçiştir. Bu dörtlük şiire adını da veren deneyimi dile getirir; anlatıcı ölmüş olan bir kişiye seslenir, ki bu geçmiş zaman kipinin kullanılmasıyla iyice belirginleştirilmiştir: "Ama sen gidince [...]" Ölen kişi de herhangi biri değildir, ona "sen" diye seslenilmektedir, demek ki o, ölümüyle yaşam tiyatrosunu sona erdirmese de, yaşayanların rollerini artık sürdüremedikleri bir gerçeğin sahneye (yarıktan sızan bir ışık gibi) sızmasına neden olan ve tanınan, sevilen bir kişidir. İnsanların "sahnede-

ki" oyunları yoluyla ortaya çıkan görüntü sevilen kişinin kaybıyla ortadan kalkar ve geride kalıp yas tutan için hakiki gerçeklik beliriverir: "[...] Yeşili gerçek yeşilin, gerçek gün ışığının, gerçek ormanın."

Rilke, şiirinde kendi ölümünü değil bir başkasının, sevilen kişinin ölümünü işler. Sevilen kişinin ölümü şahsi ölümle yabancı ölümün birbirinden basit bir şekilde ayrılması sonucu bir ikilem oluşturur. Sevilenin ölümü kişinin doğrudan kişisel sorunu değildir, yani yabancı bir ölümdür, ama ölen kişi buna yabancı değildir ve beni ilgilendirmez değildir. Sevilen insanın ölümü yas tutan kişi için "dünyanın batması ve yıkılması" anlamına gelir, bu dünya ölenle geride kalanın birbirleri için varoldukları dünyadır. Ortaklaşa dünyanın kaybıyla geride kalan kişi yeni bir bilince sürüklenir; **F. Wiplinger** bunu biraz karmaşık bir şekilde şöyle ifade ediyor: "Bu, kişisel sevgi ve ölüm deneyiminin çatışması sorunu, kelimesi kelimesine dünyayı yerinden oynatan şey, çünkü insanın, dünyanın, tarihin ve genel olarak varoluşun anlamı üzerinde belirleyici olandır bu, felsefede şimdiye kadar kendi otolojik anlamı içinde görülmemiştir, en azından olumlu olarak ele alınmamıştır, sevdiğimizin ölümü esnasında kendimiz olma deneyimindeki, ölümle kişisel diyalogdaki varoluşun anlamı sorunsalının başlangıcıdır." [3]

Açıktır ki sevilen insanın ölümü kitle iletişim araçlarında gösterildiği gibi yüzeysel, sıradan ölüm deneyiminden tümüyle farklıdır; bu, insanın dünyayı ve kendini algılayışını etkiler: "kendimi sürekli olarak yabancı bir dünyada, gerçekliği bile tek başına bir acı kaynağı olan bir ölüm dünyasında bir yabancı olarak bulmayı kendi kendini yok edici bir şey olarak görüyorum. [...] Sevilen insanın ölümünde kendi ölümümü yaşıyorum, onunla birlikte kendi kendimden çekilip alınıyorum [...] onun ölümüne soklulup çıkarılıyorum, her türlü yaşam ve varoluş dayanağını kaybediyorum, mutlak bir dayanaksızlık halidir bu, hiçliğin kardeşidir." [4]

Eğer "sevilen insanın ölümü" ise söz konusu olan "sevgi" sözcüğünü birkaç cümleyle açıklığa kavuşturmak gerekir. "Sevgi" sadece eğilim, sempati, dostluk, diğerinden "hoşlanma" değil, bilakis sevenlerin bir arada var olmalarının biçimini ve tarzını şekillendiren şeydir, öyle ki, bir diğeri yoluyla, onun içinde varolur: Ben Sen'de kabul görmüş, onun içinde eritilmiş, onaylanmış, onurlandırılmıştır ve bunun tersi de söz konusudur. Sevgi bir başkası yoluyla varolmak ve bu şekilde varolmaktır. Ama ölüm kişinin bir başkasındaki varlığını yıkıma uğratır, diğeri içindeki kendi varoluşu ölüm sebebiyle yok olur, diğer yandan diğerinin bendeki "parçası" da ölür.

Sevgide Ben kendini Sen'e verdiği, kendini ona sunduğu için sevilen insanın ölümünden sonra onun biricikliğini ve yerine başkasının konulamayacağını hisseder. Bu insanla olan ilişki nihai olarak bitmiş, sona ermiştir; çelişkili bir biçimde sevilen kişinin somut bütünlüğü ve gerçekliği ancak şimdi ortaya çıkmıştır. Şunu yazdığında Rilke'yi anlamak bu arka planla birlikte mümkündür: "Ama sen gidince, bu sahnede ansızın bir tutam gerçeklik belirdi, senin gittiğin o aralıktan [...]"

Sevdiğim kişiyi bütünüyle benden çekip almış olan ölüm, ölenden ayrılmamı, onu bırakmamı talep eder; bir süre acı çekip yas tuttuktan sonra kişi canlanmaya başlar, "hayat devam eder." Onunla birlikte ölüme gitmeyip hayatta kalma kararı, Rilke'nin şiirinde dördüncü dörtlükte dile gelir: "Oynuyoruz hâlâ. Korku ve güçlükle öğrendiklerimizi söyleyerek ezbere ve eyleyerek zaman zaman [...]" Geride kalan yaşamaya devam ediyordur, ama o ana kadar olan bütün yaşamı, belki o ana kadar sorgusuz sualsiz kabul ettiği dünyayı ve kendini algılayışı kökten bir değişime uğramıştır, artık hiçbir şey sevilen kişi hayattayken olduğu gibi değildir. Bu durum hayatta kalan ben ile onunla birlikte ölüme giden ben arasında kopmaya neden olur. Bu kimlik bunalımı sırasında, şimdi ben kimim ve sevilen kişi şimdi ne ya da kim soruları ortaya çıkar. Ve de o ana kadarki ortak yaşam şimdi ne olmuştur? Ölümle birlikte sevenler ilelebet ayrılmış mıdır, ki bu durumda ölüm aslında sevginin absürdlüğü anlamına gelirdi, yoksa ölüm bir (her ne şekilde ortaya çıkıyorsa) dönüşüm müdür, öleni benden çekip alan ve böylelikle onu "varolmaktan alıkoyan," yani bencilce bir şişinme amacından arınmış olarak diğerini bana bağlayan, her türlü egoizm biçiminden uzak olarak onun beni sevmesini sağlayan bir dönüşüm müdür? Belki de Rilke'nin şiirin sonunda dile getirmek istediği şey budur: "Ama senin bizden ırak ve oyunun dışında duran varlığın, yıkılan gerçeğe dair bir bilgi gibi, sarabilir bizi kimi zaman, öyle ki hiç düşünmeksizin alkışları, bir süre kapılıp, oynayabiliriz hayatı."

Sevilen kişinin ölümü, hayatta kalan olarak beni şu kararı vermeye zorlar: "[...] acaba burada, benim tarafımdan sevilen kişinin ölümünü sevgimizin anlamsızlığı ve dolayısıyla genel olarak varoluşun saçmalığı mı, yoksa buradan sevgiye dair, ancak tam da o öldüğü için kökten bir değişime uğramış olmamla anlam kazanan bir umut mu doğar, ve o böylece varoluşun en derin anlamı mıdır?

Ama bu son adım için şu geçerlidir, en azından filozof için: "Gerisi susmaktır... –çünkü o benim kendi ölümümle yıkılır." [5]

[1] M. Heidegger, *Varlık ve Zaman*, Tübingen 1986, Sf. 253
[2] bkz. Wittgenstein, Tractatus, 6.4311: "Ölüm yaşama dair bir hadise değildir. Kişi ölümü yaşamaz."
[3] F. Wiplinger, *Der Persınal verstandene Tod. Todeserfahrung als Selbserfahrung*, Freiburg/Münih 1985, Sf, 37
[4] a.g.e., Sf. 44
[5] a.g.e., Sf, 108

CADI AVINA DÖNÜŞEN FESTİVAL

Cadıların, hurafelerin, büyülerin insan hayatını değiştirdiği ortaçağ Avrupa'sı yalnız değildi elbette ki. Asya, Amerika ve Afrika'da da benzer olayların fazlasıyla yaşandığına çeşitli edebi eserlerde, öykülerde, romanlarda, efsanelerde, hikâyelerde rastlamak mümkün. Örneğin, Afrika'da elde edilen bazı öykülerde genç bakire kızları, büyüleri bozmaları için düzenlenen ayinlerle timsahlarla evlendiriliyormuş. Asya'da ise genç bakire kızlar; keçilerle, maymunlarla, ayılarla hatta sobalarla evlendiriliyormuş. Güney Amerika'da İnkalar ve Mayalar, yirmi bir haziran günü tanrılara genç bakire kızlar ve erkekler kurban ediyorlarmış. Bu ayinlerin bazıları günümüzde festivallere dönüşmüş, yılın belirli zamanlarında kutlamalar yapılırmış. Söz konusu hikâyelerin gerçeği yansıtan yönleri az olsa da günümüzü ilgilendiren birçok özellikleri de var tabi ki. Evlendirme ayinleri, büyü kovma ayinleri, bereketli ürün ya da çok av yakalama aynileri, kurban verme ayinleri günümüzde tiyatrolara, sinema filmlerine konu olacak türden. En belirgin olanları efsaneler ve hikâyelerdir ki, günümüzde bile o efsanelere, hikâyelere inanılır ve törenler düzenlenir.

Öte yandan on sekizinci yüzyıl Fransız öykü yazarlarından **Madame de Villeneuve** "Güzel ve Çirkin" öyküsünde "acaba kaç tane kız?" ya da (kaç kurban) sorusunu soruyor. Yazarın öyküsü genç, bakire ve güzel kızların yabani zenginlerle evlendirilmesi üzerinedir. Öykü erkeklere yönelik çok ciddi göndermeler yapmasının yanı sıra, güzel kadınların doğaüstü güçlere karşı silah gibi kullanılmalarını üstü kapalı eleştirmekte. Aslında Madame de Villeneuve öyküsünde, biçimsel olarak insan bedeni taşıyan ancak duygusal olarak hayvanlardan hiçbir farkı olmayan zenginlerin hayvani duygularını ele almakta. Diğer bir deyişle; sobayla evlendirilen güzel bakire sobayı öptükten sonra, soba bir prensese dönüşür: aslında bu tamamen sinsi bir plandır, güzel bakireyi elde etmek için büyünün gücünü kullanan zengin prensin dahiyane fikri. "Güzel ve Çirkin" öyküsü her ne kadar yakın geçmişte yazıldıysa da, uzak geçmişe de bir pencere açmakta. Hayvan ve insan ilişkileri ya da daha belirgin özelliğiyle insanların hayvanlaşan duygularına göndermede bulunuyor.

Yine geçmişe yönelik efsanelerden birine değinirsek, yani Newroz efsanesine değinirsek... Hayvani duygularını tatmin etmeye çalışan bir kralın karşısına çıkan kahramanın yarattığı bir kutlama, bir festival ortaya çıkmıştır. **Demirci Kawa**, omuzlarında iki yılan çıkan **Kral Dehak**'ın her gün iki gencin beynini yılanlara yedirmesine karşı çıkarak, kralın kafasını koparınca efsaneleşir. Bu efsanenin birçok versiyonu da var elbette ki. Birçok halk da bu efsaneyi baharın gelişi diye kutlar, bazı halklar özgürlük miti olarak görür ve o kapsamda kutlar. Kurban verme ve karşı çıkma ritüelidir. Kimileri kurban olur, kimileri de bu ritüelde, hayvani duygularını tatmin etmeye çalışan canavar. Geçmiş yıllarda Newroz kutlamalarında bu türden şeylerle sıkça karşılaştık.

Dünyanın çeşitli yerlerinde yılın çeşitli zamanlarında yüz binlerce insanın katıldığı festivaller, kutlamalar yapılır. Rio karnavalı bunlardan biridir, kutlamanın başlamasından bitişine dek bütün dünyada ilgiyle izler. Olumsuz davranışlar yok denecek kadar azdır. Yine Kanada'da Kızılderililerin düzenlediği bir festival var ki o da son derece güzel görüntülere sahne olmakta.

İlginçtir ki; Ortadoğu'da Newroz kutlamalarında kan dökülür. İllaki birileri kurban olur. Yirmi birinci yüzyılda şahit olduğumuz zaman zaman çatışmaların, yaralanmaların, ölümlerin bile olduğu Newroz kutlamaları ortaya çıkış sebebini aratmayacak biçimde karşımıza çıkmakta. Newroz'u özgürlük miti olarak kutlayan halklar, Newroz'un özüne, yani eski çağlardaki ayinlere benzer görüntüler sergiliyorlar.

Sonuna kadar ve akla gelebilecek her türlü etkinliğin olabileceği; tiyatro gösterileri, sinema şenlikleri, dans gösterileri, konserler, şiir yarışmaları, edebi eser yarışmaları, renkli sokak gösterilerinin kimseyi rahatsız etmeden, bütün dünyanın ilgisini çekecek türden bir festival kutlaması varken neden Newroz cadı avına dönüşüyor? Her ırktan, her milletten insanların katılacağı, özgürlüğü, baharı, kardeşliği temsil eden Newroz'u büyük bir festivale dönüştürmek varken, eski çağlardaki gibi kurban verme ayinlerine ve anlamsız gösterilere dönüştürmek, hangi duygumuzu tatmin etmekte?

nafer@leman.com.tr
Nafer Ermiş

Sevgiliyi Unutma Teknikleri-IV

Yenilenme Terapisi

Bir zamanlar turuncuyu çok severdim. Bunun nedeni belki Hülya'nın da turuncuyu çok sevmesiydi. Belki de o bende turuncu olduğu için benimleydi. Beline kadar inen uzun düz saçları vardı. Baktığı yerleri kül eder, estiği yerlerde taş üstünde taş bırakmazdı. Ben de onun rüzgârına kapılan sonbahar yapraklarından biriydim. Ama bunun böyle olduğunu çok geç anladım. Zaten her şeyi zamanında anlasanız aşk diye bir şey olmaz. Başlangıçta her şey beklendiği gibi oldu. Bir vadinin iki tepesinden bırakılan kayalar misali biribirimize koştuk. Yumuşak bedenlerimiz birbirine sarıldı. Bulutlar çok hızlı geçiyordu. Hava çok çabuk kararıyor, güneş çok çabuk doğuyordu. Ay dolunaydan hilale doğru büyük bir hızla eriyor ve aynı hızla tekrar kendini tamamlıyordu. Otlar büyüyüp ağaçlara, ağaçlar çoğalıp ormanlara dönüşüyordu. Bizse birbirimize sıkıca sarılmış yavaş yavaş vadiden aşağıya yuvarlanıyorduk.

Sonunda beklenmedik bir şey oldu. Birden daha büyük bir kayaya çarpıp ikiye ayrıldık. Bu Hülya için hiç sorun olmadı. O diğer kayayla birleşip bir başka yöne doğru başka bir hızla yuvarlanırken ben arkasından bakakaldım.

Uzun süre öylece durdum. Bütün yapraklar dökülmüş, bütün rüzgârlar durmuştu. Gökyüzünde kuşa benzeyen hiçbir şekil yoktu. Kalın bir bulut tabakası zırh gibi sarmıştı dünyayı. Beklenmedik bir zamanda, ama hiç acele etmeden soğuk bir kış başlamıştı. Zaman geçmek bilmiyordu. Her şey birden o kadar yavaşlamıştı ki, bir kar tanesinin düşüşünü uzun uzun izleyebiliyordum. Onun şuraya mı konsam buraya mı konsam türü kararsızlıklarını görebiliyordum. Ancak gülümseyecek halim yoktu. Yüz kaslarım içimden gelen güçsüz uyarıları dikkate almıyordu. Onların da elinde olan bir şey yoktu. Yüzüm kaskatıydı. Bir bataklıkta unutulan bir ağaç gibi olduğum yerde, beni yok edecek bir şeyin içinde gömülüp gidiyordum. Ayaklarım nereye basıyor, köklerim nereye uzanıyor bilmiyordum. Bir şeyin beni kurtarması gerekiyordu, bir dal uzatılması, bir ip atılması gerekiyordu. Ya da Anka kuşuna benzer bir kuş nereden gelecekse gelecek bir çırpıda beni oradan alıp rüzgârların bolca estiği bir tepeye bırakacaktı. Ancak bütün dalların erişebileceğinden uzakta, gözlerin görebileceğinden küçük, masal kuşlarının taşıyabileceklerinden daha somuttum. Ama belki yeterince değildim. Bedenime çamur yapışabiliyor, hızlı bir rüzgâr esse bir parçamı havalara savurabiliyordu. Olsa olsa bir bulut kadar somuttum, ancak o kadar gerçektim. Birinin elini uzatıp benden bir parça koparması işten bile değildi. Henüz tam bir kaya olamamıştım. Bir bulut bile değildim tam olarak. Öyle olsaydım, içimden ne geçerse geçsin bana zarar veremezdi. Çabucak toparlanıp yeniden eski halimi alabilirdim. Bu, kendini korumanın en iyi yollarından biri olabilirdi. Ya da bir kaya olabilirdim. Hiçbir şey delip geçemezdi. Her şey yüzeyime çarpıp geri dönerdi. Milyonlarca yıldır denize direnebilen kayalar kadar sert, onlarınki kadar pürüzsüz, kaygan bir yüzeyim olsaydı. Çamur bile yapışmazdı üzerime. Şimdi yapmam gereken bu çamur deryasından kurtulmaktı. Onu kurtaramazdım. Yapmam gereken tek şey, kendi kendime tutunup bataklıktan çıkmak, genlerime güvenmek, içimde yatan binlerce kuşağı hayal kırıklığına uğratmamaktı.

Sessizce eve döndüm. Bütün perdeler kapalıydı. Işıklar kapalıydı. Ne perdeleri açtım ne de ışıkları. Tohum ancak karanlık ve nemli bir toprakta yeşerebilirdi. Evrenin bütün karanlığını üzerime örtüp bir insan olmaya hazırlandım. Yirminci yüzyılda, büyük bir şehirde yaşamaya uygun biri olarak çıkmalıydım sokağa. Bir masal kahramanı gibi değil gerçek bir birey gibi yaşamalıydım. Bunu öğrenmeliydim. Çünkü zamanın dişlileri giderek sertleşmiş, giderek keskinleşmişti. Onlara dayanacak kadar sert olmalıydım ben de. Ele avuca sığmamalı, hülyalardan kurtulup hayallere konu olmalıydım.

Yeterince güçlenip yeterince canlanınca perdeleri açtım. Gözlerim günışığına alıştı. Sokaktan geçenlere baktım. Kitaplardan düşünmeyi, gördüğümü algılamayı öğrendim. Radyodan işitmeyi, televizyondan konuşmayı ve görünmeyi öğrendim. İnsanların neler konuştuğunu, birbirlerine neler anlattığını öğrendim. Dinlerken takındıkları yüz ifadelerini, ellerini nereye koyduklarını, ilgiyle dinlediklerini belirtmek için ne tür küçük sözcükler söylediklerini, ne tür küçük nidaları aralara serpiştirdiklerini öğrendim. Biriyle konuşurken, konuşan birini dinlerken nereye bakmam gerektiğini araştırdım. Seçenekler çok değildi, ama yeterliydi. Çenesine, dudaklarına, gözlerine ya da alnına, saçlarına, başının hemen üzerinden uzaklara bakabilirdiniz. Her birinin etkisi farklıydı ve her birini doğru yerde kullanmak gerekiyordu. En zoru, ama aynı zamanda da en etkilisi gözlerin içine bakmaktı. Bir insan olmak kolay değildi. Bir insanın karşısında durabilmek de kolay değildi. Karşıdan esen müthiş bir fırtınaya, hiçbir yere tutunmadan dayanabilmeliydi insan dediğin. Buna uygun yeni bir yüz, yeni bir cümle arıyordum. Dış görünüşümle o güne kadar söylediğim cümle artık her ne idiyse, ne beni mutlu etmişti ne de başkalarını. Artık başka bir şey söylemenin zamanı gelmişti. Ya da susmanın.

Uzayan saçlarımı kesmemeye karar verdim böylece, çünkü uzun saç her zaman havalı olmuştur, istediğinizde rıhtımda durup saçlarınızı savurabilirsiniz, esen hafif bir rüzgârda bir bayrak gibi dalgalanmaya bırakabilirsiniz onları. Bir anlamda özgürlüğünüzü ilan edersiniz böylece. Ya da kitap okurken öne eğilip onların ardında kaybolup gidebilirsiniz. İsterseniz arkadan bağlar, böylelikle, çılgın yanlarınız olduğunu ama hepsinin de kontrol altında olduğunu ifade edebilirsiniz. Eğer uzun saçlarınız varsa modern bir erkek olduğunuzu, büyük şehirde yaşamayı hak ettiğinizi kanıtlamışsınız demektir. Ayrıca uzun saç bütün tutucu unsurları sizden uzak tutmaya da yarayabilir. Kısacası, uzun saçın olanakları çoktur, saymakla bitmez.

Ancak sadece saçları uzatarak yeni bir insan olamazsınız. Bir de çenemin ucunda küçük bir sakal olsaydı daha iyi olurdu. Bu uzun saçların kadınsı göndermelerini dengeleyebilirdi. Ayrıca çeneye daha heybetli bir görünüm verir, saçların yüze çizdiği sınırların bir benzerini onun boşta kalan alt kısmı için gerçekleştirebilir, böylece çerçeveyi tamamlayabilirdi. Ancak bütün bunlar uygun kıyafetlerle anlamlı hale gelebilirdi. Issız adadan dönen Robinson gibi görünmemek gerekiyordu. Böylece biçimler ve renkler önem kazandı. Gömlekler, kazaklar, tişörtler, ceketler, montlar, kumaş, keten, kadife ya da kot pantolonlar, dar ya da bol kesimler, kırmızılar, turuncular, yeşiller ve sarılar arasında doğru bir yol bulmak hiç kolay olmadı. Öncelikle bir kriter, bir prensip olmalıydı. Tutunabileceğim tek düşünce, turuncudan kurtulma düşüncesiydi. Öncelikle bu rengi hayatımdan çıkarmam şarttı. Hülya'ya karşı atılacak en büyük adım buydu. Onun yerine başka bir renk aradım. Kırmızı ona çok yakındı, değişim uzaktan fark edilemeyebilirdi. Mavi, gökyüzünü ve bulutları hatırlattığından her zaman fazlasıyla yumuşak bir görünüm veriyordu. Sarı ise henüz tam anlamıyla keşfedilmemişti. Bu yüzden gözleri rahatsız edebilir, ürkek ruhları incitebilirdi. Geriye bir tek yeşil kalıyordu. O hem umudun, hem yeniliğin, hem coşkunun simgesiydi. Baharın rengiydi. Beyazla ve siyahla çok uyumluydu. Onların saflığını ya da karanlığını dengeliyordu. Böylece herhangi bir yerinde turuncu olan bütün elbiseleri yakıp yerine yenilerini aldım. Çeşitli tonlarda yeşillerle, içinde yeşil bulunan desenlerle donattım kendimi. Bileğime yeşil bir fular bağladım. Parmağıma

yeşil ağırlıklı bir yüzük taktım. Bütün bunları sağlam bir kaideye oturtacak siyah ayakkabılar aldım. Boynuma kolyeler taktım, pantolonları desenli kemerlerle tutturdum belime. Sonra yeşil bir gövde üzerinde duran, ortası siyah gelincikler gibi görünsün diye, siyah çizgileri olan kırmızı bir sigara tabakası arayıp buldum, üzeri kadife kadar yumuşak bir bezle kaplanmıştı.

Bedeni hantallıktan kurtarıp daha esnek ve daha kıvrak hale getirmek de gerekiyordu. Bunun için spor yapmak, fazla kiloları eritmek, yağlı ve karbonhidratlı besinlerden uzaklaşmak şarttı. Bir kaplan kadar çevik, bir koyun kadar uysal, bir tilki kadar kurnaz olmak için yağsız etler ve otlar yedim uzun süre. Parklarda koşup spor salonlarında ağırlıklar taşıdım. Karlar eridi, rüzgârlar ısındı, bahçelerde çimenler, ağaçlarda yapraklar yeşillendi. Bulutlar yavaş yavaş başka diyarlara doğru giderken güneş dünyaya yaklaştı ve yeryüzü daha sıcak, daha aydınlık oldu. Üzerime lacivert bir kot pantolon, beyaz bir tişört, bej dikişleri belirgin siyah bir ayakkabı ve içine bir miktar beyaz katılarak yumuşatılmış yeşil bir mont giydim ve sokağa çıktım. Kuşlar cıvıl cıvıl, insanlar şen şakraktı. Turuncu renkli bir kız, uzun uzun bakıp gülümsüyordu. Hafif eğimli bir yamaçtan akan kar suları gibi kendimi ona bıraktım. Yüzün ne kadar turuncu senin, dedim. Yüzündeki gülümseme büyüdü. Bu ne güzel bir yeşil böyle, dedi. Kolumu okşadı, sonra aşağıya doğru kayan eliyle elimi tuttu ve şehrin sokaklarında, eğimli yolları izleyen sular gibi yürümeye başladık.

Metin Fındıkçı

ŞAİRLERLE KUTSANMIŞ

Her şairin bir sesi biçemi beslendiği bir kaynağı vardır, bunların yanı sıra şairi şair yapan söylemidir. Şair sadece duygularıyla yazmıyor, doğup büyüdüğü topraklardan beslendiği gelenek, ahenk, damar veya damarlar bulunmaktadır; yani toprağın beslediği şair düşüncesini geliştiren hayattan gelen insani boyutu vardır. Şairin söylediği, söyleyeceği sözün içini dolduran nedenler zinciri bulunmaktadır. Şairin bütün hümanist yanıyla topraklarında içten veya dıştan yaşanan veya yaşanacak her türlü insanlık dışı eylemlere, bir eylemle yani şiiriyle karşı koymaktır.

Arap tarihinde şiir her zaman özgürlükle donatılmış kendine has bir zaman dilimiyle yol almıştır. Bunun nedeni; Araplarda şiirinin, Arapça'nın bünyesinde taşıdığı müzik sayesinde kolaylıkla ezberleniyor, hafızada tutuluyor olmasıdır. Her türlü toplantılarda, kahvelerde bile birileri tarafından mutlaka ezbere birkaç dize okunuyordur. Bu da Arapların yaşamına bir anlam bir renk katıyordur. Ağızdan ağza dolaşan şiirler dolayısıyla aynı zamanda, "Arap halkının entelektüel ve tinsel açlığını bastırmaya katkıda bulunuyor" Arapların geleceğine ışık tutuyordur. Ne yazık ki, bu özgürlükten söz ederken şairler için aynı şeyleri söyleyemeyiz. Şairlere, çoğunlukla acı çekmek kalıyor; hayatlarını ayrılıklar, sürgünler süslüyor.

Dünyanın sürgün şairinlerden ikisi; 2003 yılında emperyalist Amerika tarafından ülkeleri işgal edilen; **Muzaffer El Nevab** ve **Sadi Yusuf**'tur. Her iki şair de Irak tarihinin son diktatörü **Saddam Hüseyin** tarafından işkencelere maruz bırakıldıktan sonra sürgüne yollanmış veya kaçmaya zorlanmışlardır.

Muzaffer El Nevab: 1963 yılında ilk Baasçı darbeden nasibini alan bir şairdir. Diktatörlük yerini alır almaz, hapse atılmış, büyük işkencelerden geçirilmiştir. Sonra diğer mahkûmlarla birlikte hapisten kaçmayı başarmıştır. Hapisten kurtulduktan hemen sonra, İran sınırındaki etnik bir Arap şehri olan Kuzistan'dan, Ahvaz'a geçerek kurtulmuştur. Şair halen Amerika'da sürgünde yaşamaktadır. Irak'ta çok sevilen Muzaffer El Nevab'ın, Saddam diktatörlüğü döneminde kitapları yasakken (Irak'ta yeni yeni basılıyor) ülkeye gizlice sokulan kasetleri elden ele dolaşıyordu.

Sadi Yusuf: 1943 doğumlu Muzaffer El Nevab'tan yaşça küçük olan Sadi Yusuf, Saddam diktatörlüğünden 1979 yılında nasibini almıştır. Saddam 1979'da solcuları iyice temizleme girişiminde bulununca şair Bağdat'tan kaçmak zorunda kalmıştır. Sadi Yusuf, kendisi gibi sürgün olan "**El Cevahiri** ve Muzaffer El Nevab ile aynı kaderi paylaşanlardanım," demişti.

El Cevahiri 1997 yılında yüz yaşında Şam'da öldü. Muzaffer El Nevab ve Sadi Yusuf sürgünde yaşamaktalar. Amerika'nın bu son müdahalesi onlar için hiçbir şeyi düzeltmedi tam tersine acıları katlanarak daha bir büyüdü ve derinleşti. Ülkelerine dönmeleri mucizelere kalmış gibi, çünkü, bir ülkenin geleceğinin belirsizliği, yönetimlerin en kötü şeklidir.

Her iki şairin de beslendiği kaynak, Irak'ın tarihi, siyasi ve felsefi kaynaklarıdır. Sürgün edilen her iki şair halen hayattalar; diktatörlere ve savaşa karşı şiirleriyle direnmekteler. Her iki şair de devrimcidir, devrimci, toplumcu şiir yazmaktadır. Her iki şair de Irak'ın ve insanlığın geleceği için savaşmaktadır. Öyle bilindiler, öyle yaşamaktalar ve öyle anılacaklar.

Geçmişte Nâzım'ı sürgüne zorlayanlar kimlerdi? (...) Nerdeler. Bana sorarsanız: rüzgârla savrulan birer hiç-lik-teler. Nâzım'ın tarihteki ve memleketindeki yeri... belli...

MUZAFFER EL NEVAB

Arapçadan çev: Metin Fındıkçı

Ayıplarını Açığa Vuracağım

Ayaklanışım
Yerimi yadırgamaz
Toprağım
Anlatılacaktır
Kırmızı cehennemde, cehennemin
Meleğine tutunuşum
Zamanın yüzüdür
Çoğulum gemiyle yüzleşen, rüzgârdır
Koparılıp uzaklaştırılan.

Uzaklaştırılan ve izleyenin
Başları kınalı
Açık veya
Saklı
Ara sıra!
Bu taşlamam sabahla şımartılandır
Ayıplarını açığa vuracağım...
Yüzlerini kendi çişleriyle yıkayana dek
Çişleri üstlerine sinene dek...
Üstlerinde uzakların pis sahanları oluşana
Sıradan mizah değildir bu
Lanetleyen halkın iradesidir mizahın aslı.

Oysa biliyorum akan kan çoğalacak:
Ümmeti (Muhammed) in çocukları
Erkekleşecek
Ey erkekler!
Ardınızdaki safları yalnızlaştırın
Silahlar hayatın üstüne dikilidir.
Tarih oradan geliyor
Düşmanın boşluğundan
Ve kırmızı bir giysiyle
Geliyor...
Tüfeğimi ilan ettim parlayan bir ben gibi
Ayaklanışımı yadırgamayın
Yerim burnu yere gömülüp üstüne basılandır
Zaman gebesidir
Soyluluğun.

ÜLKE: IRAK'IN SÜRGÜN İKİ ŞAİRİ

Piçler

Piçler
Piçler
Piçler ...

keçi koyunun üstünde
koyunların içinde
koç heybesiyle övünmekte
eşeğin üstündeki
önde gitmekte

oturum başlıyor
yok
cak çek
dan dum.

Efendiniz sonunda sizleri iğdiş etmekle feda etti
kimleri savunarak?

Katır kilimin üstüne işer
kazıyarak tırnağıyla durduğu yeri
evet. hayır
Mevlüd yarı kör
yarı kekeme
iner.

Mübarek... mübarek
yüksekten ve alçaktan
ateşi önünde harlayan.
Ama piç olarak
özel hesap eklenir özel hesaba
babanızın özel hesabı
babanızın üstünde
iki göz kapağı
kemiği çürümüş burunları örter.

Keçi
tam oturduğu koltuğun
üstüne eder
hazır bulunan konuklarının önünde...
vuran...
yaratan...
ikinci bir tane de onların.

Telefon çalar...
nasıl böyle kesik kesik!...
bağladılar
çözdüler
sancılandılar
ovdular
emdiler
altlarına edip kalkamadılar.

Anneleri hamile kalır
bu döl sizin dölünüz mü?

Ey onun bunun piçi
ey onun bunun piçi
yüzleriniz karardı
piçinizden.

Önünüzdeki göbeğinizin suçu yok
göbeğinizin suçu o düşüncenizdendir
karanlık ağzınıza benzer göbeğiniz.
Piçler...piçler...piçler
piçler.
keçi koyunun üstünde
nağme onun osuruğu
piçin altını bağlayan
hayır piçin altını bağlamayan
hayır, hayır. Piçin altını bağlamayan
ey ilk önce içine eden
son eden de sen ol
meleklerden...şeyhlerden...işçilerden.

4 Aralık 2000

Kulaç Atamayacağın Bir Yerdesin

Durgun bir suda
Olsan
İki ırmağın arasında sürüklenen
Baban görünse
Ve birleştiremesen
Mermi yangınından

Çığlığın yardım için yükselse
İşkence görür gibi
Bütün kuşlar kesilmiş olsa da
O mermilerin arasında
Güçlü
Ayakkabın parlar
Küçük küçücük olan...
Ancak
Kadere sığınmayan

Arap vatanının akan kanı gömleğini kaplasa
Bütün mermiler arap vatanıyla yüzleşse!
Neden saklanıp uzaklaştırıldığını anlamasan da
Kurtuluşun yolu bu mermilerden geçse!

Muhammed!
Organının tepesini keşfedince
Kutsal bütün organların içinde
Kanından sonra üzüntüsünü söyledi!
Her şeyin...
Ve sen kulaç atamayacağın yerdesin
Ve sen kulaç atamayacağın toprakta
Ve sen gökte
Ve sen bu hikâyeyi anlatan.

1 Kasım 2000

SADİ YUSUF

Arapçadan Çev: Metin Fındıkçı

Aşkın Şiiri

seni seviyorum ye ma...
ye ye ma... ye ye ma...
ye ye ma;
ye ye ma; seni buldum
belki anımsarsın, belki unutursun ye ye ma
ye ye ma...
ipek denizde yüzmene engel olmadım
ve sen iki kolunla çırpındın ye ma
ye ye ma...
şimdi sarkıyorum: balkondan çakan maviye
deniz gemiye dolar güneşin içtiği soğuk şafakta
seni seviyorum!
Sen aynamsın
Sen, gecem, efendimsin
ye ye ma...

Londra 31/1/2006

Milat Bayramında

Kadın, bana benzerini sorduğunda:
Miladı mı duydum? Nereye gittiğini? Mı...?
Ey bana geri gelen sesim, şehirden, ovaya yayılan
Sen soruyorsun
(Senin geçeğini)
Bayram gününde geçmiş bir yıldız mı?
Yok olan
Veya arzulanan...
Ateşin evinden geçtim mi haykırmam için?
Taşlarla iki recmedileni istekle savunurken buğday gibi öğütülürken ağladım mı?
Mı...?
Ey bana geri gelen sesim:
Milatta köyümde yalnızlığıma esirken söyledim:
Tutukla, sonra, şerh koy
Kendime dedim: sen bir garip misin?
Ne bir kadın, ne bir çocuk... onlardaki miladı bilmiyorsun...
Bende olan
Miladın göçünde olsam da
Bayramlarında...
Bendeki yoksul sofrayı biliyorsun hayatın dışında olan
Bendeki kayıp yolcunun davetini biliyorsun
Yatağımdan çıkan bir yıldız değildir, geleceğe.

Londra 4/1/2006

Nil Yılları

Ne dalga, ne rüzgâr, ne bir Afrika meyvesinden ne yeşil bademden bir koku.
Ahşap yatağım suyun üstünde beşik gibi, sallanıyor... sallıyor...sallanıyor. Nil
kuzeyi izleyerek akıyor, Süleyman'ın köprüsünü ve cami kubbelerini yaparak. Yıllar
çayırlara bağlı, yıllardır boyanmayan demirler. 81'li yıllar. Ucuz bir tütünümle,
beni gezdiren iki bacağım, öten çavuş kuşum, tuzdan şarkılarım. Bu ziyaretim
bana yeşil meyveleri sunar. Gecenin sonunda şafak beni uyandırır. Ancak Nil
beni hâlâ sürüklüyor
sallıyor beni: gözlerini kapatiyorum, gözlerimi de. Vadinin kıyısında iniyorum.
Mısır'a giriyorum. Oysa, taş kum ve granit, renkten renge giren boyalar,
insanoğlunun ilahi heykeli, güvercinler, sırnaşık kediler, İsa heykelleri, tabaklarda
göçmen kuşlar.
81'li yıllar, güneş ışıkları daha bir yakın mıydı? Yakın güneş akıyor... sallayarak... akıyor...
sallayarak mı?
İstediklerini yapsın diye ellerimi bırakıyorsun. Ancak yaşlı yunanlı denizin kıyısında suskun
evi olmayan tarihin derin iniltisine kulak vermiş. 81'li yıllarda mutlu uyudum, uyandım
ve vadiyle deniz arasında oturdum...
...
...
...
yalnızlıktır yolum: su akıyor... sallayarak...akıyor...
sallayarak.

Londra 3/5/2005

Cennette Vaat Edilen

Her akşam
Arpadan siyah bira almak için giderim (biranın en pahalısıdır)
Oturduğumuz yere yakın.
Ben gittiğim zaman saat beştir
Dakikalar beş yüz elli:
555
555
...
...
...
Britanyalıların ürünü
Kilisenin kapısındaki kutsal oğuldan da önemlidir,
Bunun için saat beşi anımsıyorum
Dakikalar beşyüz elli:
555
555

Söyleyeceğim: arpanın bu siyah birası İrlanda civarından geliyor!
En güzeli...
Ancak insanlar küçüktür
O vaat edilen gibi: 555
555

Muhteşem!
Neden bedava sunmuyorlar?
O vaat edileni kim söyledi: 555
555

Han kapısında
Cenneti mi anlatır o yazı?
Topraktan biten kırmızı şarap dükkânlarında
Toprağın göğünde...
O vaat edilenin içinde 555
İnsanlara vaat edilen mal mülk... şaraplar
Farslıdan kurnalar
Boşnak veya Iskandinav toprağı
Veya Kırgız,
Sonrası yıllanmış istekler kümelenir.

Londra 28/12/2005

Cezmi Ersöz

Sevgim Yaralı Çocukluğumuzu Değiştirmeye Yetmedi

Artık sokağa çıkabilirim, ömrümden düştüm kendimi... Kalbimde birçok şey eşitlendi... Öyle tutkuluydum ki hayata başlarken, şimdiyse küçücük bir çiçek teselli ediyor beni, aradaki boşluğun adıydın sen, seni de ömrümden düştüm. Oysa ömrümüze taliptim. Kolundaki kesikler değildi seni kazanmama sebep. Tam aksi kolundaki kesikler, aşkımız ne kadar da 'cam sırtı' bir dengeye bağlı, diye düşündürttü bana – hep. O kadar kararlıydım ki kırmızı heybemle seni güzel bir hayata dinlendirmeye... Yuvan olmaya... Uyurken aşkımla boğmamı bekledin hep. Bense kendimi boğdum gecelerce aşkın-m-la...

Şimdi sen hiçliğe bıraktın beni. Ben bu hiçliğin içinden çıkıp özgürlüğümü yeniden bulabilirim. Ya sen sevgilim çok acı çekmekten(!), yitirmekten korkarak yaşarken nasıl kurtulacaksın esaretinden? Bu adaletsiz dünyadan?

Evet, tamam ben 'hoşgörü meleğiyim.' Ama, ama bazen benim de hoşgörüye ihtiyacım olduğunu gözardı ettin sen. O gün sadece *"İyi misin? Neden bu hale geldin?"* diyeceğine başkalarını anlamayı, benim durumumu yok saymayı tercih ettin. *'Ne yapmaya çalışıyorsun?'* derken bile, benim halimi anlamaktan son derece uzak, *'bu saçmalığa bir son ver, derdin ne senin?'* demek istediğin o kadar belliydi ki. Evet elbette saçmalıktı, (herkesin iki saat susmaya hakkı vardı benim yok!) Anlayışına sığınmaya ilk kez bu kadar ihtiyaç duyduğum o an bunu yapmadın. **Senin benden beklediğini ben senden bekledim. Olamaz mı?** Çocukluğumda maruz kaldığım haksızlıkların, acıların, beni sevmesi gerekenlerin sevmeyip açıkta bıraktığı boşluklarımı kapatmanı istedim O AN! Sadece saçımı okşaman yeterdi, sen ne yaptın? 'Ben yatmak zorundayım, yarın okula gidicem...' Git... Git... Öyleyse git... Ne kadar insan varsa o kadar aşk tarifi var deriz ya, bu da yetmiyor, aslında hayatımıza ne kadar insan giriyorsa o kadar çeşitli var bir de aşkın. Yani, **Kemal**'i sevmedin mi? Sevdin tabi (ama aşk değildi ne demek?) Elbette aşktı, yoğunluğu azdı sadece. Ya da **Uğur**'u? Elbette sevdin. Ben **Zeynep**'i sevmedim mi, çok sevdim. **Lale**'yi sevdiğim kadar sevmediğim için aşktan saymamak ne kadar doğru olur ki? Yoğunluğu az, biçimi değişik diye bu türden yaşanmışlıklarımıza aşkın dışında bir isim yüklemek ne kadar doğru? Bence **Nazım**'ın dediği gibi mesele **Tahir ile Zühre** olabilmekte. Ben olduk sanıyordum, sen beni şaşırttın... Kimler, neden ve nasıl ürküttü seni böyle **Tahir ile Zühre** olmaktan! Daha önce olduğun adamlar değil inan canımı sıkan, hiç değil. Sen sıkıyorsun canımı, anlayamadığım hallerin. **Sinan** hayatına bir bulaştı allak bullak oldun yine-yeniden. Beni gözden çıkardın, inkâr edeceksin biliyorum, ama bana açıklama yapman için yazmıyorum bunu, içine dön ve sor kendine. Ben göreceğimi gördüm. Git ve yaşa ama ben istepne olmayacağım. En başından söyledim sana; *'eksik kalan neyse n'olur yaşa'* diye. Ama sen, bir yanda ben duracağım ve sen onu yaşayabileceksin sandın, öyle bir şey olmayacak. Her şeyi göze al ve yaşa, belki de gerçekten odur hayatının erkeği. Bana göre sen onunlayken de bunu yapamadın, bir yerde hep **Kemal**'i beklettin çünkü zordu her şeyi göze alarak **Sinan**'ı yaşamak, çünkü egon vardı ve çok değerliydi. Orada gidip onarıyor, savaş boyalarını sürüyor **Sinan**'a dönüyordun. **Sinan** bunu yaptığındaysa *'adi, aşağılık'* oluyordu nedense. **Kemal** milyon çeşit oyun yapıyordu, ona laf söyletmiyordun, çünkü o seni ömrü boyunca hiç eksilmeyen (!) bir aşkla sevecek tek (!) adam olduğuna inandırmıştı seni. (Oysa **Kemal** duygu sömürüsünü en iyi yapan, bu anlamda da seni en iyi çözen tek adam-bana göre.) **Kemal, Sinan** kadar etkili olsaydı senin için, hayatında biri varken sana seninle yaşadıklarını hiç bir zaman unutmayacağı, hâlâ seni özlediği vs. gibi mesajler atması seni allak bullak etmiye yetmez miydi? Yeterdi. Şimdi ise sadece ruhunu okşuyor, biraz içini acıtıyor ama hayati kararlarında bir etkisi olmuyor. Aynısını **Sinan** yapıyor allak bullak oluyorsun. Sonra da dönüp bana, bu adam ne yapmak istiyor, ben onun hayatından gittim bu ne şimdi vs. diyorsun? **Sinan**'ın bu tavrını tuhaf ve anlaşılmaz bulan sen, **Kemal**'in tavrını nasıl olumluyorsun anlayamıyorum? **Sinan** kafa karıştıran, yine oyun peşinde olan adam oluyor, **Kemal** seni özlemiş oluyor. Bu nasıl oluyor, ben anlamıyorum. Bu iki ayrı –aynı- adam seni bir biçimde allak bullak ediyorken ben zavallı da seni, egonu, yaralı çocukluğunu, bir yandan kendimi, ama en çok bizi kollamaya korumaya çalışırken aşk oyunlarına fırsat bulamadım, seni aldatmaya bile fırsatım olmadı bu yüzden, pardon! Pardon... **Sevgim, yaralı çocukluğumuzu ve şu düzeni değiştirmeye yetmedi.**

Biliyor musun tuhaf ama, başından beri seni aldattığıma inanmak hoşuna gitti – seni rahatlattı bir anlamda. Bu duygu ayakta tuttu bana olan sevgini ve sen sonunda böyle olmadığını gördüğünde, sıkılmaya başladın. Mücadele verdiğin kendindin, tek başına tavla oynamak gibiydi, olmayan bir şeyle mücadele etmek. Oysa ben de sana ihanet etmeliydim, diğerleri gibi. Ezberin bozulurdu yoksa!

Ben başka bir şeye soyundum seninle, sense 'kaderin' olmamdan korkmaya başladın. Ne tuhaf en yakınım, aşkım, benim kimsenin kaderi olamayacağımı bilememiş. Tuhaf değil çok acı bu. Çünkü senin burada kullandığın bence 'kader' kâbusa eş bizler için. Oysa ben kimseyi kâbusum yapmayacağım gibi kimsenin kâbusu da olmam. Kaderin olmaya soyunmuş biri diş fırçasından daha çok şeyini yerleştirirdi sanırım evine. Bense terliğimi bile getirmedim (bana göre birlikte yaşamanın ölçüsüdür terlik). Özenle kolladım o mesafeyi – ikimiz adına. Evet seni fazlaca düşünüyorum, merak ediyorum, içimde öyle derin bir yerdesin ki elimde değil, çocuğumu nasıl düşünüyorsam seni de öyle düşünüyorum; hep iyi ve sağlıklı olmanı, mutlu olmanı istiyorum. Geleceğe yönelik sen benden daha çok planlar yaparken ben korkmuyorum kaderim olmandan, bu tür planlar konusunda son derece ekonomik olan ben sana bunu nasıl düşündürüyorum, anlayamıyorum. Bunları suçlama olarak alma n'olur, büyük ihtimalle benimle (ya da tavırlarımla ilgili değil bu) sen kendi kendine, geçmişe dayalı yaşanmışlıkların yüzünden en çok da böyle bir düşünceye kapıldın sanıyorum. Ben de birkaç kelime açıklama yapma gereği duyduğumdan yazıyorum bunları zaten...

Aşkımdan daha çok sevmemi isterdin belki de adının etrafındaki haleyi. Çünkü o zaman 'diğerleri' gibi, acayiplikler yapacaktım, seni yoracaktım, etraf savaş alanına dönecekti, adıma yapmanı isteyecektim için için, ne kadar arıza olursam o kadar malzeme olacaktım kitaplarım üzerine araştırma heyetine (ne diye bu kadar arıza adam dolu etrafında, çünkü hepsi ne kadar acayip olurlarsa o kadar ilgini çekeceklerini düşünüyorlar). Ben ilişkimizi kaybetmek adına da olsa aşkımı sevdim. O toplumsal konumun seni maskeliyor doğal olarak. Okulundaki durumun, konferansların, öğrencilerinin ardından bilenen egona değdiğimde kanayan egomu onarmam bile rahatsız etti seni belki de. Neden? Bu kadar kötü bir şey miydi egomu terbiye etmem? Sen bunu sahte buldun çok kez, bense değerli, çünkü bir emek vardı harcanan, çünkü çok değerli paylaşımlar demektin benim için, bir ego savaşı değildi bana göre aşk, hem öyleyse bile yerin dibine batsındı... **BİZ**'dik asıl değerli olan bana göre... **Kırmızı heybemle seni güzel bir hayatta dinlendirmekti niyetim...** Sıkıldın... Mücadeleyse ben sonuna kadar varım aslına bakarsan, ama KIYAMADIM BİZ'e...

Beni en son sen ara şimdilik, üzünç meleği dolaşıp dursun odamda... Ya da arama, ben zaten ömrümden düştüm kendimi. Seni de...

Hasine Şen

hasinesen@ttnet.net.tr

'EİTYRBİBSOİSYE' Edebiyatı

Sürekli bir arayış, bitmez tükenmez bir macera, mutsuzluk, iç hesaplaşma, bin başlı ejderhalarla savaşa tutulmak...* Gönlümün çağdaş Makedon şiirinin padişahı olarak seçtiği **Radovan Pavlovski**'nin şiir tanımı bu. Kendisini bu tahta şu dizeleri eşliğinde oturtmuştum:

Karanlık yağmurlar gibi dağılmışlar
Sıcaklarda ne dua edecek kiliseleri var
Ne savaş duyuracak devletleri
Başkaları için kılıç yaptılar
Kendilerine salt yalnızlık türküsü söylediler
İçlerinde en iyi türkü söyleyeni
Seçtiler padişah kendilerine. **

Pavlovski bu şiirini çingenelere adamış fakat yıllarca farklı kültürlerin etkisinde kalan, "yalnızlık türküleri" söyleyen, en iyi türkü söyleyenleri de "milli şair" ünvanı ile taçlandırılan Makedon halkına da büyük bir ölçüde uyarlanabilir bu satırlar. Günümüz Makedon edebiyatının en başarılı temsilcilerinden biri olan **Aleksandır Prokopiev** (yazar, derginin Balkanlar Yayını sayfasında tanıtılmakta) Makedonya'nın Ohrid kentinde yapılan bir seminerde kendini tanımlarken "Şu anda EYMC'nin (Eski Yugoslav Makedon Cumhuriyeti'nin) bir yazarı ve bilim adamıyım" demişti, minnacık ülkesinin uzun ve tarihin izlerini taşıyan resmi ismine gönderme yaparak. Sonra da bir İngiliz tarihçinin ironik tanımını hatırlattı: Ülkenin adı EYMC (Eski Yugoslav Makedon Cumhuriyeti) olmamalı aslında, doğrusu EİTYRBBSOİSYE 'dir, yani Eski İlirya, Trakya, Yunanistan, Roma, Bizans, Bulgaristan, Sırbistan, Osmanlı İmparatorluğu, Sırbistan ve Yugoslavya Eyaleti.

Bu "kısaltmanın" yansıttığı süreç içinde Makedon halkının yabancı kültürlere karşı verdiği savaşta sahip olduğu en önemli silah, 9. yüzyılda **Kiril** ve **Metodius** kardeşleri sayesinde kavuştuğu kendi alfabesidir. Selanik doğumlu bu kardeşlerin Bizans imparatorunun talimatı üzerine Glagolitik alfabeyi yaratıp onu Slav halkları arasında yaymaları yerel halkların kültürel hayatlarında yeni bir dönemi başlatır. Slav halkları artık kendi dillerinin özeliklerine uygun bir alfabeye, kültürel gelişmelerini tetikleyecek önemli bir güce sahiptir. Selanikli kardeşlerin bu topraklara yaptıkları misyonerlik gezisinden sonra Makedonya'nın Ohrid şehrinde ilk Slav üniversitesi kurulur ve yoğun bir kültürel hayat başlar. 3.500 öğrencinin kendi dilini kendi alfabesiyle yazmanın öğretildiği bu okulu Ohrid'li **Az. Kliment** (840-916) kurar. Az. Kliment Kiril ve Metodius kardeşlerin oluşturdukları Glagolitik alfabeyi yerel dilin özelliklerine göre geliştirerek günümüzde Kiril alfabesi olarak bilinen ve Rusya, Ukrayna, Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ, Makedonya'da kullanılan alfabeyi yaratır.

Birçok kültürün, dinin ve etnik grubun barındığı ve sık sık çatışmaları ile gündeme gelen Balkanlar'ın edebiyat sahnesi de entelektüel savaşlarla doludur. Rum asıllı Kiril ve Metodius kardeşlerin örneğin Bulgaristan'da Bulgar, Makedonya'da ise Makedon olarak bilinmesi ve milli gurur kaynağı haline getirilmesi buna örnek olarak gösterilebilecek bir durumdur. Aynı şekilde Miladinov kardeşler, hem Bulgar edebiyatı ders kitaplarında, hem Makedon ders kitaplarında yer alıyor. **Nikola Vaptsarov** da iki edebiyat arasında "paylaşılamayan" başka bir isimdir. Fakat Bulgaristan'la yaşanan en ciddi sorun Bulgaristan'ın Makedoncayı ayrı bir dil olarak kabul etmemesi ve onu Bulgarcanın bir lehçesi olarak görmesidir. Benzer bir çatışma, farklı boyutta da olsa, Sırp ve Hırvat dilleri arasında da yaşanmıştır.

Ama biz günümüzde birbiri ile mücadele eden bu dillerin ortak oluşum yıllarına dönelim.

Az. Kliment'in çizdiği yolda, öğrencisi Ohrid'li **Az. Naume** (893-910) devam eder. Dönemin yazın alanındaki temel amacı, kutsal metinlerin çevrilmesi ve yerel halk arasında yaygınlaştırılmasıdır. Bu eğilim 15. yüzyıla kadar devam eder ve genelde din ağırlıklı eserler yaratılır.

16. yüzyıla geldiğimizde günümüz edebiyat anlayışına daha fazla yakınlık gösteren metinlerle karşılaşıyoruz. İçerik olarak daha önceki dönemi anımsatsalar da, kullanılan dil gittikçe konuşma dilinin özelliklerini yansıtmaya başlıyor ve 18. yüzyılın sonlarına doğru, üzerinde Makedon edebiyatının ilk çağdaş örneklerinin yeşereceği zemin hazırlanmış oluyor.

İlk çağdaş örnekleri ise Aydınlanmanın fikirleriyle birlikte 19. yüzyılda **Kiril Pejcinovik, Dimitar ve Konstantin Miladinov** kardeşler, **Grigor Prlicev, Rajko Zinzifov, Georgi Dinkov, Andrea ve Konstantin Petkovski, Marko Cepenkov, Kuzman Sapkarev** gibi isimler yaratıyor.

Krste Misirkov "Makedon Konuları Hakkında" (1903) başlıklı çalışmasında Makedon edebiyat dilinin oluşturulmasını bilimsel temele oturtarak savunuyor ve bu konudaki çalışmaların yoğunlaşmasını sağlıyor. **Vojdan Cernodrinski, Nikola Kirov - Majski ve Atanas Razdolov** ve çağdaş edebiyatın kurucusu olarak bilinen **Koco Racin**'in yapıtları ise Makedon edebiyat dilinin artık yerleştiğini gösteriyor.

Savaş sonrası Makedon edebiyatı **Blaze Koneski, Aco Sopov, Slavko Janevski, Vlado Maleski, Kole Casule** gibi yazar ve şairleri dahil ediyor. 1950'lerde edebiyat sahnesine **Gane Todorovski, Mateja Matevski, Dimitar Solev, Ante Popovski, Boris Visinski, Simon Drakul gibi isimler çıkıyor. Onları Zivko Cingo, Petre M. Andreevski, Jovan Koteski ve Radovan Pavlovski** takip ediyor. Makedon edebiyatını tanıtma çabalarımı yine **Radovan Pavlovski**'nin bir şiiri ile bitirmek istiyorum:

*Ölürsem/ Mecazlar sedyesinde taşıyın beni/ İndirmeyin hiçbir yerde/ Bir deniz sahilinden çıkıp yola/ Öbür deniz sahilinde/ Dinlendirin beni/ Ağlasın aramızdaki uzaklık/ Ölürsem/ Gözlerimi kapamayın/ Kör olası önemsizliklere rağmen/ Devam edin sevgiye/ Ölürsem/ Doğduğum yere götürmeyin ölümü/ Dünyanın gözbebeğine/ Gömün beni.****

* *Çağdaş Makedonya Şiiri*, çev. Suat Engüllü, Çatalca Belediyesi Yayını, İstanbul 1996, s.73

** Sezai Sarıoğlu, *Nar Taneleri*, İstanbul: İletişim, 2001, s.342

*** "Mesaj" başlıklı bu şiirin çevirisi, Makedon edebiyatı'nın Türkiye'de tanınması için yoğun çabaları olan Suat Engüllü'ye aittir.

Mehmet Aycı

AYMAZLIK DERSİ

yazıya dönüyorsun, sözcükler
o herkesin içinde yakalanıverdiği
o herkesin içinde ya/saklandığı kuytu
buna bir şey diyoruz o bir şey çoğalıyor
çok oluyor ne varsa
aşkımızın a harfi dilimizin buğusu

bu dil çilingir dili her kapıya aşina
bu cam, bu şilecek bu buğu
burası tur-i Sina, kekeme biraderim
tanrı'yla konuştuğu
bu Kızıldeniz münkir kardeşin boğulduğu
bu din bu tarih bu efsane bu bilim
hadi bilelim bunu: şiir değilse bile
yarı insan yarı cin yarı tanrı buyruğu...

bu tarla bu tapan
bu ekinin rüyası harmanın savrukluğu
bunun ucu dokunur varsın dokunsun
bu hem kılıç hem kargı hem muşta hem muştu
bu çakal oluması tedirginlik ambarı
bu a'raf, bu cennet bu tamu
bu tabu
bu hem devenin başı hem dananın kuyruğu
bu girizgah bu dipnot bu kurgu
bu komşu komşu hu hu
bu sual bu sorgu bu soru
bu hem tarihin sonu hem yoğurdun bolluğu
bu kızılca kıyamet
bu kızıl elma, kurtlu
bu kılkuyruk, bu kıl, bu kılın kuyruğu
bu pense bu kutu
bu kumrular sokağının kurusıkı kumrusu
bu tor bu torba bu tortu
bu Sokullu Mehmet Paşa sakalı göbeğinde
bu gelin bu bulgur bu soku
ve bu dünya sistemi Mahmut Paşa yokuşu
para pul haraç mezat borsa ve döviz kuru

bu uykuyla uyanıklık arası durumu
bu uyku
bu kuyudan çıkan Yusuf birazdan satılacak
bu bulutlu yüreğimin indirildiği kuyu
bu ben bu sen bu şu bu
bu hepimizin çocukluğu
bu şiir bu şarkı bu:
Süleyman efendimizin mühr-i hümayunu
bu taş bu tabanca bu devrimci gocuğu

bu Mamak bu Ebu Garib bu Guentanamo
bu belge bu bilgi bu bulgu
bu ölünün tabutu dirinin tabutluğu
bu Irak, burası kuzey burası doğusu
bu Türkiye haritası bu dünya
burası Ümit Burnu
bu çingene balığı bu Çince elyazması
bunlar yaban armudu
bu tatlısu frengi bu tuzlusu
bu Nasreddin Hoca'nın satamadığı turşu
bu şek bu şüphe bu kuşku

bu Hızır'ın boz atı, bu uydu
bu gök bu börü
bu konser bu tiyatro bu kurtlar vadisinin kurdu
bu yaş bu şura bu öksürük şurubu
bu yamru bu yumru bu yumruk
bu insanlık treninin dar yarı çaplı kurbu
yarısı yeşil zeytin yarısı zenci kutbu

bu m
bu u
bu mu?

ASLINDA YOKTULAR

İstanbul'da hep bir mucize arıyorum, bütün bir ömrü böyle geçiriyorum, yaşım elliyi aştı hâlâ mucizeyi bekliyorum, ne kadınlar seviyorum ne aşklar yaşıyorum aslında olmuyorlar; yine de İstanbul'daki mucizelere inanıyorum, rastlantımı bekliyorum!

Şimdi nerden aklıma geldi bilmem ama ne kadınlar sevdim aslında yoktular; biliyorum şiirde böyle değil ama ben böyle diyorum: "aslında" yoktular!

Genç bir kadın soruyor ürkekçe, aynaya baktığınızda ne görüyorsunuz diye. Gerçeği söylemeli insan, niye çekinsin ki: kırılmış ve yalnız... ya da yalnız ve kırılmış...

Şimdi nerden aklıma geldi bilmem ama gençliğime yol alıyorum. İstanbul'a o zamanki, insanların birbirlerine selam verdiği, gökdelenlerin çıkmadığı, vapurların ritüel olduğu, deniz gören çay bahçeleriyle dolu İstanbul'a; okuduğum şiirlere doğru yol alıyorum, umutsuz aşklarıma, gerçekleşmesini beklediğim sevda öpücüklerine yol alıyorum.

Yeni bir bahar başlangıcı, ne var ki dolunay bulutların ardında, ay sanki benden kaçıyor, böyle düşünmek istemiyorum ama neden bu dolunayı göremiyorum! Neden yağmur bulutları üstümde, oysa dolunay doğmalıydı kalbime.

Şimdi nerden aklıma geldi geçmiş, gençlik günleri, coşkun ve sevinçli, hep umutlu günler; belki de o genç kadının sorusu beni zaman yolculuğuna çıkartıyor belleğimde, yüreğimde, düşlerimde...

Otuz yıldan fazla olmalı, gençliğimin tirilliğiyle şiirler okuyorum, dolunayda yalnız bahçemizde acemi rakı kadehiyle sarhoş oluyorum; elimde, dilimde, başucumda, yüreğimde Attilâ İlhan şiirleri:

ben sana mecburum bilemezsin
adını mıh gibi aklımda tutuyorum
büyüdükçe büyüyor gözlerin
ben sana mecburum bilemezsin
içimi seninle ısıtıyorum

Mehtap tam üstümde, bahçe yaz akşamı kıvamında, bir lokma beyaz peynir atıyorum ağzıma; yalnızım, hep yalnız kalmak istiyorum ama öte yandan yalnızlığıma da ağlıyorum, gözyaşlarım nedensiz ya da nedenlerle yüklü. Bilmem hangisi, anımsayamıyorum, çok zaman geçmiş aradan; bir parça da kavun hani bir yudumdan sonra...

O sıralar, lise bitmiş açıköğretim denen bir kurumdayım, dersler yaz aylarında, sınavlar da; kötü sıralama, fakülteyi kazanamamışım, çok da dert etmiyorum, okuyorum, okuyorum, sonra haddimi bilmeden küçük küçük bir şeyler de yazıyorum. Üstelik onları şiir de sanıyorum; gençlik işte, daha büyümemişim!

Biliyorum bu yazı Attilâ İlhan'ın izinden gidiyor ama o yıllar hep onun şiirleri var başucumda, uzunca yıllar sürdüğü gibi, hâlâ sürer...

Gençlik yılları işte, edebiyat denen büyüyle ilk tanışmalar işte, büyük şairlere özeniyorum. Küçük bir tanıtım şirketinde çalışıyorum, henüz yayın dünyasına adım atmamışım ama atmak üzereyim; Cağaloğlu'nun en ünlü caddelerinden Nuruosmaniye girişinde eski bir han, en üst kat. Şimdi hiçbiri yoklar...

Karşı binanın alt katında bir kitapçı var, tezgâhtar bir kız, dükkânın, sokağın taze çiçeği; sürekli kesiyorum, bakışıyoruz ama imkânsız bir durum var galiba ortada. Ne benim öyle bir cesaretim var, kırılgan, ürkek bir genç; ne de kızın yalnızbaşınalığı var. Patron sürekli yanında. Eski zamanlar işte; kitapçı hiç boş durmuyor.

Şimdi hiçbiri yoklar... Ne kitapçı (yüzlercesinin yok olduğu gibi) ne de Cağaloğlu; benim gençliğim de, tabii ki çok eskilerde!

Bir gün kitap almaya gidiyorum, kız yok. Kitapları hep ordan alıyorum, büyüklerimden duyduğum, gördüğüm, işittiğim kitapları. Kız yok! Oysa tüm cesaretimi toplamışım ya da öyle sanıyorum, güya bir şeyler söyleyeceğim; orada olsaydı, söyleyebilir miydim acaba?

Yine günlerden bir gün, kış sıkıntısı basmış ortalığı, gün akşama dönmüş ama daha gecenin karanlığı yeryüzüne düşmemiş. Günün, yalnızlık çağrıştıran bir zaman dilimi, anı. Öteki anlar gibi...

Kitapçıya giriyorum, çoğu kez olduğu gibi kitap alacağım, bu vesileyle de o kızı göreceğim; sürekli gözlediğim adını sanını bilmediğim ama bir dokunuşta, belki de bir sözcükte âşık olacağım o kızı göreceğim. Ya da o kızı, hayallerimin öznesi kızı görmek vesilesiyle kitap alacağım. İki neden iç içe, düş ile gerçek gibi.

Patron biraz ilerde, birileriyle konuşuyor. Kıza: "Ben Sana Mecburum," diyorum. Hiç tasarlamamışken, belki bilinçdışımdaki yüzeye çıkıyor benim irademin dışında ve benim için tam da bir beklenmedik an...

O anı unutmak olanaksız. Bir süre şaşkın şaşkın bakıyoruz birbirimize. Nasılsa yine birden, "Attilâ İlhan'ın şiir kitabı," diyorum, "var mı acaba sizde? Alabilir miyim?" Hâlâ o kitaptır bendeki, yıpranmış ama şiirle dolu, anılarla!

Nerde şimdi o kız? "Evli mi, kaç çocuklu?" demeli ya da?.. Kim bilebilir ki! İradesinin dışında soruyu soran, aslında kalbinin sesini dinleyen o genç çocuk da şimdi nerde! Aynaların sırrında yalnızca...

Yoksa hiç o anlar yoktu da bugün geçmişe doğru bir anılar yolculuğunda hani yalnız ve kırılmış yanıtıyla birlikte, yine bir düş kurgulaması mı yaptım? O kız da o genç de aslında yok muydular?

hayır başka türlü olmayacak
ben sana mecburum bilemezsin

KAÇAK
Anlatı

Sivrisinek

Deniz evinin salonunda huzur içinde oturuyordum. Sivrisineğin biri gelip beni ısırdı. Öyle tuhaf bir acı hissettim ki anlatamam. Bir müddet sonra aynı sinek ya da başka biri bilmiyorum, gelip yeniden ısırdı. İkinci ısırıktan sonra bunun tekrarlanacağını anladım. Bu duruma bir çare bulmak için düşünmeye başladım. Düşünürken bilinçsizce balkonun tel kapısını açıp dışarı çıktım. Dışarıda milyarlarca yıldır var olan şeyler vardı yine. Deniz, ay, gökyüzü ve hâlâ anlamlı olabiliyorlardı her nasılsa. Bir sandalye çekip masanın başına oturdum. Nereden geldiğini bilmediğim serin bir rüzgâr kasvetli sıcağı keskin bir bıçak gibi yarıp, bedenimdeki tüm ısırıkları okşadı. Ve sonra denize doğru uzaklaştı. Rüzgâr o gece geri gelmedi. Belki bir daha hiç geri gelmeyecekti. Ama o gider gitmez, sivrisinekler döndüler. Bu kez sayıları kalabalıktı. Saatler geçti. Hareket etmedim. Bedenimde buldukları her açıklığı özenle ısırdılar. Ve kanımı içlerine çektiler.

Tüm vücudum her yanına küçük toplu iğneler batıyormuşçasına sızlıyordu. O kadar ki, artık duyumsamıyordum. İlk ısırığın acısını çoktan unutmuştum. Kapıyı açıp içeri girdim. Yatak odama geçtim ve yatağıma uzanıp gözlerimi kapadım. Bundan sonra sabaha dek hiç bir ısırık canımı acıtamayacaktı. Hele o ilk canımı yakan. O artık. Sıradandı.

Refik Toksoy

Yükü hafif, pahada ağır

yeni Harman

Bol dumanlı, hususi kokulu, filtresiz gazeteniz

Gündemi harmanlamaya devam ediyor

Nisan Sayısında

Nefes kesen
Yalçın Küçük
Mülakatları
devam ediyor

Sevim Belli-Mihri Belli Mülakat

'Boşuna Çiğnemediler'

Oktay Sinanoğlu

Sokak Mobilyaları/
Bulgar Leyla

Oktay Tahtalı

Türkçe ve Emperyalizm

Timur Damış

Eflatun Nuri

Bürkan Hacır

Adnan Özer

Ali Erol

Tuncay Akgün

NEDİM GÜRSEL - TÜRKAN SAYLAN - DİREN MENİN ESTE

Gültekin Emre

Ne her yıl yapılan, dünya turizminin kaymak tabakasının akın ettiği ve yeni müşteri çekme numaralarının görüşüldüğü **Uluslararası Berlin Turizm Fuarı**, ne durmadan yağan kar ve yüzünü göstermeyen güneş, ne **Talat Paşa Harekâtı**'nın yarattığı bölünme, parçalanma, kafaları karıştırma, ne Brüksel önündeki Türkiye... hiçbir şey engel olamadı aşağıdaki kitapları yutar gibi okumama. Hepsi de Batı'dan Türkiye'ye girdikleri gibi, Türkiye'den de Batı'ya (**Thomas Bernhard**'ın *Evet*'i henüz dilimize **Sezer Duru** tarafından çevrilmedi.) fetih harekâtı yapmasalar da benim kitaplığımda yerlerini aldılar. Ben de, dayanamadım, bu kitapları kısa kısa da olsa sizlerle paylaşmak istedim. Malum, kitap paylaşmak sevaptır!

Yeryüzünde Bir Yolcu: Nedim Gürsel'i (*Doğan Kitap*, Ocak 2006) inceleme, araştırma, deneme, öykü ve söyleşileri yayımlanan **Hâle Seval** hazırlamış. **Nedim Gürsel**'le uzun bir süreçte gerçekleştirilen bu nehir söyleşide, bir yazarın dünyası kendi ağzından okurun önüne çıkarılıyor. Sevilen, tutulan bir yazarı daha da yakından tanımak için iyi bir yol bu, bence. Yazdığı her şeyi bulup, edinip okumaya çalıştığım, sevdiğim bir yazar Nedim Gürsel. *Yeryüzünde Bir Yolcu*'daki söyleşiyi okumadan önce Nedim Gürsel üzerine bilmediğim başka ne var diye düşündüm ilkin. "Kitapları" başlığı altında yer alan ve otuz yılda yazılan 32 kitabın (1975-2005) hemen hemen tamamının kütüphanemde olduğunu görmek sevindirdi beni. Sonra yabancı dillerde yayımlanmış kitaplarının listesini inceledim. 13 dilde ve en çok da Fransızcada yayımlanmış kitapları: Kronolojik Yaşamöyküsü de onun yaşamını ve yazdıklarını merak edenler için olmasa da, ipuçları veren bir ayrıntılı bir çalışma. Dizin'de de söyleşide adı geçen yazarlara, sanatçılara yer verilmiş.

Yeryüzünde Bir Yolcu: Nedim Gürsel kitabı, öykü, inceleme, deneme, roman, (şiir de)... yazan, yurtdışında yaşamayı seçmiş (benim gibi), -anadilinde hep var olmayı da- yazdıklarının çıtasını sürekli yükseltmeyi başarmış bir yazarın dünyasına sokulmak için Hâle Seval'ın "Başlarken" yazısı ayrıntılı bir yol haritası çiziyor çeşitli kitaplarından yapılan alıntılarla. Öykülerinde kentlere, kadınlara, -ikisine de- ayrıntılı betimlemelerle yaklaşır Nedim Gürsel. İstanbul ve Paris arasında mekik dokuyan, dünyanın pek çok yerine yazmak için giden Nedim Gürsel, aynı zamanda bir gezgin de. Yazarak kendini var eden, teni ve tutkuyu yazdıklarında hep öne çeken Nedim Güsel'in söyleşisine fotoğraflar ve Aragon'un dizeleri de eşlik ediyor. Bir söyleşide zaman ileri geri hareket eden bir manivela gibi çok önemlidir. İlkin Aragon konuşuyor dizelerinin hakkını vere vere. Derin bir soluk aldıktan sonra da Nedim Gürsel alıyor sözü: kitabın ilk bölümü *Çocukluk, Gençlik ve Edebiyat*'la tanışıyor okur hemen. Yazarın söyleyeceklerine kulak vermeden önce, şaire kulak verelim:

"*Sana büyük bir sır söyleyeceğim Zaman sensin/ Zaman kadındır gönlü çelinsin ister zaman/Oturulsun ister eteklerinin dibinde/Sökülmeye hazır bir giysi gibidir zaman*"

Yeryüzünde Bir Yolcu: Nedim Gürsel, "Söyleşi Penceresi, Çocukluk, Gençlik ve Edebiyat, Tekrar Paris, Kentler ve Sevgililer, Öyküye Geri Dönüş, Başka Kentlerin Penceresi" bölümlerinden oluşuyor. Meraklılarına duyurulur.

Doğan Kitap'ın Şubat 2006'da okurla paylaştığı *Yapıcılığın Gücü: Türkân Saylan'la Söyleşi*'yi **Zehra İpşiroğlu** gerçekleştirmiş. Herkesin bildiği şeyi bir kez daha yinelemekte hiçbir sakınca yok: **Türkân Saylan**, cüzam hastalığı alanında uzmanlaşmış bir cilt hastalıkları doktoru. Hasta ile bire bir ilişkinin de ders olarak fakültelere girmesini de sağlamış önemli bir aydın. Sonra, cüzamın ülkemizde korkulan, bulaşıcı bir hastalık olmadığını da dünya âleme göstermiş, hekim. Bunun yanında ülkemizdeki insan haklarının eksikliğine, bu alanda yaşanan sorunlara da hem bir birey, hem de **Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği**'nin en aktif bir elemanı olarak önümüzde duruyor; yani sivil toplum örgütüyle, uzun bir savaşım dönemi de geçiren de bir kişi Türkân Saylan. Ülkemizdeki insan hakları alanında bir şeyler yapıldıysa, yapılıyorsa bu biraz da Türkân Saylan'ın sayesinde olmuştur. Zehra İpşiroğlu, *Yapıcılığın Gücü* adını verdiği kitabında "Türkân Saylan'ın gözüyle Türkiye'deki son yirmi yılın gelişmeleri; çeşitli açılardan ve çeşitli boyutlarıyla irdelenirken, adım adım yapıcılığın izlerini" sürüyor. Yapıcılığın anahtarı ise "sevgi ve inanç". Bir saptamayı daha buraya almak zorundayım: "Türkân Saylan'ın ilginç yanı; onun yapıcı kişiliğini belirleyen ve yönlendiren sevgi yetisi ve güçlü inancı, bu açıdan da yapıcılığının haksızlığa uğrayan, horgörülen, ezilen tüm insanları kucaklayarak geniş tabana ulaşabilmesi. Çağdaş yaşamda kadın, erkek, çocuk ayrımı yapmaksızın bireyin en temel hakları için mücadele etmedeki kararlı ve yapıcı rolü üstlenen Türkân Saylan'la ülkemizin sorunları üstüne kafa yormak ayrıcalığı da az şey mi? Kitabın bir bölümü de "Almanya'daki Türk imgesi, kültürel çeşitlilik ve çağdaşlaşma sorunları"na ayrılmış ki, bu da beni çok ilgilendirdi. Okul bahçelerinde Türkçenin yasaklanmasıyla başlayan, Alman vatandaşlığına geçerken vicdan testi uygulamasıyla devam eden siyasi tutumun doğuracağı sonuçları düşünmek bile istemiyorum.

Peter Weiss'in kült romanı *Direnmenin Estetiği* (*YKY, Kasım 2005*) sonunda Türkçede. Şimdiye dek ancak yedi dile çevrilebilen "*Direnmenin Estetiği*, solun tarihsel yeriyle hesaplaşan sosyalist bir yazarın gözünden Batı'nın kültür tarihi olarak değerlendirilebilecek; temaları ve yapısı bakımından derinlikli ve yoğun bir belge/roman. Belgesel tiyatronun öncülerinden olan Peter Weiss'ın romanı "1937-1944 arasındaki antifaşist direniş ve bu direnişin içinde yer alan gerçek kişilerin öykülerini/yaşantılarını merkez alarak, isimsiz bir ben -anlatıcının (sınıf bilincine sahip aydın bir işçinin) bakış açısıyla, tarihi, Antik Yunan'dan bu yana sanat ve siyaset düzlemlerinde yeniden kuran bir metin." Kitabın çevirmenleri **Çağlar Tanyeri-Turgay Kurultay** bu benzersiz romanı böyle betimliyorlar ve sözlerini şöyle sürdürüyorlar: "Roman, metin kişilerinin öyküleriyle sınırlı kalmayıp sanat ve siyaset tarihinin de temel sorularını, karakterlerin perspektifinden yansıtarak gündeme getiriyor." 820 sayfalık ve tek ciltlik *Direnmenin Estetiği*'nin kahramanları siyaset ve sanat üzerinden dünyayı ve kendilerini anlamaya çalışmaktadırlar tarihsel gerçekliklerle iç içe geçerek. Çevirisi beş yılda tamamlanan ve yayımlandıktan (Roman, Almanya'da 1975-1981 yılları arasında, üç cilt olarak yayımlanır.) 25 yıl sonra dilimize kazandırılan ve bir dil, tarih, siyaset zenginliği taşıyan *Direnmenin Estetiği* her eve gerekli bir kitap olmasa da, her aydının kütüphanesinde bulunacak bir kitap diye düşünüyorum geçmişin terazisini iyi ayarlamak için. *Soruşturma* ve *Salazun Mavalı* gibi oyunlarıyla sahnelerimizde yer aldı, ilgi gördü.

Peter Weiss'ın ünlü belgesel oyunu *Soruşturma*'nın adı geçer de, baştan çıkarıcı

TİĞİ - SORUŞTURMA VE EVET

olmasa da, yayımlandığı 1951'de Almanya'nın ilk çok satar kitabı unvanını alan *Soruşturma* (*YKY, Aralık 2005*) romanına değinilmez mi hiç? Yazar, **Ernst von Salomon**'un 1945-1946'da tutuklu aldığı bir Amerikan kampında dağıtılan 131 soruluk ankete verdiği yanıtlardan oluşan *Soruşturma*, -ortak temalar içeriyor aynı başlıklı bu iki yapıt- anti-Nazi ortamda, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra, Amerikalıların oluşturduğu ortamın bir ürünü. Böylece İngilizce sorulara Almanca yanıtlar verilirken tarih, siyaset ve savaş da irdelenir, gözler önüne serilir. Yazarın yaşadıklarıyla, ülkesinin ve dünyanın yaşadıklarının iyi harmanlanması sonucu ortaya çıkan bu kült roman, ayrıca yazarının da dünyasına ışık tutuyor içten bir bakış olarak. Yalın ve düz bir anlatımla yaşananları ayrıntılı ve can alıcı bir biçimde anlatan yazar Ernst von Salomon, Venedik kökenli bir ailenin oğludur. **Spartaküs** ayaklanmasının bastırılmasında görev de alan yazar, 1922'de dönemin Dışişleri Bakanı **Walther Rathenau** suikastına karıştığı gerekçesiyle beş yıl hapis yatar. 1927'de bir başka siyasi cinayetten yargılanır, ama kısa süre sonra serbest kalır. 1930'da ünlü Alman yayınevi **Rowohlt**'ta editör olarak çalışır. İlk romanı *Dışlanmış*'lar 1930'da yayımlanır. Nazi rejiminden uzaklaşır. Senaryo yazarlığında iyice ünlenir. Dönemin kendinden en çok söz ettiren aydınlarından biri olan Ernst von Salomon, 1961'de Tokyo'da atom bombasına karşı düzenlenen uluslararası konferansa katılır. İnişli çıkışlı bir yaşamın da ürünü *Soruşturma*. Temelde soruşturarak kurgulanan bir roman ve dünyayı, yaşananları, geçmişi algılamaya çalışmanın önemli bir yapıtı. **Ayşe Selen**'in başarılı çevirisini de unutmamak gerekiyor.

Thomas Bernhard bu yapıtında, Fiktion ve özgeçmişi iç içe geçirmiş. Çiftliğe taşınan, komşularıyla aylarca ilişki kurmayan ve yalnızca tarla bahçe çalışmalarıyla günlerini geçiren yazarın parçalanmış dünyasını ele alıyor Thomas Bernhard. Bu romanında yaşamı ve insanları irdeliyor sayfalarca. Sonra komşularından İranlı bir kadınla müzik ve felsefe arasında gelişen bir aşkı da anlatıyor. Anlatıcının ruhsal sorunlarını çözmede yardımcı olmaya çalışan İranlı kadın, neye el atsa biraz geç kalmış oluyor. Roman sıkı bir örgü içinde ve sert bir anlatımla, yırtıcı bir dille gelişiyor. Almanya'da yeni yayımlanan kitaba ilgi yalnızca aydın kesimden mi geliyor acaba, bunu bilmek olanaksız benim için. "Bir ölüyü düşünmek, çok gülünç" diyor ve 1968'de aldığı bir ödülü provokasyon olarak da değerlendiriyor çağını iyi yargılayan bu yazar.

Sözümü **Aragon**'un dizeleriyle bitireyim istiyorum:

"*Başka yerlerde elbette başka yerlerde de / Şu anda bulunduğum yerdeki kadar / Kulak veren biriyim bütün seslere / Ve mutsuzluğu bağıra bağıra haykıranlara*"

Hep "hayır" diyen ve geçtiğimiz günlerde yayımlanan *Evet* (**Suhrkamp**) romanıyla bir kez daha gündeme gelen ve ülkesi Avusturya'yı lanetleyen, muhalif yazar

Salih Bolat

nasıl oldu bilmiyoruz, aynı anda uzandık telefona
yaşama mı dokunmak istemiştik, yoksa
kendimizden mi kurtulmaktı kaygımız?
bizim olmayan bir rüyanın kahramanlarıydık
gerçeğimiz bu değildi, bize yabancıydı bu yüzler
indirimli satışlar, defolu mutluluklar
en son çıkan şarkılar, bu balık ekmek
bu söylencelerden edinilmiş bilgiyle
açıklanmaya çalışılan gerçek.
şimdi bir bankta konuşmadan oturuyoruz.

önce ben görmüştüm seni
bir terminal kalabalığında
dün gibi hatırlıyoruz.

bizim olmayan bir rüyanın kahramanlarıydık
anı defterlerindeki ilk cümleler gibi acemi
defnelerin arasından bizi çağırıyordu güz
gidip gitmemekte kararsızdık
çünkü emin değildik gelecek güneşli günlerin
bizi hatırladığından
ne iç çamaşırı satan adamın yapmacık kibarlığı
ne tezgâhtar kızın masum kurnazlığı
yine de engellememişti bir kuştan etkilenmemizi.
şimdi tenha bir yolda geçmişi düşünüyoruz.

sonra sen görmüştün beni
bir terminal kalabalığında
dün gibi hatırlıyoruz.

gerçeğimiz bu değildi, bize yabancıydı bu yüzler
bu gecikmiş özgürlük, ertelenmiş beklentiler
tarlalarda türkü söyleyen köylüleri düşündüren gelecek
işsizlerin tertemiz bakışları, elma yüklü bir kamyona
acının biçimlendirdiği söz: "meyve kördür, ağaçtır
gören"
kıyıları umutsuzca döven yorgun dalgalar
boşa harcanan emek, açıklanan sır ve ihanet
böceğin ilk yaz güneşiyle dağılan uykusu
ve kıyamet: görüş mesafemizin sıfır noktası.
şimdi yollarımızı ayırmak gerektiğini biliyoruz.

aynı anda girmiştik telefon kulübesine
bir terminal kalabalığında
dün gibi hatırlıyoruz.

FAKİR BUYKURT'LA BİR GEZİNTİ

Fakir Baykurt'a kitabımı imzalayıp verdim.

"Bol bol yazın. Bu ülkede nice güzel yazarlar var, daha da çıkacaktır. Kaldığımız yerden siz sürdürün," sözleri şimdi bile kulaklarımda.

Acıpayam sokaklarında Fakir Baykurt'la geziyoruz. Sınıf arkadaşı **Hüseyin Bey** de yanımızda. Burdur'da öğretmenlik yapmış. Emekli olmuş. Zaman zaman geçmişe dalıp öğrencilik yıllarını anlatıyorlar. Yaşadıkları komik olaylara yıllar sonra da gülebiliyoruz.

Öğleyin bir lokantaya giriyoruz. Güveç yiyelim, diyor Fakir Baykurt.

Bir bildiği var ki güveç istiyor. Bizler de aynı yemekten istiyoruz. "Ülkemin yemeklerinin bile tadı bir başka, hiçbir ülkede bu tadı bulamazsınız," diyor. Yemekten sonra bal gibi kavunlar geliyor. Üstat, Almanya'da bu kavunların tadının nasıl da burnunda tüttüğünü uzun uzun anlatıyor. Acıpayam Şenlikleri'nin gerçek adı Kavun Festivali'ymiş. Birkaç yıldır buna kültür eklenmiş.

Yemekten sonra yine dalıyoruz sokaklara. Gezerken anlattıklarından bir şeyi çok iyi anlıyorum. Ülkesini bu denli seven birine az rastladım. Sevmese o yapıtlar ortaya çıkar mıydı hiç?

Halkla iç içe. Sırça saraylarda yaşamamış, hep onlarla birlikte olmuş, birlikte soluk alıp vermiş. Köy kökenli olmaktan gurur duyuyor. Köy Enstitülerinde yetişmiş. Kitaplarında o yılları çok iyi anlatır. Birer belgedir, o yıların tanığıdır hepsi de. Fakir Baykurt'un tanımsız bir sıcaklığı var. Ege sıcağıyla yarışır gibi. Yapmacıksız, yalansız bir sıcaklık. Olduğu gibi. Yolda yürürken kendisiyle konuşanlarla kırk yıllık dost sanki. İnsanına, halkına yabancı değil. İnsanına bu denli yakın olduğundan, yok edilmesi gereken biri olarak görülüyordu bazı mihraklarca. Onu üstün kılan nitelikler nelerdi? Fakir Baykurt, insan haklarına saygılıydı. Kör inançların karşısında bir kaleydi. Özgürlük ve bağımsızlıktan yanaydı. Bilgisizliğe, boş inançlara düşmandı. Dini inançları sömürenlere karşıydı.

Ülkesini bu denli seven bir aydına vatan haini sıfatı yakıştırılmıştı. "12 Mart, 12 Eylül ülkeyi çok geri götürdü. Bunun acısını gelecek kuşaklar çekecek. 12 Eylül'ün izlerini toplumdan uzun yıllar silmek kolay olmayacak," diyor.

Yolda yürürken kitapları ellerinde insanlar. İmza istiyorlar. "Ayaküstü imza kolay değil, yazım bozuk olursa bağışlayın," diyor. Hüseyin Hoca'ya, "Masa sen olacaksın, başka çaresi yok," diyor.

Hüseyin Hoca eğiliyor. Fakir Baykurt da kitaplarını imzalıyor. İkisinin de yüzünden muziplik akıyor. Yıllar öncesine dönüyor ikisi de belki de. İki yaramaz çocuk. Köyden çıkıp gelmişler, "Efendilik Savaşı" için gecelerini gündüzlerine katıyorlar...

Kaçırılmayacak kareler yakalıyorum. Yaşamımda idol olarak kabullendiğimiz bir yazarın, eğitimcinin, sendikacının bu pozları kaçmamalı. Ben hiçbir zaman "Fakir Baykurt'u Çok Sevmiştim" derken kullanmayacağım bu pozları. Evimin, gönlümün en güzel köşesinde saklayacağım.

İlçenin pazarına gidiyoruz. Fakir Baykurt ile oraları dolaşmak başka bir zevk, başka bir güzellik...

Bu insana reva görüldü tüm kötülükler. Sürekli ezilmeye çalışıldı. Saldırılara

uğradı, sürgünler yedi. Cezaevlerinde çile doldurdu. Onun ötesinde, çok sevdiği yurdundan uzakta yaşamak zorunda bırakıldı. Düşünüyorum da, ne çok yanlış yapılmış. Onların canı gibi sevdikleri yurtlarının nice değerleri, yabancılara, yabancı işbirlikçilere satılırken, Fakir Baykurt'a karşı çıkanlar niçin susuyorlar. İşte o zaman, Fakir'ler daha bir, daha bir büyüyor gözümüzde, gönlümüzde.

Fakir Baykurt, bazı Köy Enstitülü yazarlara yakıştırılan 'onlar köyde kaldı' karalamalarına da bir tokattır. Kafasıyla, yüreğiyle, o köyde kalmadı. Yapıtları köyden kente göç etti. İlk romanındaki Irazca'nın torunu Ahmet'in kente gelişi *Kara Ahmet Destanı*'yla anlatılmıştır.

Yaşadığı çevredeki insanların sorunlarına duyarsız kalmamış. Sorunlarını işlemiştir. *Gece Vardiyası, Barış Çöreği, Yüksek Fırınlar, Koca Ren, Duisburg Treni,* Almanya ve orada yaşayan insanlarımızı anlatan kitaplarıdır. Bu yapıtları çok iyi tanıdığı Anadolu insanının yurt dışındaki ilişkilerinin, özlemlerinin bir belgesidir.

60'lı yılların sonu, ilkokulda öğrenciydim. Üç kardeş de aynı okuldayız. Yıl 1969. TÖS'ün büyük öğretmen boykotunun yapıldığı yıl. Her sabah olduğu gibi, üç kardeş okulun yolunu tuttuk. Okula gittiğimizde o gün okul olmadığını öğrendik. Öğretmenler derse girmeyecekmiş. Çok mutlu olmuştuk. Sevinçle eve döndük. Beklemediğimiz tatilin keyfini çıkardık. Akşamleyin babam eve gelince durumu anlattık. "Helal olsun **Fakir Baykurt**'a, büyük bir iş yaptı." demişti. İlk kez adını o gün duymuştum. Unutulacak bir ad da değildi. Belleğime kazınmıştı bir kez. Çocuk kafamla, bir insanın adı Fakir olur mu, acaba çok mu fakir, diyordum.

Babama sordum. Kitaplıktan kitaplarını getirip önüme koydu. "Bırak şu ıvır zıvır kitapları da , bunları oku! Fakir'i iyi tanı," demişti. O gün başlayan dostluğumuz, çoğu kitaplarını okuyarak sürdü. Lise yıllarında idolümüzdü. Bizim kuşağımızda onun etkisi ve izleri çoktur. Onunla büyüdük. Nasıl unuturum, *"Efendilik Savaşı, Yılanların Öcü, Kablumbağalar, Tırpan, Anadolu Garajı, Amerikan Sargısı, Onbinlerce Kağnı, Şamaroğlanları, Kara Ahmet Destanı"* adlı kitaplarını.

80'li yıllarda Almanya'da yaşamaktadır. Oraya yerleşir. Usta yazar durur mu hiç? Yazar, yazar, sürekli yazar. Yapıtları birçok dile çevrilir.

1997 Ağustos ayında, aynı tarihlerde Torbalı'nın Yazıbaşı Ekin Şenlikleri'ne ve Acıpayam Kültür Festivali'ne davetliydim. Niyetim Acıpayam'da bir gün kalıp Yazıbaşı'na geçmekti. Acıpayam'a ulaşınca sevindim, şaşırdım, mutlu oldum. Fakir Baykurt da oradaydı. Şenliklerin ağır işçisi eğitimci **Nafiz Dağlı**'ydı. Şenliğe gelen tüm sanatçıları evinde ağırlıyordu. Çantamı Nafiz Öğretmen'in evine bıraktım. Doğruca konferans salonuna gittik. Fakir Baykurt'un konuşması varmış.

Satırlarda büyük dostluk kurduğum usta yazarla ilk kez karşılaşıyordum. Koca bir çınar gibiydi. Çektiği onca acıya karşın, dimdik ayakta duran bir çınar. Gözleri ışıl ışıl, yüzü apaydınlıktı. Kafasının aydınlığı yüzüne vuruyordu. Yüreğinin sevecenliğiydi yüzünde belirginle-

şen. Özlemle sarıldım. Size özlemim otuz yıllık, dedim. Gülümsemesi daha da belirginleşti. İnanıyorum, dedi.

Eğitimde sekiz yıl sorunu, üzerinde konuşacaktı. Ne nitelikli bir konuşma yaptı. Milli eğitim bakanı olacak birisi, dedim kendi kendime. Konuştuklarından notlar aldım. "Kafalar değişmeden sekiz değil, on sekiz yıl yapsak neye yarar?" Eğitimsizliğimizden yakınıyordu.

"Ülkemizde Cumhurbaşkanımız da dahil, hiçbirimiz ilkokulu bitirmemiş durumdayız. İlkokul üçüncü sınıftan, okulu bırakmış durumdayız. Şu an bile imza yerine parmak basanlar, nüfusumuzun dörtte biri. Ben değil, istatislikler böyle diyor."

Konuşmadan sonra etkinliklere katılanlara katılım belgeleri verildi. Bana o belgeyi Fakir Baykurt vermişti. Akşamüzeri imza günümüz vardı. Fakir Baykurt'la yan yana kitaplarımızı imzalayacaktık. İmza da kimler yoktu ki; Mustafa Gazalcı, **Şükrü Erbaş**, Hidayet Karakuş, **Hasan Kıyafet**, Abdülkadir Paksoy.

Fakir Baykurt'a ilgi çoktu. Arada sırada söyleşiyorduk. Ba-

na, *Yeni Kölelik mi?* kitabını imzaladı. " Değerli Kardeşim, meslektaşım Savaş Ünlü için, candan gönülden sevgilerle... Acıpayam 30. 8. 1997"

Konuşmaya dalmışken at nallarının sesine ister istemez kulak kabarttık. Atın üstünde kara pantolonlu, kara gömlekli, palabıyıklı birisini gördük. Önümüzden geçti. Geri döndü. Attan indi, atını ağaçlardan birine bağladı. Kalabalığa karıştı, gitti. Fakir Baykurt'tan bir tepki bekliyorum. Kendinden geçmiş durumda ata bakıyordu. At, kim bilir onu nerelere götürmüştü...

Attan inen adam, az sonra elinde iki gülle çıktı geldi. Fakir Baykurt'un yanına yanaştı. Elini öptü. Gülü verdi, öteki gülü de bana uzattı. Oysa benim dışımda gül verilecek o kadar çok insan vardı ki, Fakir Baykurt'un yanında olduğum için bana vermek zorunda kaldı. Üstadı tanıyor, Almanya'da olduğundan söz ediyordu. Acıpayam'ın köylerindenmiş. Adı **Cafer Emik**'ti. Cafer, iki de bir gidiyor, meyve suyu alıp geliyor, sigara alıyor. En son da yarım ekmeğin arasına köfte yaptırmış geldi. Fakir Baykurt, yiyecek durumda değiliz Cafer arkadaşım," diyor.

Cafer Emik, "Size ne yapsak azdır. Siz ülkemizin gururusunuz," deyip kitaplarımızdan alıyor. İmzalatıyor da... Yanımızdan ayrılırken de, "akşam evime konuk olursanız sevinirim. Sizi faresiz bir odada konuk etmek istiyorum. Beni kırmayın," diyor. Fakir Baykurt, başka bir yere sözü olduğunu söylüyor. Bu kez bana, "Savaş Abi sen buyur gel," diyor. "Başka zaman," diyorum. Cafer Emik atına atlayıp dıgıdık dıgıdık köyüne doğru yola koyuluyor. Ertesi gün buluşmak üzere Fakir Baykurt'un yanından ayrılıyorum.

Geceleyin tüm konuklar **Nafiz Dağlı**'nın balkonundayız. Muhabbet güzel. Şükrü Erbaş dinlenmez mi? Nüktenin bini bir para. Aklımda Cafer Emik'in sözü: "Sizi faresiz bir odada konuk edeceğim."

anahtar

gölgesi pastan silinmiş uzaklar dilenir zaman denizlerine
rivayet –duyulmuştur- aşk küfü dünden güle sızan
kan.

üşüyor kırmızının lâneti, yasak bahçelerde koşalım
aynı sesimizle... yaprak serinliği vursun yüzüne
yarına yarım kalan düşün. toprak,ve ten ölsün...

lirik ezgisi ilk bestenin sokaklara boşalan: yalın yağmurlar
aşkı çağırır bahara uykumsu şiirler dökerek, nasılsa...
ağrıdır dizeler ağırlığında gecenin.
yaşam/ak kağıtlara

karışır... dudakların saçlarıma, sır saklayan aynaların
çatladığı iklimdeyiz, azaldık büyüdüğümüz kenti
kendimizin olmayan ateşler eğittik: yorgun ve gecemsi

şimdi beyaz bir gök var yüzüm/de lâl sevişme

çok kalabalık

hasat mevsimlerinde içleri ölümle kanatılmış zarflardan
en çok
acı kalmıştır kırıldıkça çoğalan uzaklara, nemli bakışında
hangi mermere adanırsa güz boşluğunda ona kanar
şarkıları
martıların... bir gök yırtılır kalabalıktan, zaman gecikmiş
idam

iki nehir arasına sıkışmış bir gökyüzü gibi tarifsiz kalıyor
her şey
sızısıyla hangi bahardan geçmiştir kin, kanın şarabında
tek damla zehir kalmışsa gece içindir akasyanın
gövdesinde

öpüşler suya düşürülmüş gece kuşlarının yüzünde eski
bir takvimden koparken savaş çığlıklarıyla çıkacağız
bahardan
-küf tutmuş karanlığında günah avuçlarıma dökülecek-
öğretiyor aşkı dudaklarından akıttığın zehir

gün ölümü düşleri kalıyor tenime bıraktığın terden
aynı kadehten içiyorum tam üç kez , kirli masallardan
arındırmak için ruhumu, susuyorsun cehennemin ikliminde

kanarak reng-i şarabına cehennem bahçeleri, çerçevesi
dağılmış
aynaların mazisinde ölgün ihtilâl, bozuk imla, kırık cam
ağrısı bir gülüşten artan fotoğrafın üşümesinde, yalan!

hasat mevsimlerinde içleri ölümle kanatılmış zarflardan
en çok
acı kalmıştır kırıldıkça çoğalan uzaklara, nemli bakışında
hangi mermere adanırsa güz boşluğunda ona kanar
şarkıları
martıların... bir gök yırtılır kalabalıktan, zaman kanayan
akşam

Vural Uzundağ

KANAT ALIŞTIRANLAR

Adnan Özer Atölyesi

YAŞAR KESKİN

HÜZÜN

Güneşli bir hava
Şimşekler çakıyor içimde
Belki de fırtınalar kopacak
Ruhum esen yel gibi göklerde ucup
Ak güvercin gibi diyardan diyara konacak

Gökyüzü bulanık
Kim bilir, yıldızlar eski parlaklığını yitirecek
Güneş eski neşesiyle doğmayıp
Cemresini gözyaşı ile yer düşürecek

Yaşar Keskin- Yozgat

Yaşar kardeşimizin "Hüzün" adlı şiirini "bir ritmik uyum içinde anlatım" örneği olarak yayımlıyorum. Oldukça basit bir örnek, ama ilk alıştırmalar için gerekli. Kanat Alıştıranlar bir doğaya, bir kendilerine (tabii kendi içlerine) bakarak böyle böyle kanat çırpsınlar. Fizik kurallarını patavatsız ifadelerle zorlamaktan yeğdir bu. Yaşar kardeşim sondaki notu sevmedim. Bunu yapmma. Sen işini yap; kendin olarak ödev ahlakıyla. Gerisi gelir, merak etme.

Soner Abacı

Sevgili Soner, evet çakmaktaşı yırtıcıdır, olabilir, oradan soyut ifadeye geçip ömrü, hatta dediğin gibi, 'ömrün bir yüzünü' yırtabilir. Ama, sorarım, bir mühür nasıl olup ta acılardan arta kalır. Bu nasıl bir tasarım oluyor. Herkes gözünde canlandırmaya çalışsın.. "Mühür" sözcüğü çekici geliyor anlaşılan. 'Acılar' da cafcaflı. İçe doğan görüntülerle, dilimizdeki meramı kaynaştıralım.

İ. Kürşat Çetin. Denizli

Ekonomi-politik aşk şiiri denemesi içinde bulunduğumuz şartları daha ağırlaştırmaktan başka bir işe yaramayacak. 'Sevgili'nin de buna aldıracağını sanmıyorum... Sevgili Kürşat, sen "kaçamakların yakalanışlara doyduğu kış" türünden duyarlılıkların peşinden ayrılma. Güzel olan bu. Sana genç bir İngiliz şairenin bizde yayımlanmamış bir şiirinden bir dize armağan edeyim. O da 'kış'la ilgili. Bak ne diyor: "Kardan daha azına razıydım oysa." Zeka ve duyarlılık. Düşünelim!

"Bir hançerden daha acımısızdı şarap" dizeni de Kaçak okurlarına armağan edelim. Kabul edersin sanırım.

Kız arkadaşın haklı, mektubun güzel, dokunaklı, esprili -sevgi ve saygı karşılıklı- Kendine iyi bak.

Not: Elektronik posta ile gönderilenler değerlendirilmeyecek demiştik. Bunda kararlıyız. Mektup ölürse, şiir de ölür. İlla ki kağıt. İllaki devrimci kağıt!

ÖYKÜ KIPIRDANDI GİBİ Mİ?

Bu birkaç ay içinde, sevindirici bir gelişme oldu. Öyküyü ciddiye alan, sanat uğraşının sıkıntılarını, yalnız, uykusuz saatlerini göze alabilecek okurlarımızdan öyküler gelmeye başladı. "Kanat Alıştıranlar"a ilginin bu türlüsü, bizim beklediğimizdi... Artması, bu sayfaların işlevini de, öykü etkinliğimizin boyutlarını da yönlendirecek kuşkusuz.

Yazılarınızı Dinlendirin

Hiçbir yazınızı _mektup bile olsa_ yazar yazmaz göndermeyin. Çok değil, bir gün bile olsa dinlendirdikten sonra yeniden baktığınızda, bir tümcenin o sözdizimi ile istediğiniz anlamdan başka bir anlamı verdiğini ya da örneğin, "gözleri kısılarak güldüğü" anlatımında bir gariplik olduğunu... ya da bir sözcüğün, sizin amaçladığınız anlamı taşıyan sözcük olmadığını... görebilirsiniz. En çok rastlanan ivecenlik kusurlarından biri de, sözcük yinelemeleri... Kimi sözcükleri, sizi rahatsız edecek ölçüde birbirine yakın yinelediğinizi, istemeyeceğiniz sıklıkta kullandığınızı da, ancak yazınızı dinlendirdikten sonraki okuyuşlarınızda görebilirsiniz.

Yazdığınızı ne denli unutursanız, o denli iyi eleştirmeni olursunuz kendi kendinizin. Bir yazının gereksindiği dinlenme sürelerinde başka bir yazıyla uğraşarak, zamanın boşa geçmesini önleyebilirsiniz. Ama dinlendirirken de, doğru ölçüyü bulabilmek gerekiyor. Kabası bitmemiş işleri çok bekletmek, bu kez de ne yazacağınızı kaçırmanıza neden olabilir.

Gereksiz Sayılar

Öykünün anlaşılması için gerekmiyorsa, "Vakit doldurmak için, yol boyunca yürüyüp döndüm," yerine "Vakit doldurmak için yol boyunca üç kilometre yürüyüp döndüm," derseniz, "Neden bir, iki ya da dört, beş değil de, üç?" gibi başka gereksizliklerin, öyküyü anlaşılmazlaştıran dağınık ilgilerin kapısını açarsınız. Öykü kişilerimizin kaç yaşlarında olduğunu sezdirmek istediğimizde de karşılaşırız bu güçlükle. Okur sandalyesindeyken, öykü kişilerinin yaşlarını üç aşağı beş yukarı doğru anlamamızın bize yeteceğini biliriz de, yazar sandalyesine geçtiğimizde, kırk iki, yetmiş dokuz, on altı gibi kesin sayılarla söylemezsek, öykü kişimiz tam tanınmayacak sanırız. Tıpkı, "büyük usta" dediğimiz bir karikatürcü, çizdiği kişilerin çoğu kez elini bile çizmezken; "çiçeği burnunda" karikatürcünün, iki elin beşer parmağını da yapmaya çalışması gibi. Bu durumlarda ustaların, o sorunların üstesinden nasıl geldiğini görmenin tek yolu, bol bol yapıt görmektir ki, bu bir öykücü için, ustalardan öykü okumaktan başka bir şey değildir.

Eşanlamlı Sözcükler

Bir sözcüğün kendisini kullanmak yerine eşanlamlısını kullanmak, bizi "yinelemeye düşme" kusurundan kurtarmaz. Örneğin bir iki yerde "öykü" dedik diye öteki yerlerde "hikâye" demekle, bir yerde "kent" bir yerde "şehir" ya da bir yerde "sınır" bir yerde "hudut" demekle yinelemeden kurtulamayız. Çünkü asıl yürüyüşümüz sözcüklerin harfleri üzerinde değil, anlamları üzerinde olur. Sözcük yinelemesinden, eşanlamlı sözcüğe yönelerek kurtulacağımızı sanmak, bizi olsa olsa ses yinelemesinden kurtarır ama bu kez de kavram yinelemesine ve dil tutumu bakımından tutarsızlığa düşürür. Bir yazının varsıllığı yoksulluğu, kavramları karşılama yükünün eşanlamlı sözcüklere paylaştırılmış olup olmamasıyla değil, her bir sözcüğün getirdiği birbirinden değişik anlamlarla kurulu bakış açısından görünen yeni ufukların uzaklığı ve genişliğiyle belirlenir.

Koray Sandoğan'a

Sanat yapıtının canlılığı konusunda ne söyleyebiliriz? Örneğin bir öykünün canlılığını nasıl anlarız? "Bir yerde başlayıp bir yere varmış olmalı," diyebilir miyiz? "Uykusuz Gecenin Çelişkisi"nde bir huzursuzluk var ama, sanatsal anlamda bir "çelişki" değil bu. Öykü, başladığı yerde bitiyor, ilerlemiyor. Durduğu yerde bir konu açıyor, o açtığı da yürümüyor. "İç dökme" denebilecek duygusal boşalımlarla da öykü yazılır ama, içinde anlatılan biraz yürümeli, okur bir yerden bir yere varmış olmalı okumayı bitirince. Yoksa, "Ne olmuş?" der, bırakır.

Bir buçuk sayfalık öyküde otuz beş kez sen/seni/sana dediğinizi söylesem inanır mısınız? Bu tümceyi şöyle de yazabilirdik: Ben bir buçuk sayfalık öyküde, sizin otuz beş kez sen/seni/sana dediğinizi söylesem, siz inanır mısınız?

Zamirleri kendi başına söylemek, çoğu kez gereksizdir Türkçede; çünkü yüklemlerin sonundaki eklerle, kestirmeden söyleriz kimlikleri. "Sen gittin," yerine, "gittin," demek gibi.

Özlem Özyurt'a

Yayımlanan "Büyükhanım, Nazik Bey, Tekir" adlı öykünüzün başında yazar adı olarak, daha önce öyküsünü yayımladığımız **Zübeyde Ayaz**'ın adı çıkmış. Ama hemen yanındaki sayfada yer alan açıklamadan, sizin öykünüz olduğu anlaşılıyordu. Bu yanlışlık sayesinde biz, hem uzun süredir öykü göndermeyen Zübeyde Ayaz'ın kulağını istemeden de olsa çınlattık hem de siz bir öykü daha göndermiş oldunuz. Kuşkusuz ki bu avunmalar, size ve Ayaz'a olan özür borcumuzu ortadan kaldırmıyor.

Ekin Güneş Saygılı'ya

Öyküden çok roman okuduğunuzu itiraf ediyorsunuz mektubunuzda. Evet buna, gerçekten de "itiraf" demeli. Öyküye çalıştığınıza göre, öykü dilini hızla geliştirmeniz gerekmiyor mu? Roman da okuyacaksınız doğal olarak ama, öykü yazacaksanız, öykü dilinin hep içinde yaşayın. Bu da, size sürekli öykü dilinde konuşulmasıyla olur; işte o, öykü okumaktır.

Yeni öykü göndermekle ne iyi etmişsiniz. "Hep Burada mıydım?" da güzel yakalanmış bir öyküydü aslında ama, yapılacak ince işi çok vardı. Böyle durumlar için mektuplarınızda mutlaka adres ve telefon numaraları da olmalı. E-posta adresi veriyorsanız, sık sık oraya da bakmalısınız. "Cemil Beni Kovaladı"yı, çok küçük bir iki düzeltme ile yayımlıyoruz.

KYÖD SANAT ÖDÜLLERİ

KYÖD bu yıl sanat ödülleri kapsamında Ruşen Hakkı onuruna şiir ödülü, Naci Girginsoy anısına öykü ödülü verecektir. Kitap bütünlüğü taşıyan öykü ya da şiir dosyalarının beş nüsha olarak, özgeçmiş ve iletişim adresiyle birlikte, en geç 30 Haziran 2006 tarihine kadar "KYÖD, Merkez Bankası Yanı, Metropol İş merkezi Kat:4 İzmit-KOCAELİ" adresine iletilmesi gerekmektedir.

Öykü Seçici Kurulu: Erdal Öz, Cemil Kavukçu, Öner Yağcı, Sevgi Özel, Kadir Yüksel.

Şiir Seçici Kurulu: Ahmet Özer, Özgen Seçkin, Nejat Gacar, Ruhan Odabaş, Hayrettin Geçkin

İletişim: Ayşe Özgür - 0262. 331 40 44

Ekin Güneş Saygılı

CEMİL BENİ KOVALADI

Çocukluğum İstanbul'un eski semtlerinden birinde geçti. Hani şu sokakları arnavutkaldırımlı, içinde mutlaka bir türbe ya da yatırın olduğu, herkesin birbirini tanıdığı yerlerden birinde yani. Üniversite için başka bir şehre giderken, bunun o mahallede geçireceğim son sene olacağından ve ertesi yıl yaz tatili için geri dönerken, artık başka bir yeri evim olarak tarif edeceğimden haberim yoktu. Ne yazık ki, yeni taşındığımız yer hiçbir zaman 'bizim mahalle' olamadı benim için. Kanım ısınmadı belki de, bilemiyorum. Aradan yıllar geçtikten sonra, çocukluğumu ve mahallemizi düşündüğümde, o günlerin hatıralarından anlatılmaz bir haz duyuyorum. 'O zamanlardan aklında en çok yer eden şey nedir?' diye sorulduğunda, vereceğim cevap kesinlikle 'Cemil'in bir pazar günü beni kovalaması' olacaktır.

Cemil, bir evsizdi. Mahallenin esnafından, kadınlarına, çocuklarına kadar herkes tanırdı onu. Kimseyle konuşmaz, bütün gün o sokak senin bu sokak benim dolaşırdı. O geçtiği zaman biz çocuklar, 'Cemil geliyoooor' diye çığlık çığlığa koşuşturur, bakkal dükkânına, apartman girişlerine kaçardık. Aslında ne bize ne de başkasına bir zararı dokunurdu. Orta yaşını geçmiş, saçları ağarmaya başlamış, uzun boylu, zayıf, elmacık kemikleri çıkık, bu gözlüklü adamdan niye bu kadar korktuğumuzu bilmiyorum. Sanırım ailelerimizden, esnaftan duyduklarımız bizi etkilemişti ve 'Cemil'den kaçma' oyunu da çok hoşumuza gidiyordu.

Ailemin de, mahallemizin de genel olarak çok koyu olmasa da muhafazakâr bir yapısı vardı. Yazın çocuklar Kur'an kursuna gönderilir, ramazanlarda toplu halde teravih namazına gidilirdi. Cemil hakkında en çok duyduğumuz şey onun 'dinsiz' olduğuydu. O yaştayken, bir insanın nasıl böyle olabileceğini bir türlü aklım almıyordu. Kolsuz, bacaksız olmak, kör olmak anlaşılabilirdi ama bir insanın dinsiz olması imkânsız bir şey gibi geliyordu. 'Bunun için çok kötü şeyler yapmış olmak gerek' diye düşünüyordum. Bunun dışında, büyükler kendi aralarında konuşurlarken, onun ben doğduğum sıralarda arkadaşları ile beraber 'solculuk' yaptığını duyuyor, sonradan da bunları gidip, arkadaşlarıma heyecanlı heyecanlı anlatıyordum. Ama 'solculuk nedir, nasıl yapılır, Cemil'in arkadaşları şimdi nerede?' gibi sorularıma bir türlü cevap bulamıyordum. Annem yaramazlık yaparsam Cemil gibi olacağımı söylediğinde, ona sorduğum bu sorulara kulağım bükülerek karşılık alıyordum. Ama sezdiğim bir şeyler vardı ki, bu Cemil hakkındaki merakımı daha da artırıyordu. Büyükler her ne kadar onunla ilgili konuşmasalar ya da onun gibi olursunuz diye bize gözdağı verseler de, bir taraftan da ona acıdıklarını biliyor ve anlamlandıramadığım gizli bir saygı duyduklarını hissedebiliyordum. İşte tüm bunlar beni bir pazar günü onun yanına götürdü. Bu onunla konuştuğum, sesini duyduğum ilk ve son görüşmem olacaktı.

Yanlış hatırlamıyorsam 12 yaşlarındaydım. Yaz aylarının ortalarındaydık. Arkadaşlarımın bir kısmı köylerine gitmiş, kalanlar da pazar günü babaları evde olduğu için dışarı çıkamamışlardı. Evin arkasındaki arsada, babamın karnem iyi olduğu için aldığı futbol topuyla tek başıma oynuyordum. Yıkık evin duvarına doğru tüm gücümle şutladığım topu, duvara çarpıp geri döndüğünde bir kaleciymiş gibi tutmaya çalışıyordum. Fakat tepedeki güneş o kadar kavurucuydu ki, hemen kan ter içinde kalmıştım. Kendimi arsanın kenarındaki incir ağacının altına attığımda sırılsıklamdım. Terim biraz kurumuştu ki, arsanın öbür ucundan geçmekte olan Cemil'i fark ettim. Yazın ortasında olmamıza rağmen her zamanki gibi kalın, arkasında kapşonu olan montunu giymişti. Yavaş adımlarla yürüyordu. Daha onu gördüğüm anda, yanına gidip gitmemenin kararsızlığını yaşamaya başladım. Çünkü özellikle o yaz onunla ilgili sorular kafamı iyice meşgul eder olmuştu. Üstelik o anda yalnızdım. Etrafta Cemil'le konuştuğumu görecek, annemlere ispiyonlayacak kimse yoktu. Gerçi bu yalnızlık beni korkutmuyor da değildi. Yani, 'ya bana bir şey yaparsa' diye de içimden geçiriyordum. Ama bunun onunla konuşmak için tek fırsat olduğunu biliyordum. Yavaşça geçişini izlerken, her şeyin yerimden kalkmamla başlayacağını, o adımı attıktan sonra bir akarsunun denize ulaşması gibi sorularımın cevaplarına ulaşacağımı hissediyordum. Ama bir türlü kalkamıyordum. Cesaretimi toplamaya çalışıyordum ama dizlerime söz geçiremiyordum. İşte o an, olmayacak bir şey oldu. Cemil yolunun üstündeki bir kaldırımın üstüne, gölgelik bir yere çöktü. Halbuki her zaman sokağın bir ucundan girer, bir ucundan çıkar, durmaz, oturmazdı. Herhalde benim gibi sıcaktan bunalmış, biraz dinlenmek istemişti. O kafasını öne eğmiş, kolunu dizlerine dayayıp otururken, ben ayağa kalktım ve ürkek adımlarla ilerlemeye başladım. Artık ayaklarım komut beklemiyor, beni ona doğru götürüyordu. Kaldırımda oturan uzun boylu adam ben yaklaştıkça gözümde daha da büyüyordu. O koskoca arsayı boydan boya geçişimi hatırlarken, cesaretime kendim bile şaşırıyorum şimdi.

İlerledim... ilerledim... Birkaç metre kala durdum. Tam karşısındaydım. Ağarmaya yüz tutmuş uzun kirli saçlarını, dizlerine dayadığı kollarından sarkan taraklı parmaklarını tam olarak seçebiliyordum şimdi. Ama lafa nasıl gireceğimi planlamadığım o anda aklıma geldi. Ne demeli, ne yapmalıydı? Kaçıp gitmek geldi aniden aklıma ama bunun onunla konuşmak için tek şansım olmasından korkuyordum. Karşısında dikilmeme rağmen kafasını kaldırmadığından fark edilmediğimi zannediyordum ki, o kalın ses beni bu düşüncelerimden uyandırdı:

"Topunu ağacın altında bıraktın. Çalmasınlar sakın."

Öyle bir uyanıştı ki bu, karanlıklardan çıkıp, güneşe bakmak gibiydi. Kulaklarım bu kalın sese hemen alışamamıştı. Tane tane konuşuyordu, başı hâlâ öne eğikti. Arkamı dönüp topuma bakmaya cesaret edemiyor, gözümü ondan ayırmamam gerektiğini düşünüyordum. Ağzımdan kekeleyerek döküldü kelimeler:

"Yok, çalmazlar..."

Kafasını yavaşça kaldırdı. Yakından bakınca dikkatimi çeken ilk şey, kirli gözlük camlarının ardındaki, lacivert gözleri oldu. Annemin, renkli gözlü insanların çok zeki olduklarını söyleyişi, kulaklarımda çınladı o anda. Sakalları da aklaşmaya başlamış, dudakları çatlamıştı. Ayaklarındaki botlar kışlıktı.

"Adın ne?" diye sordu

"Yakup," dedim

"Kaça gidiyorsun Yakup Efendi?"

"Beşe."

Bana bu şekilde hitap etmesi nedense hoşuma gitmişti.

"Nasıl dersler, iyi mi bari?"

"İyi. Bir tek matematik dört, diğerleri hep beş," dedim övünerek

"Benim de matematikle aram iyi değildi. Tarihi severdim daha çok."

"Ben de seviyorum tarihi ama derslerde çok soru soruyorum diye hoca kızıyor bazen."

"Merak iyidir," dedi.

Ben konuştukça sanki her kelimeme ayrı bir önem veriyor, başını, anladığını belirtircesine sallıyor, gözleriyle her hareketimi ve mimiğimi takip ediyordu ki, bu tedirginliğimi atmamı sağlıyor, anlattıklarıma değer verildiğini hissedip daha da rahat konuşmama sebep oluyordu.

"Annem çok meraklı olduğumu söyler. Hele ki senin hakkında soru sorduğumda," dedim. Devam edecektim ki, kırdığım potun farkına vardım. O ise yüzünde tebessümle karşılık verdi söylediklerime. Gülünce gözleri kısıldı. O haliyle Japonlara benziyordu. Bu da bana komik geliyordu.

"Ne soruyorsun benim hakkımda? Bana sorabilirsin."

"Mesela niye hiç arkadaşın olmadığını soruyorum," dedim.

Halbuki en çok kafamı meşgul eden şey nasıl 'dinsiz' olduğuydu ama sormaya cesaret edemiyordum.

"Benim de arkadaşlarım var. Niye olmasınlar ki?"

"Bilmem. Ben niye hiç görmedim onları?"

"Onlar gittiler."

"Nereye?"

"Uzaklara."

Ama ben bu cevabı tanıyordum.

"Öldüler mi?"

"Vay be!" dedi gülümseyerek

"Dedem öldüğünde babam da öyle demişti," dedim bilgiçce. "Niye öldüler peki?"

Bir süre gözleri üstümde düşündü. Zor bir soru sorduğumun farkındaydım. Ben de gözümü ondan ayırmıyordum. Sonunda ne cevap vereceğine karar verdi.

"Bazı insanlar erken ölürler de ondan. Hepsi iyi insanlardı. Güzel hayalleri vardı."

Bu cevaptan tatmin olmamıştım ama yine de üstüne gitmedim.

"Peki niye böyle dolaşıyorsun?"

"Arıyorum."

"Neyi?"

"Geçmişi, geleceği, arkadaşlarımdan geriye kalanları," dedi kafasını yeniden öne eğerek.

Her cevabı bende yeni sorular doğuruyor, beni aydınlatmıyordu. Ben ise içimdeki maymun iştahını bastırmaya çalışıyordum.

"Sana resimlerini göstereyim mi?"

"Olur."

Sanki sorularıma onun ağzından alamadığım cevapları resimlerde bulacaktım. Uzun, taraklı parmakları montunun sağ iç cebine girdi. Cebinden bir tomar kâğıt çıkarttı. Tomarın içinden birkaç vida, perde takmak için kullanılan korniş vidaları, eski demir paralar yuvarlandı yere. Sol eli ile hepsini yerden tek tek topladı, kalan olmuş mu diye iyice bakındı. Topladıklarını tekrar cebine attı. Diğer elindeki tomarın içinde eski gazete parçaları, kargacık burgacık yazıların olduğu kâğıtlar, bakkallarda satılan Japon çekirdeklerinin boş paketleri ve tanımlayamadığım bir sürü şey vardı. Tomarın içinden, kenarları buruşmuş yırtılmış bir fotoğraf uzattı. Önce yaklaşıp yaklaşmamakta tereddüt ettim. Sonra ürkek

adımlarla ilerleyip, tırnakları uzamış kirli parmakların arasından aldım fotoğrafı. Siyah beyazdı ve solgundu. Altı kişi vardı içinde. Hepsi gençti. Bıyıklıydılar, saçları ise uzuncaydı.. İkisi ayakta, üçü yere çömelmiş, sonuncusu da onların önünde uzanmıştı. Gülüyorlardı.

"Sen var mısın burada?"

"Ayakta soldaki."

Söylediği kişiyi, ona benzetmeye çalıştım. Pek andırmıyordu.

"Sana benzemiyor."

Bunu söylememle yine gözlerini kısarak gülmeye başladı. Resimdekinin de, gülünce gözlerinin kısıldığını o anda fark ettim.

"Diğerlerinin hepsi öldü mü?"

"Evet."

Resimdeki genç adamların gülen yüzlerine tek tek son defa baktım. Ağız dolusu gülüşleri, gençlikleri ile birleşiyor, fotoğrafın siyah beyazlığı ise ölümü hatırlatıyordu. Aslında sulugöz bir çocuk değildim ama gözlerimdeki yanmayı hissedince, geri uzattım fotoğrafı. İki eliyle tutarak kendisi bakmaya başladı bu sefer. Bense artık soracak ya da söyleyecek bir şey bulamıyordum. Kısa bir süre böyle kaldık. Beni onun yanına getiren sorularımın hiçbirine cevap alamamıştım. Ama onları düşünecek durumda değildim. Şimdi o anı hatırladıkça, kelimeleri seçmekte zorlanıyorum.

"Kitap okur musun?"

"Ders kitaplarımı okurum sadece."

"Senin için meraklı demiyorlar mıydı? Bu nasıl merak. Hikâyeler okumaz mısın hiç?"

"Bilmem. Canım sıkılıyor, okuyamıyorum."

"Mmmm....." diyerek kafasını salladı. Resmi, ağır hareketlerle montunun iç cebine koydu.

"Ben kalkayım yavaş yavaş," dedi. Ağır ağır doğruldu.

"Nereye gidiyorsun?"

"Bilmem. Kaldırımlar nereye götürürse oraya."

Aslında gitmesini istemiyordum. Ama konuşacak bir şey de bulamıyordum. Gideceği yöne doğru bir iki adım atmıştı ki, tekrar bana döndü.

"Bak bir şeyi az daha unutuyordum. Sen benim böyle sakin durduğuma bakma. Bazen kendimi kaybederim," derken göz kapakları birden aralandı. Kolları ve bacakları iki yana doğru açıldı. Dişsiz ağzında kelimeler yayılarak çıkarken, o uysal adam birdenbire tanınmayacak hale geldi. Sanki dev bir kuş kanatlarını germiş, avına saldırmaya hazırlanıyordu. Bense ne olduğunu anlayamamıştım. Şoke olup, yerimde çakılıp kalırken, o kafasını sallayarak bağırmaya başladı.

"Eğer kitap okumazsan, cahil kalırsan, sen de benim gibi deli dumrul bir şey olursun," derken ben daha söyleyeceklerini bitirmeden gerisin geriye koşmaya başlamıştım bile.

Öyle koşuyordum ki, o anda hiç kimsenin bana yetişebileceğini zannetmiyorum. Arsayı boydan boya geçerken arkama bakmaya cesaret edemiyor, çığlık bile atamıyordum. Topumu bıraktığım ağaca yaklaşırken, korka korka göz ucuyla geriye baktım. Bıraktığım yerden biraz daha ileride dimdik durmuş, bana bakıyordu. Yüzünü, ifadesini seçemeyecek kadar uzaktaydım şimdi. Yerden topumu aldım. Ona doğru döndüm. Kendisine döndüğümü görünce, geldiği yöne doğru her zaman ki gibi yavaşça yürümeye başladı. Nefes nefese kalmıştım. Ama soluklanacak durumda değildim. Topum koltuğumun altında eve doğru koşmaya devam ettim. Apartmanın önüne geldiğimde dinlenmek için merdivenlere oturdum. O şekilde eve gidemezdim. Annem mutlaka bir şeyler anlardı. Cemil'le konuştuğumu, onun da beni kovaladığını söylersem, bir dünya sopa yerdim. Bir taraftan da Cemil'i koruma güdüsü vardı sanırım içimde. O hareketi nedense ona mal etmiyordum. Sanki bir arkadaşımın sırrını saklar gibi bunu da kimseye anlatmamaya karar verdim.

Soluklandıktan sonra eve girdim. Kapıyı açan anneme hiçbir şey söylemeden odama geçtim. Ama bu şüphelenmesine engel olmadı. Peşimden gelerek, 'biriyle kavga mı ettiğim, birine bir şey mi yaptığım?' gibi klasik sorularını sordu. Benim ağzımdan 'hayır'dan başka bir şey çıkmıyordu. Aradığı cevabı bulamayınca kapıyı çekip, dışarı çıktı. Topumu ranzanın altına yuvarladıktan sonra uzandım. Aklımda sürekli o an vardı. Hâlâ daha bacaklarım titriyordu. Nenemin anlattığı üç başlı cin hikâyelerinden daha çok korkmuştum. Son söyledikleri kulaklarımda çınlıyordu. 'Gerçekten de onun gibi olur muyum?'diye geçiriyordum kafamdan. Hemen ayağa kalktım. Dayımın getirdiği ama hiç elime almadığım hikâye kitabını dolabın kuytu bir köşesinden çıkardım, ilk sayfasını açtım. O günden sonra da kitapları elimden bırakamadım. Aradan zaman geçtikçe Cemil'in neden öyle kendini kaybettiğini; daha doğrusu kaybetmiş gibi yaptığını daha iyi anladım. Bu olayı hatırladıkça Cemil'in ben korkudan son sürat kaçarken, arkamdan o kısık gözleri ile nasıl güldüğünü gözümün önüne getirebiliyorum.

Bu olaydan sonra Cemil, iki-üç yıl daha aynı şekilde ortalarda dolaştı. Ama ne o benimle konuştu ne de ben onunla... Arkadaşlarımın 'Cemil'den kaçma' oyunlarına biraz buruk da olsa, ben de katıldım. Galiba bana verebileceğini vermiş, onun yanında görünerek, onunla konuşarak bir zarar görmeme engel olmak istemiş, beni kendinden uzaklaştırmıştı. Bunların hepsini de kendi tarzında yapmıştı. Sonrasında birden ortadan kayboldu. Aradan yıllar geçti. O arsaya dört apartmanlık bir site yapıldı. Doğalgaz geldiğinde sokaklar kazılıp, arnavutkaldırımlarının yerine asfalt döküldü. Mahallemiz, biz taşınana kadar oldukça değişti. Bizler bunu sonra sonra algılayabildik. Cemil'in gidişi de bunlardan biriydi. Ama onun yokluğunu benden başka kimse fark etmedi.

KAÇAK AKTİF

Aşk Lekesi

Maviye çalan bir kırmızıydı. Renklerin içinde en imkânsızıydı. Ne ebruda vardı yeri ne de ebrulide. En fazla, ebruzenin çaresizliğiydi. Kalıcı değildi. Suyun üzerine bırakılan gölgeydi. Faniliği bu yüzdendi.

Gökkuşağına sorsan, başını eğerdi.

Bir su damlasıydı ancak; gurupta güneşin önünden geçmeliydi. Oysa yolu güneşten geçen bir su damlasının kaderi, daha önceden belliydi. Buhar olabilirdi. Yok olabilirdi. Ki buhar güneşe teslimiyet demekti. Güneş bir yangın yeriydi. Ateşin, daha az ateş olana galebe çaldığı fizik kurallarıyla sabit bir dünyada su cürümü kadardı.

Maviye çalan bir kırmızıydı.

İmkânsızdı...

Mızrabın tele dokunduğu yerde ince, ipince bir sızıydı. Kamış kalemin aher kâğıt üzerine bıraktığı gözyaşıydı. Gözde saklıydı. Islaktı ve karanlıktı...

Rahmine düştüğünde hayatın, kan pıhtısıydı. Kan maiydi de pıhtı olduğu yerde sabitti. İlk parantez o zaman açılmıştı. Henüz kırmızıydı, maviye çalardı. Ama mavi hep geç kalırdı. Kalp rengini ondan almıştı. Buydu sebebi, durmadan kanardı.

İmkânsızdı.

Maviye çalan kırmızıydı.

Yelkovanın akreple her vuslatında çoğalacak yalnızlıkların habercisiydi. Haber vermezdi. Şimşeğin gökyüzündeki kalıcılığı kadardı. Açık bırakılmış ya da kapatılması unutulmuş bir kapının içinden usul adımlarla, (kalbin sahibine sormadan) geçerek rengini bırakırdı. Geç kalmamış bir baharda, öğle ile akşam arasında bir namazı eda eder gibi telaşsız ve huzurlu, gökyüzünden inen yağmur damlalarının taze bir gülü öpüşü gibi ansızın yakalardı. Sormazdı. Sorsa kimseler içeri almazdı.

Maviydi deniz, kırmızıydı ateş (güneş). İkisinin buluştuğu yer ufuk çizgisiydi. Çizgi bir anlıktı. Mavi vardı, kırmızı vardı da, maviye çalan kırmızının renkler içinde yeri yoktu. Yalnızdı. Yalnızlığı kendinden menkuldü. Geçtiği yerlerde bir yalan gibi dururdu.

Bir kalp bir hayata sığmadığında, arka sokaklarda, tenhalıklarda gezinmeye başladığında, alıp başını çekip gitmek isteyip,bir türlü gidemediğinde , dindirmeye çalıştığında acısını, söndürmeye çalıştığında yangınını leke büyümüş demekti.İnsan olmanın ,dahası aşk olmanın bir yolculuktan daha fazla bir şey olduğunu idrak etmekti. Başladığı yerde bitmeyen bir hikâye gibiydi. Doğdukça büyüyen büyüdükçe dağılan bir çıkmazın orta yerindeydi.

Su bedeni ateş ruhu arıtırken. Su lekesiz ve ateş lekesizken. Su ve ateş henüz kirlenmemişken! Su ve ateşten mürekkep maviye çalan kırmızı rengin, kalpte açtığı derinliği, yaşattığı gerilimi ve lekeyi ne temizlerdi?

İmkânsızdı.

Çünkü renklerin en neşelisinin ve en ateşinin içindeydi.

Su üzerine düşürülen görüntüyü aynıyla geri verirken, ateş gölgeleri büyütmekle meşguldü. Kalbin geriliminde aşk bu yüzden hep yenikti. Bir inşirah suresi neşesi bırakırken su, ateş yasin suresinin ağırlığını bırakırdı koca bir hayatın üzerine. Kan kırmızı gelincikler büyürdü kalbin üzerinde. Kalbinde bir gelincik tarlasını taşıdığını zanneden, aslında bir yanılgıyı büyütmekteydi gizlice. Metruk bir kente dönüştüğünde kalp, inşa edilen ne varsa yıkıldığında, yerle bir olduğunda zaman kendini yeni zamanlara çoktan eklemiştir bile. Eskiye dair ne varsa şimdi; kalbe aitti.

Ateşle suyun kavgası başlardı. Bir deniz çıkardı karşınıza,bir ateş... Oysa deniz arkanızdaydı.Ateş sizin varsayımınızdı! Bir yangının içinde hep olmak, bir yangının içinde bırakılmak en çok bir denize kavuşma arzusunu uyandırırdı. Bu yüzden ya denizleri ateşe verirdiniz ya da ateşi denizde eritirdiniz.

Su sonsuzluğa davetti de, ateş olan aşk sondan bir önceki haberciydi.

Renk aslına rücu etti. Ne mavi kaldı geriye ne kırmızı.
Neyzen neyi üfledi ses çıkmadı.
Ebruzen suya dokundu ateş çıktı.
Boynunda hep yitik mavi bir lale taşırdı.
Mevsim kırmızı güllerin mevsimiydi.
Anlatmaya çalıştı.
Bu hikâye anlaşılmadı.
Leke çıkmadı!...

Beria Özkaya

KAÇAK YENİ YAYINLAR Kitap Arkası

BÜYÜ'SÜN, YAZ! TOPLU ŞİİRLER 1969-2005
HİLMİ YAVUZ
YKY

"Kıskançlık duysam Hilmi'ye duyardım... Şiir denilen gizli varlığı bulan, biçimle içeriğin kutsal birleşmesini gerçekleştiren bu büyük şair, artık gençlik yıllarından uzaklaşıyor, ama ölümsüzlüğü de sırtlamış gidiyor."
Cahit Külebi

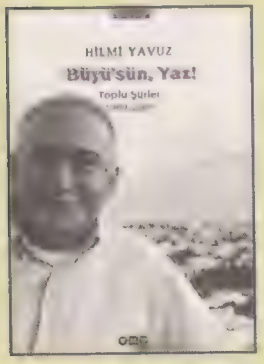

"Dile çok büyük planda hâkim olamayan, sözü yazıyı canından sızdırmamış kimseler bu alanda at oynatamaz. Hilmi Yavuz, dil beğenisi en yüksek şairlerimizden biri."
Cemal Süreya

"Kendini yineleyen bir şair değildir Hilmi Yavuz. *Bedreddin*'in ve *Doğu Şiirleri*'nin Hilmi Yavuz'u; toplumsal kesitleri şiirleştirmekte eşsiz bir düzeye varmıştı."
Doğan Hızlan

"Hilmi Yavuz, dili, sözü, sözcüğü arıtır, yeniden kurar ve Türkçe'yi tarihi coğrafyasıyla kuşatır, ama şiiri orada bırakmaz... Hüzünle beslenen ve 'insani olan hiçbir şeyi' dışta bırakmayan bir duyarlık birikimiyle dokur şiirini."
Füsun Akatlı

"...şiirlerini biraz ürkerek, ama bambaşka bir Türkçe karşısında, sırılsıklam hayran olarak okuyorsunuz. Sözcükleri tınılaştırırken çıkardığı lirik, insancıl sese vuruluyorsunuz. Lütfen ozanın sesini dinleyin sözlerinden önce..."

DOĞU ÖYKÜLERİ
MARGUERITE YOURCENAR
ADAM YAYINCILIK

Acımasız tanrıça Kali Hindistan ovalarında gezinir durur.

Ona, aynı zamanda hem kuzeyde hem güneyde, hem kutsal yerlerde, hem de pazarlarda rastlanır. Kali geçerken kadınlar tir tir titrer, delikanlılar burun deliklerini açarak kapı önlerine çıkarlar ve çocuklar ağlamaya başlar başlamaz, ilk onun adını öğrenirler. Kuzguni Kali korkunç ve güzeldir. Endamının narinliği yüzünden şairler onu muz ağaçlarına benzetirler. Güz mehtabının çıkışını andıran yuvarlak omuzları, çiçeğe durmuş goncaları andıran memeleri vardır. Kalçaları yeni doğmuş bir fil yavrusunun hortumu gibi sallanır durur. Dans ederken, ayakları körpe filizlere benzer. Ağzı hayat gibi sıcaktır, gözleriyse ölüm kadar derin. Ardı ardına, gecenin tuncunda, şafağın gümüşünde, günbatımının bakırında, öğlenin altınında seyreder durur kendini. Ama dudakları gülümseme nedir bilmez. İnce boynuna kemiklerden bir tespih dolar ve

bedeninin öbür yerlerinden çok daha beyaz olan yüzünde, iri gözleri saf ve hüzünlüdür. Kali'nin sonsuza kadar gözyaşları dökecek olan yüzü solgun ve tedirgin sabahların çehresi gibi nemle örtülüdür. *(Kitaptan)*

ÇILGIN BİR İHTİYARIN GÜNCESİ
CUNİÇİRO TANİZAKİ
CAN YAYINLARI

Utsugi, 77 yaşında, kendini emekliye ayırmış

bir işadamadır. Bedeni dayanılmaz acılar içindedir, amma eski bir dansçı olan gelinine de dayanılmaz bir istek duymaktadır. Utsugi'nin güncesinde, yalnızca yaşama uğraşı veren 'çılgın bir ihtiyar'ın erotik fantezilerini değil, sevdalı bir adamın delikanlıca azgınlıklarını da okuyacaksınız. Çılgın Bir ihtiyarın Güncesi, yaşama coşkusu, ile cinsel tutkunun birbirini körüklediği bir yapıt. Çağdaş Japon edebiyatının en çarpıcı yazarlarındann Cuniçiro Tanizaki, 1949'da ülkesinin en saygın edebiyat ödülü olan 'imparatorluk Ödülü'ne değer görülmüştü. Tüm yaşamı boyunca, geleneksel Japon güzellik ideallerini korumaya çalıştı. Klasik Japon edebiyatının çağdaş bir temsilcisi sayılabilecek Tanizaki'nin bu olgunluk dönemi romanında, eski ile yeni arasındaki çatışmanın yaşamdaki yansımalarını da bulacaksınız.

SEN GİDERKEN
NEVZAT ÇELİK EPSİLON

Gülçin; pencereden kolunu sarkıtmış, Hasan onun elini tutmuştu. Gülçin'in gözleri dolmuştu, eli elinin içinde tedirgin kıpırdıyordu. Bir şey söylemekk istiyor da ağlamasının buna engel olmasından

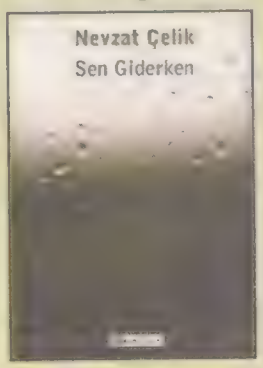

korkuyordu sanki. Hasan bunu bir ay ayrı kalacak olmalarına yormuş, tam yatıştırıcı sözler söylemeye hazırlanırken, "Bir başkası var!" deyivermişti Gülçin, çatlayan, acılı bir sesle. Aynı anda tren hareket etmişti. "Beni affet Hasan'ım!" (...)

SAATÇİ BAYIRI
AYÇA ŞEN O KİTAPLAR

Küçük bir kız çoğunun, küçük olmayı, ergenlik sürecini; arkadaşlık, aşk, aile ilişkilerini keşfetmesinin hikâyesi. 80 kuşağının tanıdık geçmişinden bir hikâye.

"Bir de akvaryumdaki balıkları döverdi elindeki küçük sopayla. Balıkların eğitilebilir olduklarını düşündüğü için, onları 'otur, kalk' komutuna

alıştırıyordu böyle yaparak. Biz buna gülüyorduk ama yüzündeki ciddi ifade de dikkatimizi çekiyordu.

YETİŞİN KOMŞULAR TERK EDİLDİM...
KÖTÜ ŞAİR / ŞERAFETTİN KAYA
NEDEN KİTAP

...Bunca yıldır kendimi onarmak için çalıştım durdum. Ruhumun boşluklarına doldurduğum ne varsa, orada yara oldu. Dostluğa, arkadaşlığa, aşka, sevgiye, mutluluğa çarpıp, her seferinde dağılıp gittim. Bir şiirimde şöyle demişim: "Öylesine çok, öylesine yoğun sevdim ki, neyi sevdimse, uzun yolculuklar gibi..." Her şeyi tek başına sevdim. Tek başıma onlarca aşk yaşadım. Terk edilmiş aşkların küllerine dokunup, nefesimle can verdim. Ve hep panik atakla boğuştum. Bazen düşünüyorum da, panik atakla hastalığımın beni bu denli sevmesi, bana acıdığı için olabilir mi? Evet, o benim dostum olabilir. Bu rahatsızlığımı her şeyden daha çok seviyorum. Bu yüzden, onu

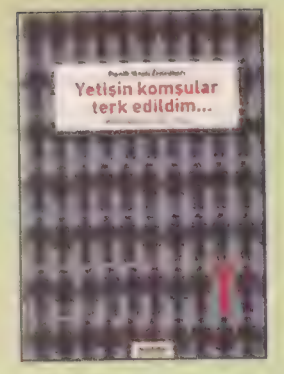

satıp sizlerle paylaştığıma üzülmüyor da değilim. İçime terk edilme korkusu doğuyor çünkü.

ANARŞİST BANKER
FERNANDO PESSOA
CAN YAYINLARI

20. yüzyıl edebiyatının en ilginç kişiliklerinden **Fernando Pessoa**, kendi adının yanı sıra kendisinin farklı yayınlarını yansıtan hayali şairlerin adlarıyla yazdığı yapıtlarıyla dünyanın en gizemli şairlerinden, yazarlarından biridir. 1935 yılında ölen Pessoa, ancak ölümünden bir yıl sonra, olağanüstü zengin düş dünyasıyla üne erişti. Yazarın şiirleri dışında sağlığında yayımlanan biricik anlatısı olan *Anarşist Banker*'de, iki arkadaşın bir yemek sonrasında başlayan sohbeti, okuru, 'bur-

juva toplumu'nun derinliklerine sürükler. İki arkadaştan biri, hem banker, hem de anarşist olduğunu söyler. Ona göre, bankerlik, gerçekleşebilir tek anarşist eylemdir. Pessoa, ilk basımı 1922'de yapılmış olan *Anarşist Banker*'de, antik çağ felsefesinin diyalog yöntemini izleyerek, günümüz burjuva toplumunun ikiyüzlülüklerini, haksızlıklarını gözler önüne serer, ince bir alay içeren, zekice akıl yürütmelerle paranın iktidarını sorguya çeker.

Ölmüştük...

Ender Özkahraman

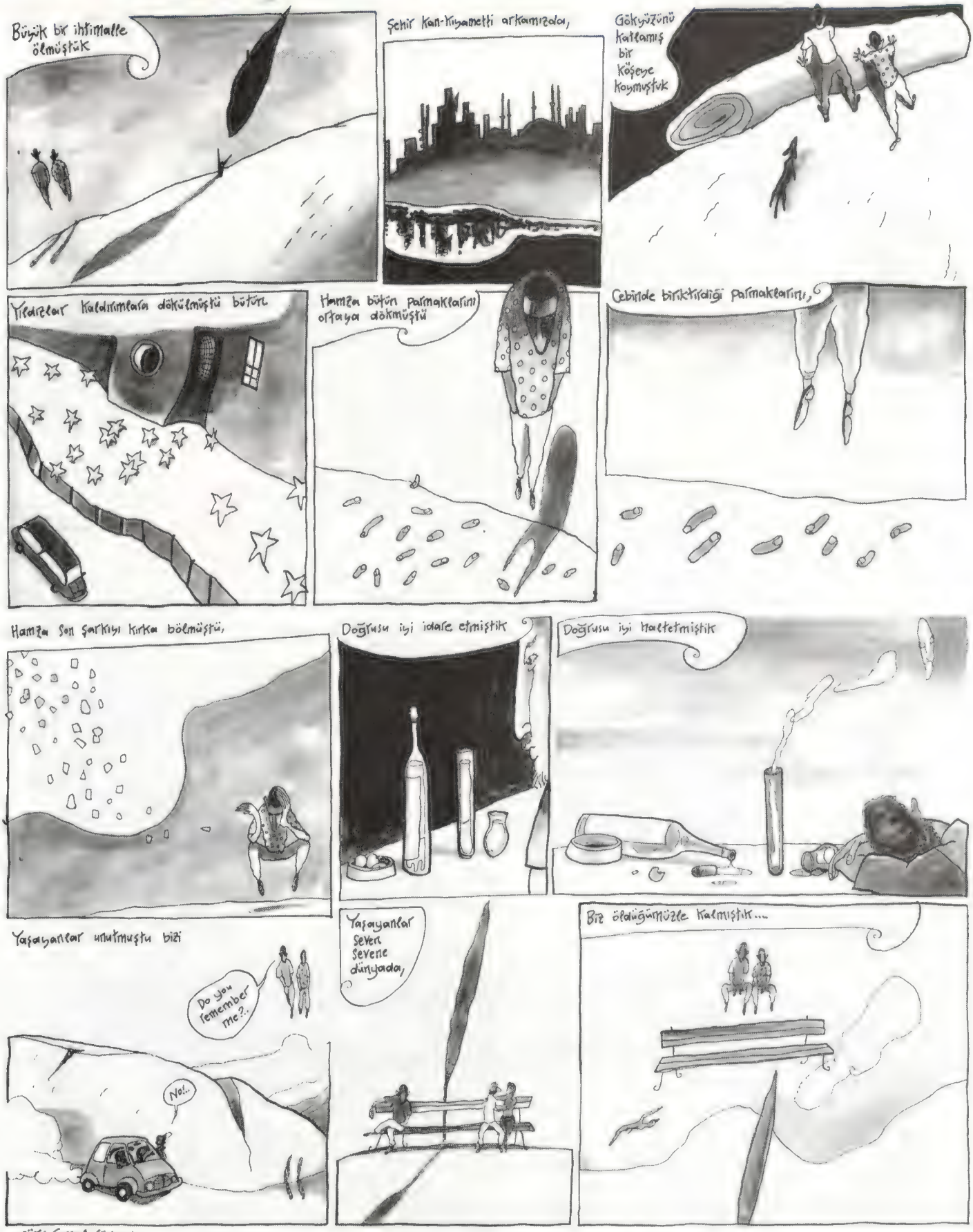

• şiir: Cemal Süreya.

Hollanda'dan bir çevirmen: Hanneke van der Heijden

Hanneke van der Heijden *Hollanda'da yaşayan bir Türkolog ve çevirmen. Ülkemizde daha çok* ***Orhan Pamuk*** *ve* ***Elif Şafak*** *gibi yazarların çevirmeni olarak tanınıyor. Bu kış* ***Margreet Dorleijn*** *ile birlikte hazırlayıp Hollanda diline çevirdikleri çağdaş Türk öykü antolojisi çıktı. Dergimizi ziyaret eden Hanneke ile bir kahve içimi söyleştik.*

Önce kitabın oluşum aşamalarını anlatır mısınız bize?

Amsterdam'da bulunan Atlas Yayınevi çağdaş Türk edebiyatını tanıtan bir öykü antolojisini hazırlamamızı istedi. Türk edebiyatçılarına da danışarak, daha önce çıkmış Türk antoloji kitaplarını da inceleyerek beğendigimiz edebiyatçılar arasından 59 yazar seçtik. Ardında seçilen her yazarın öykülerinden en beğendigimizi belirleyip Hollanda diline çevirdik. Her yazarın biyografisini anlatan yazılar da hazırladık. Ayrıca Hollanda okurlarının Türk öykülerini daha iyi değerlendirebilmeleri için, çağdaş edebiyat tarihini özetleyen bir deneme yazıp ekledik.

Atlas Yayınları nasıl bir yayınevi, Hollanda'da nasıl tanınıyor?

İyi tanınıyor. **V.S. Naipaul** gibi önemli edebiyatçıların eserlerini çıkaran bir yayınevi. Bunun yanı sıra Atlas daha önce Türkiye üzerine bazı inceleme araştırma kitapları çıkarmıştı. Öykünün Hollanda okurlarınca çok tutulan bir tür olmamasına rağmen, Atlas'ın böylesine büyük ve uzun vadeli bir projesi bizi çok sevindirdi.

Yani Atlas daha önce Türk edebiyatından kitaplar yayınlamadı mı?

Yayımlamadı, ama Türkiye ve Türk edebıyatına ilgileri vardı. Daha edebiyat çevirmenliğine başlamadan önce İstanbul Kitap Fuarı'nda Atlas yayınevinin editörüyle tanıştım. Hollanda şairi **Benno Barnard**'ın Türkçeye çevrilmiş olan bir kitabının tanıtımı için geldiler.

Antoloji kitabınız kaç basıldı?

Bin beş yüz.

Nasıl bu sayı orada?

Bu tür kitaplar için normal bir sayı. Çok denmese de da az da sayılmaz. Öykü Hollanda'da çok fazla okunan bir edebiyat türü değildir çünkü; roman daha çok okunuyor.

Hollanda'da Türk edebiyatına karşı bir ilgi var mı? Türk edebiyatının itibarı nedir orada?

Bir ilgi var. Sayısal olarak hâlâ sınırlı olmasına rağmen seksenli yıllardan beri Hollandacaya çevrilmiş Türkçe kitaplarda bir artış görülmektedir. Yaşar Kemal'in birçok romanı çevirilmiştir, **Orhan Pamuk**'un kitapları da çok seviliyor.

Hollandacaya çevirilmiş ilk Türk yazar kimdir?

Halide Edip Adıvar'ın İngilizce olarak yazdığı bir roman 1937'de Hollanda'da basılmıştır. **Ardından Yakup Kadri Karaosmanoğlu**'nun Ankara romanının da Hollandacası yayımlandı. Sonra altmışlı yıllara kadar Türk edebıyatından neredeyse hiçbir eser çıkmamıştır. Ancak Türk işçilerinin Hollanda'ya gelmesiyle birlikte Türk kültürüne olan merak Türk edebiyatına karşı ilgiyi de yavaş yavaş körüklemeye başladı. Yaşar Kemal'in *İnce Mehmet* romanı çevirilmişti. Fakat diğer ilk romanlar gibi bu da Türkçeden değil, İngilizceden Hollandacaya aktarılmıştır. Seksenli yıllara kadar Türk edebiyatına olan ilgi, Türk işçilerinin kültürel yaşamına olan meraktan kaynakladığından, Türk romanları edebi eserden çok bir kültürün göstergesi olarak okundu.

Orhan Pamuk'un bazı romanlarını çevirdiniz, bunlar dışında çevirdiğiniz Türk yazarları kimler?

Evet, Margreet Dorleijn ile birlikte Orhan Pamuk'un *Benim Adım Kırmızı* ve *Kar* adlı romanlarını çevirdik. Bundan **başka Ahmet Altan**'ın *Kılıç Yarası Gibi* adlı romanını, **Oğuz Atay**'ın ve **Aslı Erdoğan**'ın bazı öykülerini çevirdim. Yine Margreet Dorleijn ile birlikte **Elif Şafak**'ın *Bit Palas* romanını Hollandacaya aktardık.

Hollanda'da çevirmenlikle geçinebiliyor musun?

Sözlü tercümanlıktan da edindiğim gelirlerle birlikte şimdilik geçinebiliyorum. Hollanda devleti de bazı şartlar altında çevirmenlere burs verebildiği halde sadece edebiyat çevirmenliğiyle geçinmek çok zor.

Türk edebiyatının dışarıda tanıtılması için faaliyetler arttı, hem burdan hem dışardan da bir ilgi var. Avrupa Birliği meselesiyle bu ilgi biraz daha arttı. Frankfurt Kitap Fuarı'na gidip gelmeler falan... Sence Türk edebiyatçısının dışarıda tanıtılması için doğru yollar nedir?

Hollanda yayıncılığı açısından Türkiye devletinin maddi destekte bulunması çok önemli. Türkiye Kültür Bakanlığı'nın başlattığı TEDA projesi Hollanda yayıncılarını teşvik edebilir. Ancak daha fazla Türkçe eserin yayınlanmasına maddi sorunlardan başka engeller de vardır. Yayıncının bir kitabı okumadan yayımlamaya karar vermesi tabi ki çok güçtür. Bu yüzden Türkçe kitapları İngilizce, Almanca veya Fransızcaya çevirilmiş olması Hollanda yayıncıları için çok önemli.

Türk edebiyatının oradaki imajı nedir?

Altmışlı, yetmişli yıllardan sonra Türk romanları gittikçe daha çok edebiyat eseri olarak algılanmaya başlandı. O dönemden sonra toplumsal konular üzerinde kitap çıkaran yayınevlerinden çok büyük edebiyat yayıncıları ilgilenmeye başladı Türk edebiyatıyla. Bu değişen tutum biraz da kitap kapaklarına yansıdı. Artık Türkçeden çevrilmiş kitapların kapaklarında cami, hamam gibi oryantalist sahneleri andıran tablolar yer almamaktadır.

Bu hazırladığınız çağdaş Türk öykü antolojisi Türkiye'de nasıl karşılandı, yaptığınız seçki beğenildi mi, eksikler mi görüldü?

Memduh Şevket Esendal'dan **Murat Gülsoy**'a kadar, sağ sol ayırımı yapmadan Türk öyküsünü temsil edebilecek bir seçki yapmaya özen gösterdik. Kitabımız çıktıktan sonra görüştüğümüz bazı Türk edebiyatçıları seçilen yazarlar konusunda bir iki isim eksik buldukları halde, yaptığımız seçki genel olarak beğenildi sanırım. Özellikle klasik yazarlar konusunda az çok bir uzlaşma vardır; genç kuşak konusunda fikirler doğal olarak daha çok değişmektedir. Henüz çok fazla eser veremeyen yazarlardan sağlıklı bir seçki yapmak tabi ki daha zor oluyor.

Şu an yeni bir edebiyat projesi üzerinde çalışıyor musunuz?

Evet. Hollanda'da çıkan bir edebiyat dergisi için çeviri ve Türk edebiyatının bazı yönlerini irdeleyen yazılar içerecek olan Türk edebiyatı özel sayısını hazırlıyoruz. Sonra da *Aşk-ı Memnu* romanını çevireceğiz.

Hollanda'da şu an revaçta olan edebiyat türü hangisi?

Öykü de okunur, birkaç ay önce okurlarca da çok ilgi gören bir Hollanda öykü antolojisi çıktı. Şiir de var, ancak en çok okunan tür, şu an roman.

Çeviren: **Nafer Ermiş**

Ünlülerin Kısa Aşk Hikâyeleri-V

Gerçek adı **Aurore Lucile Dupin** olan **George Sand** bir Fransız subayın kızıydı. Babasının isteğiyle bu dikbaşlı genç kız üç yıl bir manastırda eğitim gördü. Büyük bir yekûn tutan eserleri onun insanların alınyazılarını paylaşmasından ve feminist düşüncelerinden doğdu. Eserleri daha kendisi hayattayken büyük bir ilgiyle karşılandı ve yaygın olarak okundu.

Balzac bu feminist meslektaşını "Frére George" (George Birader) olarak adlandırıyordu ve onun sahip olduğu niteliklerden son derece etkileniyordu. Onunla ilgili olarak, "Onun ihtiyacı olan erkek türü çok az bulunuyor ve işte her şeyin nedeni de bu. Kendisi de pek sevgi dolu olmadığı ve sevilmeye de kolay kolay izin vermediği için ihtiyacı olan erkeği bulmak daha da zorlaşıyor," diyordu. Balzac'ı, Geroge Sand'ın sevgililer kataloğunda on dördüncü ya da on beşinci sırada yer almaktan alıkoyan tek şey gururuydu. Ayrıca Paris edebiyat ve sanat camiasının bir bölümüyle yatak kardeşiliğine de soyunmak istemiyordu.

George Sand ise hayat tarzını haklı çıkarma ihtiyacını kesinlikle duymuyor ve onu tam da şu sözlerle ifade ediyordu: "Mutlak ve ideal aşkın peşinde olan bir insan sadık kalmayı beceremez." Ve böylece Sand ideal aşkın peşinden koşuyor ve zaman zaman bir parça mutluluk bulabiliyordu. Ama hayatının erkeği pek de var gibi görünmüyordu. Yine de, çok sevdiği büyükannesinin ölümünden bir yıl sonra taşralı bir asilzade olan **Casimir Dudevant** ile evlendi. Belki çevresinde pervane olan erkeklerin en iyisi değildi, ama bir dost olarak Casimir Dudevant ona iyi geliyordu. "Canlı bir ev hayatı" hayal ediyordu, ama bu, Casimir ile olacak gibi değildi. Birincisi, adam entelektüel açıdan karısından geri kalıyordu ve ikinci olarak da evlilikten sonra yavaş yavaş bir ayyaşa dönüşmüştü. Hatta bazen George Sand'ı dövdüğü bile oluyordu. Ama Sand kurban rolü oynamaya elverişli biri değildi. İki çocuğunu birden alıp Paris'e gitti ve orada hem adını, hem de hayatını değiştirdi.

George Sand
(1804-1876)

İlk iki romanı, takma adını da onun adından esinlenerek aldığı sevgilisi **Jules Sandeau**'yla birlikte yaptıkları çalışma sonucu ortaya çıktı. Kısa bir deney, yazar **Prosper Mérimée** ile yaşadığı duygusuz bir cinsellik büyük bir hayal kırıklığıyla sonuçlandı. Son derece kendine güvenli hareket ediyordu. Eğer yatakta işler yolunda gidecekse önce âşık olması gerekiyordu. Herhangi bir şekilde güzel ve çekici olduğu söylenemezdi. Ağzında sigarası ve erkek giysileriyle bir çok talibini ürkütüyor, ama yine de geriye, evli bir adam olan **Michel de Bourges** ve tiyatro yazarı **Alfred de Musset** gibi onun parlak zekâsına kapılan yeterince erkek kalıyordu. Kadın avcısı Musset, yazar Sand'ın da bu alanda kendisiyle eşdeğer olduğunu kabullenmekte zorlandı ve geri çekildi. Bu ayrılık Sand'a büyük acılar yaşattı. "Hiç kimseyi aldatmadım, hiçbir zaman aynı anda iki macera yaşamadım." Besteci **Frédéric Chopin** ile geçirdiği dokuz yıllık ilişki kesinlikle bir maceradan öteydi, ama bu da gözyaşlarıyla son buldu. Yaşlılık dönemine geldiğinde madam Sand daha çok genç erkekleri tercih ediyor ve bilançoyu şöyle çıkarıyordu: "Aşkın bir çok türünü tanıdım. Bir kadın gibi, bir kızkardeş gibi, bir anne gibi, bir rahibe gibi, bir yazar gibi sevildim." Ama tam da, kadınların gözdesi olan Flaubert ve Dumas ile olan ilişkileri yıllarca "sadece" saf bir platonik ilişkiden öteye gitmedi.

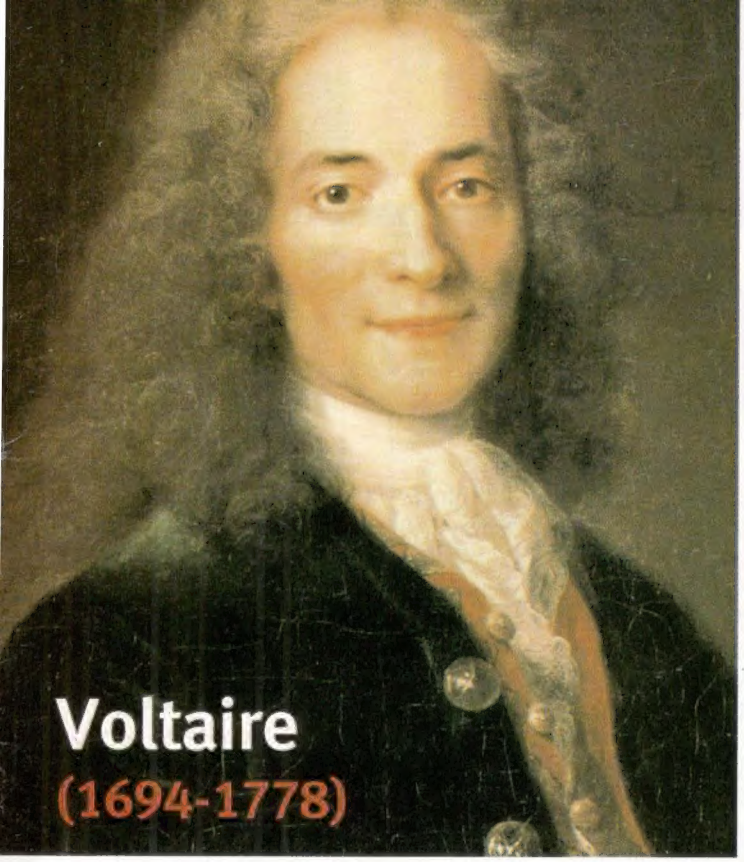

Voltaire
(1694-1778)

"Bakireliğin bir erdem olduğunu düşünmek insanların batıl inançlarından biridir." Voltaire

François Marie Arouet, namı diğer **Voltaire**, aydınlanmanın en önde gelen temsilcilerinden bir olarak kabul edilir. Bir Fransız yazar ve filozofu olan Voltaire daha genç bir adamken Paris salonlarında ve özgür fikirli çevrelerde görülmeye başladı ve bu ortam içinde yetişerek sivri dilli, keskin zekâlı bir adam haline geldi. Hatta bir dizi iğneleyici yazı yüzünden Bastille'de hapse atıldı.

On dokuz yaşındayken yaşadığı ilk büyük aşkıyla olan ilişkisini, "Benim sevilmeye değer çocuğum, elveda," sözleriyle bitirdi. **Olympe Dunoyer**, onun kendisine kulağa pek de hoş gelmeyen Pimpette adıyla seslendiğini duyunca Voltaire'in tutkulu aşkına cevap verdi ve bakirelik konusunda da onunla tümüyle aynı fikirde olduğunu gösterdi. Pimpette derhal sevgilisiyle birlikte Holanda'dan Paris'e kaçmak istediyse de, kısa süre sonra kararlı bir kadın olan annesinin sert direncini hiç de hesaba katmadığı anlaşıldı. Anne, kızının hiçbir mertebesi ve ismi olmayan çulsuz bir oğlanla kaçıp gitmesini kesinlikle istemiyordu. **Madam Dunoyer** Voltaire'i bir çırpıda odasına kilitledi ve Voltaire bu nedenle, oradan ayrılıncaya kadar güzel çocuğuna bir daha yaklaşma fırsatı bulamadı. Ama çocuk sadece güzel değil, aynı zamanda becerikliydi de; dolgun hatlarını erkek kıyafetlerinin altına gizleyip son bir kez Voltaire'nin odasına süzülmeyi başardı. En sonunda da, Voltaire kapıldığı karasevda yüzünden Paris'te bir deri bir kemiğe dönerken ona bir veda mektubu yazarak ilişkiyi bitirdi. Gururlu Voltaire bu vahim durumu atlatmak için kendine soylu ünvanı olan bir sevgili buldu: Suzanne Catherine Gravet de Corsembleude Civry. Züppece bir tutumla soylu olan her şeye karşı aşırı ilgi duyan genç Voltaire için bu isim kulağa öylesine hoş geliyordu ki, bir tiyatro oyuncusu olan Suzanne'nin onu mütemadiyen aldatmasına hiç mi hiç aldırmıyordu.

1733 yazında **Marquise Emilie du Châtelet** ile tanıştı. Voltaire otuz sekiz yaşında, kendisinden on bir yaş küçük olan Emilie yirmi yedi yaşındaydı ve iki çocuk annesiydi. Toplumun kendisinden beklediği şekilde, geleneksel bir bir evliliği vardı ve ikinci çocuğunun doğumundan sonra kocasının yanında terbiyeli bir şekilde yaşayıp gidiyordu. Ancak siyah saçları, görkemli burnu, enerjik bir çenesi, şans oyunlarına olan eğilimi, mücevherleri ve gardırobuyla etkileyici bir kadın görüntüsü çizen Emilie hayattan daha fazlasını istiyordu ve zeki bir adam olan Voltaire onun için son derece uygundu. Voltaire 1734 yazında, mümkün olduğunca dikkat çekmeden sevgilisinin çiftliğine yerleşti ve birlikte büyük paralar harcayarak kalacağı odayı restore edip döşediler. Boynuzlanan koca, Voltaire'in bine yakın kitabının oraya taşındığını gördüğü halde hiç sesini çıkarmadı. Bir ruh birlikteliği olan ilişki bir süre sonra gevşedi; bedensel aşktan zaten pek de fazla hoşlanmayan Voltaire için bu durum son derece elverişliydi. Ancak Emilie bunu oldukça sıkıcı buluyordu: Kendisiyle yatmayan bir kocası zaten vardı, böyle birine daha ihtiyacı yoktu, en azından bedensel ihtiyaçlarını giderebileceği bir üçüncü kişiye ihtiyacı vardı. Voltaire 1748 yılında Emilie'yi bir muhafız subayıyla yakalayınca öyle büyük bir şamata kopardı ki, olası bir düello güçlükle önlenebildi. Emilie hamile kaldı, Voltaire suça iştirak etti ve doğum için gözlerden ırak bir yer arama çalışmalarına o da katıldı. Bu doğum sonucunda bir kız çocuğu dünyaya geldi, ama anne bir hafta sonra bir tür lohusa hastalığına yakalanarak hayatını kaybetti. Voltaire bu olaydan duyduğu üzüntüyü bir türlü dindiremedi ve on beş yılın ardından, artık dul bir adam olan dul **Marquis**'ye dostça veda ederek oradan ayrıldı.

Voltaire nihayet resimler, kitaplar, mobilyalar ve heykellerle dolu araç konvoyuyla Paris'e ulaştığında onu yeğeni **Marie-Louise** karşıladı. Marie-Louise o günden itibaren onun evini çekip çevirmeye başladı ve aralarındaki ailevi bağ giderek birbirlerine karşı derin bir eğilime dönüştü. Voltaire ona aşk dolu mektuplar yazıyordu: "Seni binlerce kez kucaklıyorum. Seni her zaman ve şefkatle seveceğim." Ama birlikte yaşamanın başka yanları da vardı ve evlerini ziyaret eden bir kadın, durumu şöyle betimliyordu: "Voltaire'in yeğeni, insanı gülmekten öldürüyor, ufak tefek, şişman bir kadın, top gibi yuvarlak, tümüyle inanılmaz bir kadın, çirkin ve iyi niyetli. Hiçbir art niyet taşımaksızın yalan söylüyor, akıllı biri gibi görünüyor ama aslında pek de akıllı sayılmaz. Bağırıyor, kararlar veriyor, politika hakkında konuşuyor, aptalca şeyler söyleyip çene çalıyor. Bunları abartıp çığırından çıkmaya başlayınca da Voltaire onu herkesin içinde azarlıyor ve şişko domuz, ahmak kadın, diye bağırıyor."

Kötü niyetli kişilerin iddia ettiğine göre Marie-Louise aslında sadece mirasla ilgileniyordu, çünkü Voltaire zengin bir adamdı. Bugünkü ölçülere göre yılda yarım milyon Mark kazanıyordu ve buna göre Avrupa'nın en çok kazanan edebiyatçısıydı.

BALKANLAR YAYINI: MAKEDONYA

Aleksandır Prokopiev

BAYKUŞ NE GÖRÜR?

*1953 Skopye doğumlu **Prokopiev**, roman, öykü ve makalelerin yanı sıra, çocuk kitabı ve çok sayıda senaryo yazmıştır. Prokopiev, Makedonya'nın haiku şairi olarak da tanınmakta. Eserleri İngilizce, Fransızca, İtalyanca'ya çevrilmiştir. Halen Üsküp Üniversitesi Makedon Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde çalışmaktadır.*
***En Önemli Eserleri:** Oyunun Genç Erbabı (Mladiot Maystor na İgrata) 1983 - öykü kitabı; Yılan Hakkında Güzelleme (Slovo za Zmiyata) 1992- öykü kitabı, Postmodern Babilon 2002 –eleştiri.*

Bir zamanlar, ama çok eskiden de değil, iki komşu çarlık varmış: Sol Çeşlagiya ve Sağ Çeşlagiya. Sol Çeşlagiya'yı İmparator 4. Amos, Sağ Çeşlagiya'yı da 6.Samo yönetiyormuş. *Sol Çeşlagiyalıların en sevdiği renkler mor ve siyahmış, moru iyi koktuğu için, siyahı da saygı uyandırdığı için seviyorlarmış, beyaza ise kolay kirlendiği için tahammül edemiyorlarmış.*

Sağ Çeşlagiyalılar ise balerini anımsattığı için pembeyi ve en temiz olduğu için beyazı seviyorlarmış, siyahtan da havayı bozduğu için nefret ediyorlarmış.

İki ülke arasındaki ilişkilerin parçalı bulutlu, bazen de soğuk olduğunu tahmin etmek hiç de zor değil. Ülkeler arasındaki ısı sıfırın altına düştüğünde Sol Çeşlagiya diplomatları mutlaka siyah, Sağ Çeşlagiya diplomatları da beyaz (sıcak tutan) elbise giyiyormuş.

Bazen münferit vatandaşlar Sol'dan Sağ'a göç ediyormuş, bu da sonuç olarak benzer jeopolitik durumlar için doğaldır. Tersi de oluyormuş tabi ki, bu durumda da göç edenler tümüyle kendi iradesi ile saçlarını ters tarafa doğru taramaya başlıyormuş ve yeni hayat şartlarına göre elbiselerinin rengini de değiştiriyorlarmış.

Doğa Ana birini saçsız bıraktığında ise, -Tanrı böyle durumlardan korusun- her iki devlet mülayim vatandaşlarına uygun yönde taranmış rengârenk peruklar sunuyormuş.

Bu ayçiçeğivari vatandaşların dışında bir grup şahsiyet daha varmış. Bunlar maruz kaldıkları eleştiri derecesine göre "tereddütçü," "bulanıksucu," "kuramsalcı" veya "hayalci" olarak isimlendiriliyormuş. *Hayalci olmak, olayları olmadıkları gibi hayal etmek değil, olabilecekleri haliyle hayal etmektir. Veya onların ne işe yarayacaklarını hayal etmektir*" diyerek yaftalanmış, karelçapek tebessümlü şüpheciler kendilerini savunuyorlarmış, ama ne kadar iyi niyetli olsalar da sayısız ve enerjik sağ veya sol savunucuları hemen ağızlarını mühürlüyormuş.

Sonra yine Konfüçyüs, Buda, Horatius ve başka bilge kişilerin ölçülü olma, ince ayrımların gerekliliği, bireysel özelliklere saygı ve orta yol ile ilgili eski denenmiş reçeteleri hakkında bir şeyler söylemeye çalışıyorlarmış ama hiç kimsenin dinlemek için sabrı yokmuş. 4. Amos ve 6. Samo'dan ise hiç söz etmeye bile gerek yok, onlar dünyanın merkezi olduklarından yüzde yüz eminmiş ve bir takım tarafsız çirozla şüpheli kuramlarını tartışmak bir yana, onları dinlemek bile akıllarına gelmiyormuş. Evet, bunun sözü bile edilemezmiş. Her iki tarafın da "evet" ile "hayır" ve "kabul" ile "ret" arasında kesin ayrımları varmış. İnsanların ne istediklerini biliyorlarmış, kendileriyle de barışıklarmış. Üstelik şu tereddüt edenler iğrenç giyimleri ile de sinirlerini bozuyormuş. Bir düşünsenize, tüm mantık kurallarına rağmen aynı anda hem beyaz (süt rengi, krem, ten rengi), hem siyah (kömür siyahı, karga siyahı, katran siyahı) giysi giyiyorlarmış! Yaz günlerinde de, pembe desenli mor tişört! Üstelik şort üzerine!

Bu masalın ahlak dersi verme gibi bir özelliği yok. Ama diğer taraftan da benzer bir fanteziye, Baykuş ve Mavi fantezisine cuk diye oturuyor.

"Baykuş mavi rengi gören tek kuştur. Bunu biliyor muydunuz?" tiründen bir gazete yazısında okudum bunu. Her yeni bilgi gibi onun doğruluğu da doğal olarak kontrol edilmeli. Aynı yazıya göre, okurların %30'u bunu yapıyormuş. Ama ben her şeyden önce Doğa Ana'nın ilginç fantezilerinden tahrik olan şu %70'i oluşturanlara dahilim.

Baykuş, örneğin, bilindiği üzere, gece kuşudur. Gözlerinden, gündüze göre gece daha iyi yararlanan ender kuşlardan biridir. Kendime şunu soruyorum: Nasıl oluyor da tam da orada, zaten yeşil ve kahverenginin yoğun olduğu ormanda, etrafı zifiri karanlıkken maviyi görmeyi beceriyor. E, orman çimenliğinde minnacık bir mavi çiçek, mavimsi bir böcek, ufacık bir tüy, hatta bir nehir bile olabilir ama gece yarısı bunlar ne kadar görülür ki. Amma da kılı kırk yarıyorsun ha, diyen olabilir; bu, sonuçta diğer kuşlarla kıyaslandığında hiç de önemsiz bir üstünlük sayılmaz. En önemlisini de dahil edeyim: GÖKYÜZÜNÜ! Baykuş gökyüzü maviliğini hava kararırken görme şansına sahip, günbatımının morumsu tülü içinden gördüğü maviden, ta renk körü olanların siyah dedikleri, sözünü ettiğimiz şu gece yarısının doygun mavisine kadar, ki bu mavi gece okyanusu kadar derindir.

Üstelik her şeyi siyah-beyaz gören diğer kuşlar, zavallı baykuş için bir umut ışığı olmadığına, onun hayatını kapkaranlık bir gece içinde geçirmeye mahkûm olduğuna inanıyorlar.

Not: Balkan edebiyatı ile ilgili yeni çıkan kaynaklar:

Bulgar Oyunları,
çev. Hüseyin Mevsim,
Papirüs Yayınları
Aysu Erden, ***Balkan Writers in Action a Cultural Interpretation of the Balkan Short Stories and Poems,*** Edebiyatçılar Derneği, Ankara,, 2006

Derleyen ve çeviren: **Hasine Şen**

LALE BAHÇELERİNDEN FRANSIZ SOKAKLARINA

bir bilinçaltı turu

Kemal Siyahhan

Doğu ve Batı medeniyetlerinin kazandırdığı Asyalı ve Avrupalı kavramları arasında Avasyalı bir bilinçaltının üçyüz yıldır ait olduğu yeri arayış hikâyesi...

LeMan

AYŞEGÜL IRAK ŞAHİNİ SAVAŞTA Kemal Göknar

Anlaşılır ve asla anlaşılamaz, çok yönlü ve hiçbir açıklaması olmayan, gerçeği kadar karmaşık ve karanlık, ama bir o kadar da açık ve geri dönüşü olmayan bir insanlık ayıbına sizlerle birlikte tanıklık yapıyorum. Ayşegül tüm yeni hikâyelerinde bir tek inancın temsilcisi olacak: Savaş muhabirliği mesleğinin ortadan kalkmasını isteyen bir yüreğin, bir düşüncenin sesi ve bir vicdanın tarif edilemez "O anda orada olma" isteğiyle öyle sanıyorum ki, ya da ne yazık ki, dünyanın dört bir yanında dolaşıp duracak...

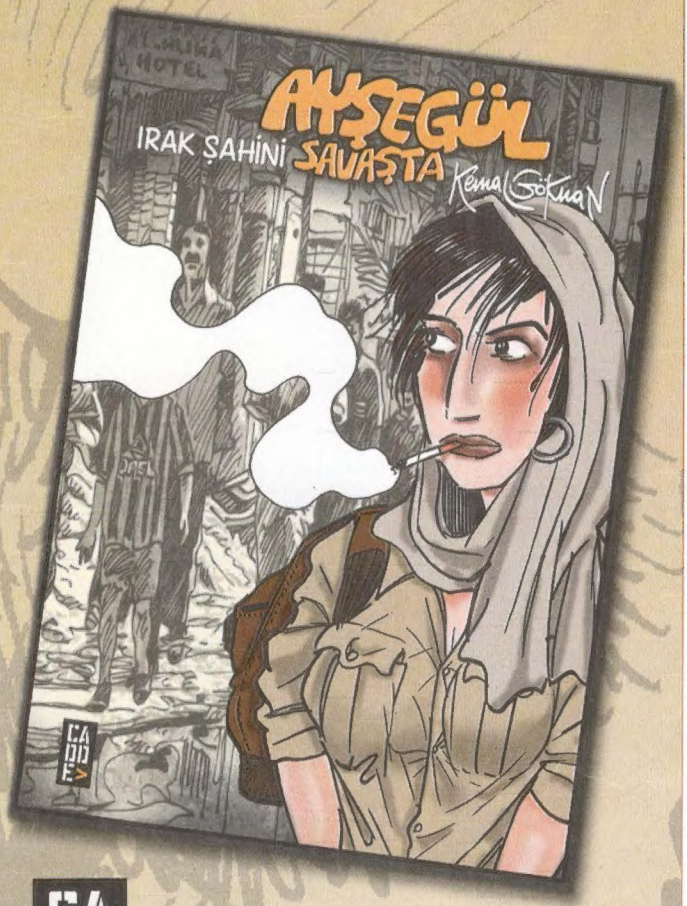

CADDE

Defterdar Yokuşu No: 47 Cihangir-İstanbul
Tel: 0.212.292 95 65 • cadde@leman.com.tr

Boşuna mı Çiğnedik?

Anılar Sevim Belli

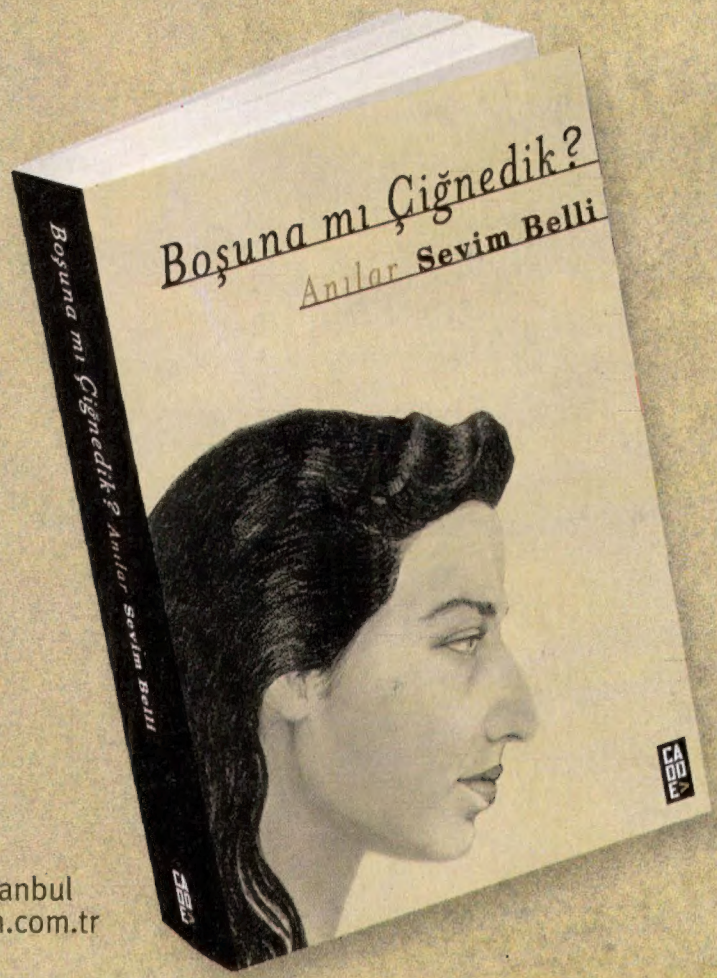

CADDE

Defterdar Yokuşu No: 47 Cihangir-İstanbul
Tel: 0.212.292 95 65 • cadde@leman.com.tr
(Toplu sipariş alınır)